

Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 2007

C.J.A.M. de Bont
A. van der Knijff

Projectcode 30965

December 2007

Rapport 1.07.04

LEI, Den Haag

Het LEI kent de werkvelden:

Internationaal beleid

Ontwikkelingsvraagstukken

Consumenten en ketens

Sectoren en bedrijven

Milieu, natuur en landschap

Rurale economie en ruimtegebruik

Dit rapport maakt deel uit van het werkveld Sectoren en bedrijven

Actuele ontwikkeling van bedrijfsresultaten en inkomens in 2007

Bont, C.J.A.M. de en A. van der Knijff

Den Haag, LEI, 2007

Rapport 1.07.04; ISBN/EAN: 978-90-8615-194-3

Prijs €26 (inclusief 6% btw)

140 p., fig., tab., bijl.

Dit rapport geeft zicht op het economisch resultaat van agrarische bedrijfstypen en van de gehele land- en tuinbouw. Voor melkvee-, varkens-, pluimvee-, akkerbouw- en glastuinbouwbedrijven worden opbrengsten, kosten, rentabiliteit en inkomen in 2007 gepresenteerd. Voor andere tuinbouwbedrijven wordt een eerste zicht op de resultaten in 2007 geboden. Dit geldt ook voor bedrijven met vleeskalveren en -rundvee en schapen. Voor de gehele land- en tuinbouw worden voor het jaar 2007 de productiewaarde, de netto toegevoegde waarde en het inkomen geraamd.

This report presents the economic result of agricultural holdings and for agriculture and horticulture as a whole. An examination is made of the trends in yields, costs, profitability and incomes of the dairy farms, pig and poultry farms, arable farms, greenhouse horticultural holdings in 2007. An initial run-down is given of the trading results in 2007 for other horticultural holdings. The trading results of beef, sheep and fattening calf farms are also examined. An estimate is made of the production value, net value added and income of agricultural industry as a whole in 2007.

Bestellingen:

Telefoon: 070 3358123

E-mail: publicatie.lei@wur.nl

© LEI, 2007

Overname van de inhoud is toegestaan, mits met duidelijke bronvermelding. Deze publicatie is tot stand gekomen op basis van activiteiten die behoren tot de Wettelijke Onderzoekstaken. De uitvoering van deze taken wordt gecoördineerd door het 'Centrum voor Economische Informatievoorziening (CEI)'. Het CEI ziet toe op de onafhankelijkheid van de uitvoering en de borging van de kwaliteit.

Inhoud

	Blz.
Woord vooraf	6
Inkomensontwikkeling in vogelvlucht	8
Samenvatting	10
Summary	17
1. Inleiding	25
1.1 Doel	25
1.2 Methode	26
1.3 Uitgangspunten	26
1.4 Resultaten	29
2. Rundveehouderij	30
2.1 Melkveehouderij	30
2.2 Vleesrundveehouderij	39
2.3 Schapenhouderij	42
2.4 Vleeskalverhouderij	44
3. Intensieve veehouderij	50
3.1 Varkenshouderij	50
3.2 Pluimveehouderij	61
4. Akkerbouw	70
4.1 Structuur	70
4.2 Opbrengsten en kosten	71
4.3 Rentabiliteit en inkomen	76

	Blz.
5. Glastuinbouw	79
5.1 Structuur	79
5.2 Glasgroenteteelt	80
5.3 Snijbloemeteelt	85
5.4 Pot- en perkplantenteelt	90
5.5 Totaal glastuinbouw	94
6. Champignonteelt	98
6.1 Structuur	98
6.2 Opbrengsten en kosten	98
6.3 Rentabiliteit en inkomen	99
7. Tuinbouw in de open grond	102
7.1 Opengrondsgroenteteelt	102
7.2 Bloembollenteelt	105
7.3 Fruitteelt	107
7.4 Boomteelt	110
8. Agrarische sector	113
8.1 Productie en inkomen	113
8.2 Toegevoegde waarde en inkomen	118
8.3 Ontwikkeling van agrarisch inkomen en inkomen in het midden- en kleinbedrijf	119
8.4 Agrarisch inkomen in Europees perspectief	122
Literatuur	126
Bijlagen	
1. Toelichting op indicatoren	128
2. Aanvullende gegevens akkerbouw- en veehouderijbedrijven	132
3. Ontwikkeling van prijzen en productiviteit	134
4. Betrouwbaarheid van de steekproefresultaten	135
5. Translation of table and figure headings	137

Woord vooraf

Elk jaar in december geeft het LEI informatie over actuele economische ontwikkelingen in de land- en tuinbouw. Het gaat dan vooral om de financiële resultaten die het afgelopen jaar zijn behaald, in vergelijking met eerdere jaren. De informatie betreft de resultaten en inkomens van de verschillende typen land- en tuinbouwbedrijven en van de totale sector land- en tuinbouw. Ook worden de resultaten van de agrarische sector vergeleken met het Midden- en Kleinbedrijf (mkb) in Nederland en met de land- en tuinbouwsector in andere EU-landen.

In deze rapportage is, zoals in eerdere jaren, voor de resultaten per type bedrijf gebruikgemaakt van het Bedrijven-Informatienet van het LEI (het Informatienet). Voor een toelichting wordt verwezen naar de publicatie *Het Bedrijven-Informatienet van A tot Z*. Voor de raming van de uitkomsten per type bedrijf in 2007 is gebruikgemaakt van actuele informatie over prijzen en volume. Deze informatie is, in combinatie met de door het CBS vastgestelde sectorrekening van eerdere jaren, ook benut voor de raming van de inkomensontwikkeling in 2007 voor de gehele land- en tuinbouw.

Deze rapportage en de daarin opgenomen berekeningen zijn opgesteld door J.H. Jager (rundveehouderij), J.H. Wisman (intensieve veehouderij en vleeskalverenhouderij), R.W. van der Meer (akkerbouw), A. van der Knijff (glastuinbouw), J. van der Lugt (champignonteelt), J. Bremmer en C.E. Reijnders (tuinbouw in de open grond) en door A.J. de Kleijn en A.D. Verhoog (agrarische sector).

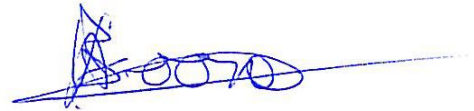
W.H. van Everdingen verzorgde de opzet van de methodiek van de berekeningen van de resultaten van de bedrijven op basis van de uitgangspunten van het LEI. J. Bolhuis leverde een bijdrage door de raming en prognose van prijzen. De coördinatie en eindredactie van dit rapport was in handen van C.J.A.M. de Bont met medewerking van A. van der Knijff en H.A.B. van der Meulen.

Bij de berekening van de bedrijfsuitkomsten is gebruikgemaakt van de gegevens die door de aan het Informatienet deelnemende ondernemers ter beschikking zijn gesteld. Ook zijn gegevens benut van onder meer het CBS, de DLV, het EIM, Eurostat, Product- en Bedrijfsschappen en de VBN.

Het LEI dankt de betreffende ondernemers en instellingen voor het beschikbaar stellen van de gegevens.

Dr. J.C. Blom
Algemeen Directeur LEI

Drs. J.A. Boone
Hoofd CEI

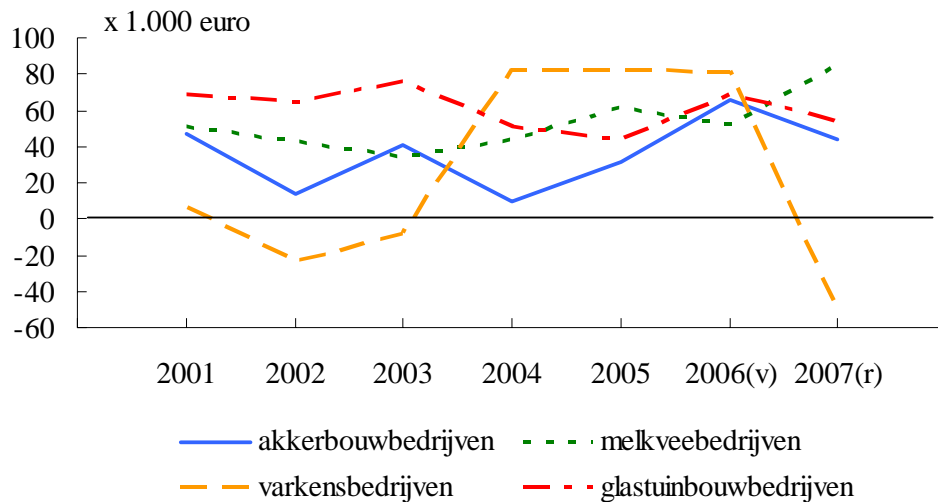
Inkomensontwikkeling in vogelvlucht

De ontwikkeling van het inkomen in land- en tuinbouw in 2007 ziet er in grote lijnen als volgt uit:

- *Melkveehouderij*
Stijgt aanzienlijk vooral door het aantrekken van de melkprijzen in de tweede helft van 2007. Het gunstige effect wordt getemperd door de gestegen veevoerprijzen. Door de inkomensstijging in 2007 hebben ondernemers veel meer ruimte voor besparingen;
- *Varkenshouderij*
Daalt sterk, na drie jaren met gunstige bedrijfsresultaten. De inkomensdaling treft vooral de zeugenhouders, de prijzen van biggen dalen sterker dan van slachtvarkens. De forse inkomensdaling is ook het gevolg van hogere veevoerprijzen. Varkenshouders moeten nu, anders dan in 2004, 2005 en 2006, interen op hun vermogen;
- *Pluimveehouderij*
Stijgt door hogere opbrengstprijzen zowel voor leghennen- als vleeskuikehouders, ondanks de sterke stijging van de voerkosten. Voor vleeskuikehouders betekent 2007 een herstel van het inkomen na een teleurstellend resultaat in 2006. Het inkomen van leghennenhouders blijft te laag om het vermogen te versterken;
- *Akkerbouw*
Gemiddeld een daling vooral omdat de prijzen van poot- en consumptieaardappelen en uien lager zijn dan het hoge niveau in 2006. De in 2007 verder gestegen prijs van graan weegt hier onvoldoende tegen op. Tussen de bedrijven zijn de inkomensverschillen groot. Op bedrijven met veel zetmeelaardappelen stijgt het inkomen mede door hogere opbrengsten en gestegen prijzen;
- *Glastuinbouw*
Een inkomensdaling voor de glastuinbouw als geheel en met name voor de telers van glasgroenten en in mindere mate van perk- en potplanten. Telers van snijbloemen komen op ongeveer een gelijkblijvend inkomen. De inkomensdaling is fors voor de glasgroentetelers door een lagere productie per m² en lagere opbrengstprijzen;

- *Champignonteelt*
Een verdere verbetering door een lichte stijging van de prijzen;
- *Tuinbouw opengrond*
Een stijging voor groente-, bloembollen-, fruit- en boomtelers. De tuinbouw opengrond kent een relatief goed jaar;
- *Gehele land- en tuinbouw*
Het inkomen van de sector blijft in 2007 vrijwel gelijk. De waarde van de productie stijgt door hogere opbrengstprijzen ongeveer even veel als de kosten. In 2007 stijgen vooral de veevoerkosten. Per saldo stijgt, volgens deze eerste raming, het reële inkomen per bedrijf licht. Vanaf de millenniumwisseling realiseerde de land- en tuinbouw in 2006 tot nu toe het beste financiële resultaat.

De ontwikkeling van de resultaten van enkele bedrijfstypen wordt geïllustreerd met de volgende figuur over de ontwikkeling van het gezinsinkomen uit bedrijf in de melkveehouderij, akkerbouw, glastuinbouw en varkenshouderij (figuur 1).

Figuur 1 Ontwikkeling gezinsinkomen uit bedrijf in akkerbouw, glastuinbouw, melkveehouderij en varkenshouderij (x 1.000 euro per bedrijf)

Samenvatting

Deze rapportage geeft aan het eind van het jaar 2007 actuele informatie over de inkomenssituatie in de Nederlandse land- en tuinbouw. Naast de ontwikkeling in de gehele sector wordt het reilen en zeilen van de verschillende bedrijfstypen onderbouwd met cijfers. Door het presenteren van ramingen van bedrijfsuitkomsten en sectorresultaten wordt een zo goed mogelijke inschatting van de werkelijke situatie in het jaar 2007 gegeven.

Algemeen beeld

De land- en tuinbouw ondervond in 2007 enkele opmerkelijke ontwikkelingen. Door de wereldwijde toename van de vraag bij een krap aanbod zijn de prijzen van enkele producten sterk gestegen (De Bont et al., 2007). Dit is vooral voor granen en vanaf medio 2007 ook voor melk het geval. Door de graanprijsstijging, die in het najaar van 2006 begon, stegen ook de prijzen van veevoeders aanzienlijk. In het algemeen is voor de land- en tuinbouw de groei van de economie gunstig voor de afzet van producten. Nadat in de zomer van 2006 de veehouderij voor het eerst werd geconfronteerd met blauwtong, is deze ziekte bij rundvee en schapen in 2007 verder verspreid. Besmettelijke ziekten als vogelgriep en MKZ dreigden weliswaar opnieuw, maar bleven gelukkig in 2007 wel buiten de grenzen van Nederland. Het jaar 2007 is verder onder meer gekenmerkt door nog steeds hoge energieprijzen, een stijging van de rente, een daling van de werkloosheid en een lage inflatie. De forse daling van de waarde van de Amerikaanse dollar in 2007 werkte mee aan het laag blijven van de inflatie.

Het inkomen van de gehele land- en tuinbouw is in 2007 ongeveer gelijk aan het resultaat in 2006. In dat jaar werd het tot dusver beste resultaat voor de sector in de 21e eeuw gerealiseerd. Binnen de land- en tuinbouw lopen de geraamde inkomens sterk uiteen. De resultaten van de verschillende bedrijfstypen tonen een zeer gevarieerd beeld (tabel 1).

De afgelopen jaren is het aantal land- en tuinbouwbedrijven fors vermindert. Voorlopige cijfers van het CBS geven aan dat de daling zich in 2007 voortzet (tabel 2).

Tabel 1 Rentabiliteit en inkomen op agrarische bedrijven

Bedrijfstype	Opbrengsten- kostenverhouding (%)			Gezinsinkomen uit bedrijf per bedrijf (x 1.000 euro)		
	2006 (voorl.)	2007 (raming)	Mutatie	2006 (voorl.)	2007 (raming)	Mutatie
Melkveebedrijven	76	90	14	52	84	32
Vleeskalverenbedrijven	91	90	-1	54	50	-4
Varkensbedrijven	99	76	-14	81	-50	-131
w.v. fokvarkensbedrijven	102	68	-34	103	-97	-200
vleesvarkensbedrijven	93	83	-10	37	-3	-40
gesloten varkensbedrijven	100	78	-22	111	-53	-164
Leghennenbedrijven	86	91	5	2	15	13
Vleeskuikenbedrijven	91	99	8	-4	70	74
Akkerbouwbedrijven	96	86	-10	66	44	-22
w.v. zetmeelbedrijven	82	85	3	40	50	10
Glastuinbouwbedrijven	96	94	-2	68	54	-14
w.v. glasgroentebedrijven	96	91	-5	59	21	-38
snijbloemenbedrijven	96	95	-1	73	73	0
pot- en perkplantenbedrijven	97	96	-1	75	67	-8
Champignonbedrijven a)	95	95-99	+	53	62-72	+
Opengrondsgroentebedrijven a)	91	90-94	+	57	55-65	+
Bloembollenbedrijven a)	99	99-103	+	93	90-110	+
Fruitbedrijven a)	88	92-96	+	50	65-75	+
Boomteeltbedrijven a)	92	95-99	+	50	65-75	+

Bron: Informatienet.

a) voor deze bedrijfstypen zijn de voor 2007 geraamde resultaten met een marge aangegeven; de verwachte verandering ten opzichte van het voorgaande jaar is aangeduid met een + bij een verbetering.

Het inkomen van de land- en tuinbouw is in 2007 ongeveer gelijk gebleven, ondanks een sterke stijging van de productiekosten. De kosten stijgen ook duidelijk meer dan de inflatie. Dit geldt vooral voor de prijs van veevoerders, die met ruim 20% steeg. Ook de rentetarieven liepen op. De prijzen van energiedragers (olie, gas en elektra) waren in voorgaande jaren al fors gestegen en zijn mede door de waardedaling van de dollar nu vrijwel gelijk gebleven aan die in 2006. De export van onder meer sierteeltgewassen en groenten

naar landen buiten de eurozone, waaronder de Verenigde Staten, ondervond problemen door de waardedaling van de dollar.

Beeld per bedrijfstype

Rundveehouderij

Voor melkveebedrijven stijgt het inkomen in 2007 aanzienlijk, vooral omdat voor het eerst in jaren de melkprijs voor de veehouders duidelijk stijgt. Wereldwijd bereikten de zuivelprijzen ongekend hoge niveaus. De prijsstijging is voor de melkveehouders ruimschoots voldoende om de stijging van de kosten, vooral van veevoer, goed te maken. Tegenover de hogere prijzen van melk staan overigens lagere opbrengsten van verkocht vee, maar de waarde van de op het bedrijf aanwezige veestapel (aanwas) steeg in 2007 wel duidelijk. De opbrengsten-kostenverhouding (rentabiliteit) van melkveebedrijven verbetert sterk. Het gezinsinkomen uit bedrijf neemt in 2007 met meer dan 30.000 euro toe tot ruim 80.000 euro. Hierdoor kunnen de bedrijven gemiddeld in 2007 bijna 60.000 euro besparen. Voor biologische melkveebedrijven stijgt het gemiddelde inkomen in 2007 met ruim 20.000 euro naar een niveau dat vrijwel gelijk is aan dat van de gangbare melkveebedrijven.

Voor vleesrundveehouders daalt het inkomen in 2007 vooral door lagere opbrengsten van verkocht vee en hogere voerkosten. Voor vleeskalverenhouders levert 2007 door lagere contractvergoedingen en stijgende kosten een daling van het inkomen op. Schapenhouders zullen in 2007 evenals in 2006 een aanzienlijk lager saldo per ooi realiseren dan in eerdere jaren. De blauwtongziekte levert zowel verlies van dieren als extra kosten op.

Intensieve veehouderij

Voor de intensieve veehouderij zijn de kosten in 2007 sterk gestegen; dit geldt in het bijzonder voor hogere voerprijzen en daarnaast wat betreft de afzet van mest. Per diersoort is de ontwikkeling van de bedrijfsresultaten uiteenlopend, afhankelijk van het verloop van de opbrengstprijzen.

De varkenshouderij kreeg in 2007 te maken met het ongunstige traject in de cyclische prijsontwikkeling. Nadat in de drie voorgaande jaren de prijzen van biggen en vleesvarkens relatief hoog waren geweest, daalden deze prijzen in 2007. Vooral de biggenprijzen zijn beduidend lager. In combinatie met forse stijgingen van de kosten van veevoer en mestafzet resulteert dit in een forse daling van de saldi per zeug en in mindere mate ook per vleesvarken. Voor alle typen varkensbedrijven is het inkomen in 2007 aanzienlijk lager dan in 2006. De inkomensdaling is het sterkst voor de zeughouders. De inkomens

uit bedrijf worden duidelijk negatief, alleen de vleesvarkensbedrijven komen nog dicht bij nul uit. Terwijl in de drie voorgaande jaren nog besparingen mogelijk waren, zal 2007 voor veel varkensbedrijven leiden tot een enorme aanslag op de vermogenspositie.

Voor leghennenhouders levert 2007 een beperkte inkomensverbetering op, nadat ook in voorgaande jaren matige resultaten zijn behaald. Het inkomen stijgt door een forse stijging van de eierprijzen, maar deze is maar juist voldoende om de sterke stijging van de voerprijzen te compenseren. Het inkomen in 2007 biedt de leghennenhouders opnieuw geen ruimte om de in voorgaande jaren verzwakte vermogenspositie te herstellen.

Voor vleeskuikenhouders is 2007 een relatief gunstig jaar. Nadat de opbrengstprijzen in vooral de eerste maanden van 2006 laag waren door de dreigende vogelgriep, zijn deze en daarmee ook de bedrijfsresultaten duidelijk hersteld. Ondanks de gestegen voerprijzen verbetert het saldo in 2007 en wordt het inkomen duidelijk hoger.

Akkerbouw

Voor het gemiddelde akkerbouwbedrijf daalt in 2007 het inkomen vrij sterk, na het herstel in 2006. Beduidend lagere prijzen van vooral consumptieaardappelen en uien dan de hoge niveaus in 2006 zijn de belangrijkste oorzaak van de inkomensdaling. Ook van invloed is de lagere prijs van suikerbieten als gevolg van de Europese besluiten (De Bont et al., 2006). De sinds vele jaren ongekend hoge graanprijzen wegen hier niet tegen op. De rentabiliteit van de akkerbouw komt in 2007 weer beneden de 90%. Het gemiddelde gezinsinkomen uit bedrijf daalt met ruim 20.000 euro naar ongeveer 45.000 euro in 2007. De inkomensdaling in de akkerbouw geldt vooral voor de kleigebieden. Op de bedrijven met veel zetmeelaardappelen stijgt het inkomen met 10.000 euro naar 50.000 euro vooral door de hogere kg-opbrengsten van de zetmeelaardappelen en de hogere prijzen van dit gewas en de granen. Bij de geraamde inkomens kunnen veel akkerbouwbedrijven in 2007 besparingen boeken.

Glastuinbouw

In de glastuinbouw als geheel zijn in 2007 de resultaten verslechterd ten opzichte van 2006. Voor de glasgroentebedrijven is de inkomensdaling fors. Deze daling is vooral veroorzaakt door lagere prijzen van de belangrijkste producten en door een lagere productie per m². Sinds de eeuwwisseling is 2007 voor de glasgroentetelers een van de magerste jaren. Voor de telers van pot- en perkplanten daalt het inkomen in beperkte mate; de stijging van de opbrengsten blijft hier wat achter bij de toename van de kosten. Alleen voor

de telers van snijbloemen nemen de opbrengsten in ongeveer gelijke mate toe als de kosten, waardoor het inkomen gelijk blijft. Voor de gehele tuinbouw is het hoog gebleven niveau van energieprijzen een belangrijke factor. Binnen de glastuinbouw zijn de verschillen in inkomen groot, rond een gemiddeld inkomen uit bedrijf van bijna 55.000 euro. De verschillen zijn onder meer het gevolg van uiteenlopende resultaten per gewas, van verschillen in schaal-grootte (van klein tot mega bedrijf) en door het al dan niet leveren van elektriciteit. De rentabiliteit van elk onderdeel van de glastuinbouw daalt (met 1 tot 5 procentpunt), en komt gemiddeld op 94. De glastuinbouwbedrijven zullen in 2007 gemiddeld geen besparingen kunnen realiseren. Groentetelers zullen gemiddeld ontsparen.

Champignonteelt

De champignonbedrijven zien in 2007 de resultaten verder verbeteren door wat hogere prijzen, vooral van de champignons voor verwerking. De rentabiliteit komt op een redelijk hoog niveau, namelijk 95-99%. Het geraamde gezinsinkomen uit het bedrijf van meer dan 60.000 euro in 2007 biedt enige ruimte voor besparingen.

Tuinbouw open grond

Voor de groenteteelt in de open grond wordt voor 2007 een beter resultaat verwacht dan in 2006. De inkomensstijging is vooral het gevolg van het hogere prijsniveau bij goede opbrengsten van de meeste gewassen. Ook de bloembollentelers boeken in 2007 door hogere prijzen een beter resultaat dan in voorgaand jaar. Wel ondervindt ook dit jaar een aantal bedrijven de financiële gevolgen van problemen met de kwaliteit van de bollen. De fruittelers zien het inkomen in 2007 naar verwachting eveneens verder toenemen. De prijzen van appels en van peren zijn wat hoger en de oogstomvang is groter dan voorgaand jaar. In de boomteelt stijgen de inkomens in 2007 door aantrekkelijke prijzen en een gunstige ontwikkeling van de afzet in de verschillende marktsegmenten.

Beeld voor de gehele sector

Voor de gehele agrarische sector levert het jaar 2007 een ongeveer gelijk inkomen op als 2006. De omvang van de productie is vrijwel gelijk gebleven, terwijl de prijzen van de producten met ruim 3% zijn gestegen. De productiewaarde van de gehele sector is hierdoor ongeveer 3,5% hoger dan in 2006 en komt, inclusief agrarische diensten, dit jaar op bijna 23 miljard euro. Binnen dit totaal stijgt de waarde van de plantaardige productie dit jaar met circa 0,5

miljard euro (ruim 4%) en die van de veehouderijproducten met 3%, waarbij rekening is gehouden met de ontkoppeling van de melkpremie (anders zou de stijging groter zijn). De totale productiewaarde van de tuinbouw in 2007 is ongeveer gelijk aan die van de veehouderij (circa 9 miljard euro), terwijl die van de akkerbouw, inclusief voedergewassen, ruim 2,5 miljard euro bedraagt.

Tabel 2 Ontwikkeling aantal bedrijven per type

	2000	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Totaal land- en tuinbouw	97.480	81.830	79.430	76.760	-3,4
Melkveebedrijven	26.820	21.330	19.700	18.900	-4,1
Vleeskalverenbedrijven	1.280	1.140	1.160	1.240	6,9
Varkensbedrijven	6.060	4.290	4.160	4.170	0,3
waarvan fokvarkensbedrijven	2.090	1.510	1.470	1.430	-2,3
vleesvarkensbedrijven	2.420	1.680	1.690	1.740	2,8
gesloten varkensbedrijven	1.550	1.100	1.000	1.000	-0,2
Leghennenbedrijven	660	570	560	570	0,7
Vleeskuikenbedrijven	540	370	350	360	1,7
Akkerbouwbedrijven	13.750	12.370	12.170	11.370	-6,6
Glastuinbouwbedrijven	7.910	6.080	5.660	5.260	-7,0
waarvan glasgroentebedrijven	2.640	1.960	1.840	1.710	-7,3
snijbloemenbedrijven	3.610	2.760	2.550	2.400	-6,1
pot- en perkplantenbedrijven	1.650	1.360	1.260	1.160	-8,4
Champignonbedrijven	520	320	280	240	-14,1
Opengrondsgroentebedrijven	1.460	1.080	1.120	1.050	-6,1
Bloembollenbedrijven	1.340	1.060	1.040	960	-7,7
Fruitbedrijven	2.210	1.810	1.760	1.800	2,0
Boomkwekerijbedrijven	2.810	2.520	2.540	2.510	-1,2

Bron: CBS-Landbouwtelling, 2007 voorlopige gegevens.

De kosten van door de land- en tuinbouw aangekochte goederen en diensten stijgen in 2007 met 7% vooral door een gemiddelde prijsstijging van 6,5%. De sterke stijging van de voederkosten met ruim 20% is hiervan de belangrijkste oorzaak. Per saldo stijgt de netto toegevoegde waarde van de sec-

tor met 2,5%. Het inkomen dat voor de agrarische ondernemersgezinnen resteert na de betaalde factorkosten (rente, lonen en pacht) in rekening te hebben gebracht, blijft gelijk. Door de afname van het aantal bedrijven stijgt de koopkracht per bedrijf in 2007 licht.

Een vergelijking met het midden- en kleinbedrijf (mkb) leert dat de inkomens in de land- en tuinbouw in 2007 minder toenemen. In 2005 en 2006 echter steeg het inkomen in de land- en tuinbouw meer dan in het mkb, dat jaarlijks een vrij stabiele stijging kent en minder dan in de land- en tuinbouw afhankelijk is van markt- en prijsontwikkelingen. Het gemiddelde inkomen uit bedrijf van de agrarische ondernemers is de laatste jaren hoger dan van de ondernemers in het mkb. Voor het mkb is van belang dat de loonkosten de afgelopen jaren vrij stabiel zijn gebleven. De perspectieven van het mkb voor 2008 zijn vrij gunstig (EIM, 2007).

Nederland blijft naar verwachting, in vergelijking met andere EU-landen, in 2007 achter bij de ontwikkeling van het inkomen van de land- en tuinbouw. In 2005 en 2006 kwam Nederland met een stijging van het inkomen goed uit de bus. In eerdere jaren bleef de ontwikkeling van het inkomen van de Nederlandse land- en tuinbouw echter wel achter bij die van de meeste andere landen.

Summary

Current developments in operating results and income, 2007

This report contains information about incomes in the Dutch agriculture and horticulture sector at the end of 2007. In addition to reviewing the overall developments in the sector, the report also includes figures substantiating the ins and outs of the various types of holdings. The estimates of operating results and results by sector included in the report are intended to provide the best possible assessment of the actual situation in 2007.

General situation

There were a number of significant developments in the agriculture and horticulture sector in 2007. Global increases in demand in times of short supplies resulted in great increases in the price of a number of products (De Bont et al., 2007), in particular the price of cereals and - from mid-2007 onwards - the price of milk. The increasing price of cereals, which first became apparent in the autumn of 2006, in turn resulted in a substantial increase in the price of animal feeds. In general, economic growth is beneficial to the agriculture and horticulture sector's sales. Following the first outbreak of bluetongue at livestock farms in the summer of 2006 the disease spread further amongst herds of cattle and sheep in 2007. There were renewed threats of diseases such as avian flu and foot-and-mouth; however, fortunately these diseases did not cross the Dutch borders in 2007. In addition, 2007 was characterized by conditions including the continuing high energy prices, increased interest rates, reduced unemployment, and low inflation. The substantial decrease in the exchange rate of the US dollar throughout 2007 also contributed to the low rate of inflation.

In 2007 the overall income of the agriculture and horticulture sector remained virtually unchanged as compared to 2006, the year in which the sector achieved its best result to date in the 21st Century. The estimated incomes vary greatly between the various segments of the agriculture and horticulture sector. The results achieved by the various types of holding exhibit a major fluctuation (table 1).

The numbers of agricultural and horticultural holdings have fallen sharply in past years. Provisional figures from Statistics Netherlands indicate that this decline continued in 2007 (table 2).

Table 1 Profitability and incomes on agricultural holdings

Type of holding	Proceeds - cost ratio			Farm family income per holding (x 1,000 euros)		
	2006 (prov.)	2007 (est.)	Change	2006 (prov.)	2007 (est.)	Change
Dairy farms	76	90	14	52	84	32
Veal farms	91	90	-1	54	50	-4
Pig farms	99	76	-14	81	-50	-131
of which: pig breeding farms	102	68	-34	103	-97	-200
porker farms	93	83	-10	37	-3	-40
closed pig farms	100	78	-22	111	-53	-164
Laying-hen farms	86	91	5	2	15	13
Broiler farms	91	99	8	-4	70	74
Arable farms	96	86	-10	66	44	-22
of which: starch farms	82	85	3	40	50	10
Greenhouse horticultural holdings	96	94	-2	68	54	-14
of which: vegetable holdings	96	91	-5	59	21	-38
cut flower holdings	96	95	-1	73	73	0
pot plant holdings	97	96	-1	75	67	-8
Mushroom farms a)	95	95-99	+	53	62-72	+
Open-air vegetable holdings a)	91	90-94	+	57	55-65	+
Bulb growing businesses a)	99	99-103	+	93	90-110	+
Fruit farms a)	88	92-96	+	50	65-75	+
Tree nurseries a)	92	95-99	+	50	65-75	+

Source: Farm Accountancy Data Network.

a) the estimated results of these types of holding in 2007 are stated with a margin; a + in the estimated change from the previous year column indicates an improvement.

Although production costs increased greatly in 2007 incomes in the agriculture and horticulture sector nevertheless remained virtually unchanged. The increases in production costs were also significantly greater than the rate of inflation, in particular the price of animal feeds, which increased by more than 20%. In addition, interest rates also increased. The prices of energy carriers (oil, gas and electricity), which had increased substantially in past years, remained virtually unchanged from the levels in 2006. This was in part due to the declining exchange rate of the US dollar. The falling exchange rate of the US dollar caused problems for exports of produce such as ornamental plants and vegetables to countries outside the Euro Zone, including the USA.

Situation in each type of holding

Cattle farming

Dairy farmers' incomes increased substantially in 2007 due to the marked increase in the price dairy farmers received for the milk, the first significant increase in many years. Global dairy prices reached unparalleled levels. These price increases more than compensated for the increased costs incurred by dairy farmers, in particular the increased cost of animal feeds. However, the higher milk prices were to some extent offset by the lower income from sales of cattle, although the value of the farms' herds did exhibit a marked increase in 2007 (due to growth). The dairy farmers' proceeds/cost ratio (yield) improved greatly. In 2007 farm family income increased by more than 30,000 euros to in excess of 80,000 euros, as a result of which farms were able to save an average of almost 60,000 euros in 2007. In 2007 the average income of organic dairy farms increased by more than 20,000 euros and rose to virtually the same level as the income of conventional dairy farms.

The income of beef cattle farmers decreased in 2007, in particular due to the lower proceeds from cattle sales and the higher cost of animal feed. The income of veal farmers fell in 2007 due to lower contract compensation and increased costs. In analogy with 2006, in 2007 once again sheep farmers received a substantially lower margin per ewe as compared to previous years. The bluetongue outbreaks resulted in both losses of animals and extra costs.

Intensive livestock production

The intensive livestock farming sector was confronted with major increases of costs in 2007, in particular due to the higher feed prices and disposal of manure. The developments in farm results are dependent on the movements in the price of each type of animal.

In 2007 the pig farming sector was confronted with the unfavourable section of the cyclical price movements. Following the relatively high prices commanded by piglets and porkers in the past three years the prices once again declined in 2007, in particular the price of piglets. On balance these lower prices, in combination with substantial increases in the cost of animal feed and the disposal of manure, resulted a marked decline in the returns per sow and, to a lesser extent, per porker. The income of all types of pig farms declined substantially in 2007 as compared to 2006. The fall in income was greatest for sow farmers. The farm incomes were significantly in the red; only the porker farms were able to approach break even. In contrast to the three previous years, when savings were feasible, in 2007 many pig farmers will need to draw down substantially from their assets.

After years of modest results egg farmers will benefit from only a limited improvement in their income in 2007. Their higher proceeds resulting from the substantial increase in price of eggs were just sufficient to compensate for the greatly-increased price of animal feed. Once again, in 2007 the egg farmers' income will be insufficient to enable them to strengthen their weakened assets.

2007 was a relatively favourable year for broiler chick farms. After a period of low prices, especially in the first months due to the threat of avian flu, the prices - and, consequently, operating results - exhibited an evident recovery. In spite of the increased price of animal feed their balance sheets and income exhibited a significant improvement in 2007.

Arable farms

Following a recovery in 2006 the average arable farm's income declined fairly sharply in 2007. This decline was primarily due to the significantly lower price of, in particular, ware potatoes and onions as compared to the high levels of 2006. The arable farms' income also fell due to the lower price of sugar beet resulting from European decisions (De Bont et al., 2006). The high cereal prices, at a level unequalled for many years, were unable to compensate for the lower prices of other produce. In 2007 the profitability of arable farming once again fell below 90%. The average farm family income fell by more than 20,000 euros to about 45,000 euros in 2007. The decline in income was particularly evident for arable farms in the clay regions. The income of farms cultivating large quantities of starch potatoes increased by 10,000 euros to 50,000 euros, in particular due to the increased crops and the higher price of the potatoes crop and cereals. The estimated increase in income indicates that many arable farms will be able to save in 2007.

Greenhouse horticulture

The overall results of the greenhouse horticulture sector deteriorated in 2007. Greenhouse vegetable horticulture holdings were confronted with a significantly lower income, in particular due to the lower prices of the major crops and the lower output per m². 2007 has been one of the greenhouse vegetable horticulture sector's worst years since the turn of the century. The income of growers of pot and border plants fell to only a limited extent; the increase in the proceeds fell slightly short of the increase in costs. Income remained unchanged solely in the cut-flower segment, where the increase in the proceeds was roughly equal to the increase in prices. The continued high energy prices are an important factor for the entire horticulture sector. The income of greenhouse horticulture holdings varies greatly, with an average income of nearly 55,000 euros. This variation in the income is in part due to the different results achieved with each crop, the differences in scale (from small to extremely large), and the supply of electricity to the grid (by some holdings). The profitability of each segment of the greenhouse horticulture sector declined (by 1 to 5 percentage points) to an average of 94%. Greenhouse horticulture holdings will not be able to save in 2007. On average, vegetable growers will draw down from their assets.

Mushroom cultivation

Mushroom farms recorded a further increase in their results in 2007, primarily due to the somewhat higher prices, in particular, of mushrooms for processing. Profitability has increased to a reasonably high level, i.e. 95-99%. The estimated farm family income of more than 60,000 euros in 2007 offers some scope for saving.

Open field horticulture

A better result is expected for open field vegetable horticulture in 2007 as compared to 2006. This increase in income is primarily due to the higher price levels and larger yields of most vegetables. Bulb growers also achieved better results in 2007 as compared to the previous year. This increase was due to higher prices. However, a number of holdings were once again confronted with the financial consequences of quality problems with their bulbs. In line with the forecasts, fruit growers recorded a further increase in their incomes in 2007. The price of apples and pears was slightly higher, and the yields were larger than in the previous year. The income of arboricultural holdings increased in 2007, due to the rising prices and the favourable developments in sales in the various market segments.

The overall situation in the sector

In 2007 the average income in the agriculture sector remained virtually unchanged from the level in 2006. The volume of production was stable, whilst the price of the produce increased by more than 3%. As a result, the production value of the entire sector is approximately 3.5% higher than in 2006, and amounts to almost 23 billion euros - including agricultural services - in 2007. Within this total the value of vegetable production increased by approx. 0.5 billion euros (more than 4%). The value of livestock production increased by 3%, whereby account is taken of the decoupling of the milk premium (the increase would have been larger if this had not been taken into account). The total production value of the horticulture sector is approximately the same as that of the livestock sector (approx. 9 billion euros), while the production value of the arable farm sector - including fodder crops - amounts to approx. 2.5 billion euros.

Table 2 Movement in number of holdings, by type

	2000	2005	2006	2007(e)	Change (%)
Total agriculture and horticulture	97,480	81,830	79,430	76,760	-3.4
Dairy farms	26,820	21,330	19,700	18,900	-4.1
Veal farms	1,280	1,140	1,160	1,240	6.9
Pig farms	6,060	4,290	4,160	4,170	0.3
of which: pig breeding farms	2,090	1,510	1,470	1,430	-2.3
porker farms	2,420	1,680	1,690	1,740	2.8
closed pig farms	1,550	1,100	1,000	1,000	0.2
Laying-hen farms	660	570	560	570	0.7
Broiler farms	540	370	350	360	1.7
Arable farms	13,750	12,370	12,170	11,370	-6.6
Greenhouse horticultural holdings	7,910	6,080	5,660	5,260	-7.0
of which vegetable holdings	2,640	1,960	1,840	1,710	-7.3
cult flower holdings	3,610	2,760	2,550	2,400	-6.1
pot plant holdings	1,650	1,360	1,260	1,160	-8.4
Mushroom holdings	520	320	280	240	-14.1
Open-air vegetable holdings	1,460	1,080	1,120	1,050	-6.1
Bulb growing businesses	1,340	1,060	1,040	960	-7.7
Fruit farms	2,210	1,810	1,760	1,800	2.0
Tree nurseries	2,810	2,520	2,540	2,510	-1.2

Source: CBS (Statistics Netherlands) agricultural census, provisional data for 2007.

The cost of goods and services purchased by the agriculture and horticulture sector increased by 7% in 2007, primarily due to the average 6.5% price increase. This increase was largely due to the more than 20% increase in the price of animal feed. On balance, the sector's net added value sector increased by 2.5%. The income remaining for the farmers' families after the deduction of the factor costs (interest, wages and lease) remained unchanged. With the decline in the number of holdings these figures indicate a slight increase in the average farm's purchasing power in 2007.

A comparison with the small and medium-sized enterprise sector (SME) reveals that in 2007 incomes in the agriculture and horticulture sector increased less than in the SME sector. However, in 2005 and 2006 incomes in the agriculture and horticulture sector increased more than in the SME sector, which exhibits fairly stable annual growth and is less dependent on market and price developments. In the past years the average agricultural farmer's income has exceeded the income of entrepreneurs in the SME sector. The fairly stable wage costs during the past years have been of great importance to the SME sector. The prospects for the SME sector are favourable in 2008 (EIM, 2007).

In 2007 the increase in incomes in the agriculture and horticulture sector are expected to lag behind those in other EU member states. In 2005 and 2006 the Netherlands achieved a high ranking in the increase in incomes; however, in previous years the increase in incomes in the Dutch agriculture and horticulture sector had lagged behind those in most other countries.

1. Inleiding

1.1 Doel

Het LEI rapporteert met regelmaat over bedrijfsuitkomsten in de land- en tuinbouw en over de ontwikkeling van het inkomen van de agrarische sector. Elk jaar wordt in december een raming gepresenteerd. De raming geeft een actueel beeld van de te verwachten bedrijfsresultaten en inkomens in het lopende, bijna afgesloten jaar 2007.

Dit rapport is een nieuwe editie in deze reeks. In de hoofdstukken 2 tot en met 7 wordt per bedrijfstype inzicht geboden in de ontwikkeling op bedrijfsniveau. De gehanteerde begrippen zijn gebaseerd op de in 2001 door het LEI opnieuw geformuleerde uitgangspunten en definities van het Bedrijven-Informatienet (het Informatienet). De belangrijkste uitgangspunten en definities worden in dit rapport toegelicht in paragraaf 1.3 en in bijlage 1.

Er wordt voor alle bedrijven gerapporteerd over een kalenderjaar. Bij de vaststelling van prijzen van de bewaarproducten, zoals aardappelen, wordt wel rekening gehouden met de te verwachten verkoopresultaten na 31 december 2007. Dit wijkt af van de systematiek van de EU in de landbouwrekeningen, die in hoofdstuk 8 wordt gevolgd. Hierdoor treden er in het rapport voor deze producten prijsverschillen op.

In hoofdstuk 8 wordt een globaal beeld geschetst van de ontwikkeling van productie, prijzen en inkomen van de totale land- en tuinbouwsector in 2007. De opzet van de sectorraming stemt overeen met het systeem van de op EU-niveau geharmoniseerde landbouwrekeningen die voor Nederland door het CBS worden opgesteld. De gegevens voor de jaren tot en met 2006 zijn dan ook afkomstig van het CBS. De raming voor 2007 is, in overleg met het CBS en het CPB, opgesteld door het LEI. Door de in EU-verband geharmoniseerde methode voor de raming voor de sector kunnen de uitkomsten voor Nederland worden vergeleken met die van andere EU-landen. In hoofdstuk 8 wordt hier kort op ingegaan.

1.2 Methode

In dit rapport staat de raming van het inkomen in 2007 centraal. Bij de presentatie ervan worden ook de uitkomsten van de kalenderjaren 2005 en 2006 in beeld gebracht. Voor de resultaten per bedrijf in de jaren 2005 en 2006 is gebruikgemaakt van de gegevens van de bedrijven die deelnemen aan het Informatienet. Omdat de resultaten voor 2006 nog niet zijn gebaseerd op gecontroleerde gegevens van alle deelnemende bedrijven hebben die cijfers een voorlopig karakter. In de betreffende hoofdstukken zijn zij dan ook aangemerkt met '(v)' achter het jaartal. Overigens kunnen de voor het jaar 2005 in dit rapport opgenomen resultaten nog wel afwijken van de gegevens die zijn opgenomen in de laatste editie van het *Landbouw-Economisch Bericht*.

Van het lopende jaar 2007 zijn opbrengsten- en kostenontwikkelingen geraamd op basis van volume- en prijsgegevens van externe bronnen, zoals het CBS, Productschappen, VBN en bedrijven in de agrarische toelevering, verwerking en afzet en de agrarische prijzen die het LEI verzamelt. Ook wordt informatie over prijzen van agrariërs benut. De in rekening gebrachte prijzen van de verschillende producten en productiemiddelen zijn door het LEI afgestemd op het prijspeil zoals dat thans bekend is en voor de akkerbouw en opengrondsgroenten voor de resterende maanden van het oogst- en afzetjaar 2007/2008 te verwachten is. Gezien het moment van presentatie hebben de gegevens van het jaar 2007 het karakter van een raming. In de tabellen in deze publicatie is dit aangegeven door '(r)' achter het jaartal te plaatsen.

De in deze publicatie gepresenteerde resultaten worden in de loop van 2008 aangepast met de dan beschikbare nadere informatie en gepubliceerd op de website van het LEI (Binternet) en in het *Landbouw-Economisch Bericht*. In *Agri-Monitor* wordt met regelmaat per bedrijfstype verslag gedaan van onder meer de ontwikkeling van opbrengsten, kosten, inkomen en financiële positie van bedrijven. Voor een aantal bedrijfstypen worden hierin de laatste jaren kwartaalrapportages gepresenteerd.

1.3 Uitgangspunten

In deze rapportage worden de met betrekking tot het Informatienet met ingang van 2001 aangepaste methoden en begrippen toegepast. In bijlage 1 zijn enkele van deze begrippen kort uiteengezet. Bedrijven zijn ingedeeld naar bedrijfstype met de NEG-typering (Van Everdingen en Welten, 1998). In 2006 zijn

hierin enkele wijzigingen doorgevoerd (Van Everdingen en De Bont, 2007). Deze hebben gevolgen voor de in dit rapport gepresenteerde groepen. De grootste wijziging betreft de definitie van melkveebedrijven. In de oude groepssamenstelling werden ook bedrijven met enkel jongvee (fokvee) als melkveebedrijf getypeerd, in de nieuwe samenstelling niet meer. De groep is dus zuiverder geworden richting melkproductie.

Tegelijk met de typeringswijziging zijn ook wijzigingen doorgevoerd in het toekennen van gewassen aan sectorarealen. In het verleden werden de meeste groenten (met uitzondering van uien en erwten) gezien als tuinbouw-areaal terwijl in de nieuwe situatie een aantal groenten (onder andere boerenkool, spinazie en winterpeen) is opgenomen als akkerbouwgewas.

Bedrijfstypering en waarnemingsveld

De door het LEI vastgestelde Nederlandse grootte-eenheden (nge) per hectare gewas en per dier, die voor de bedrijfstypering en voor de bepaling van de bedrijfsomvang worden gehanteerd, zijn te vinden op de LEI-website. Het waarnemingsveld van het Informatienet, de steekproefpopulatie, omvat bedrijven tussen 16 ege (Europese grootte-eenheden; dit is gelijk aan circa 14 nge, dit was 16 nge) en 1.200 ege (ongeveer 1.050 nge, Vrolijk et al., 2007). Vanwege de veranderingen in de structuur van de glastuinbouw is voor glasgroentebedrijven de bovengrens vanaf 2006 verhoogd naar 2.000 ege. Op deze wijze worden de resultaten van in totaal bijna 60.000 land- en tuinbouwbedrijven in 2007 gerepresenteerd.

In de structuurparagrafen zijn gegevens gebruikt uit de CBS-Landbouwtelling, waarbij de gegevens van 2007 voorlopig zijn. Hierin wordt als ondergrens 3 nge gehanteerd en is er geen bovengrens. De CBS-Landbouwtelling betreft dan ook meer, in totaal namelijk omstreeks 75.000 bedrijven in 2007, dan wordt gerepresenteerd door het Informatienet. Vooral in de akkerbouw komen relatief veel bedrijven voor tussen de genoemde ondergrenzen van 3 en circa 14 nge, terwijl de (glas)tuinbouw en de champignonenteelt relatief meer bedrijven boven de bovengrens van het Informatienet kennen.

Berekening bedrijfsresultaten

In de gehanteerde wijze van berekening van de bedrijfsresultaten (winst- en verliesrekening resulterende in inkomensgegevens) worden de berekende ar-

beids- en vermogenskosten buiten beschouwing gelaten. Bij de berekening van de rentabiliteit worden deze kosten wel betrokken.

De opbrengsten van het bedrijf betreffen voornamelijk de verkoop van producten, premies en toeslagen en opbrengsten van geleverde diensten. Omdat de veestapel en andere biologische activa worden gewaardeerd tegen de reële waarde, in het algemeen de marktprijs per balansdatum, kan dit leiden tot een stijging of daling van de opbrengsten. Op de opbrengsten worden de betaalde kosten, inclusief betaalde rente en betaald loon, en de afschrijvingen in mindering gebracht om de bedrijfswinst (uit normale bedrijfsvoering) vast te stellen. Op productierechten, zoals melkquota, vindt geen afschrijving plaats. Op basis van de bedrijfswinst bij normale bedrijfsvoering wordt, na verrekening van de buitengewone baten en lasten uit bedrijf, het gezinsinkomen uit bedrijf vastgesteld.

Om de totale kosten van het bedrijf te bepalen en om de opbrengstenkostenverhouding (rentabiliteit) te berekenen, worden naast de betaalde kosten en afschrijvingen verder de berekende kosten wat betreft arbeid (op basis van cao-loon) en vermogen (rente) vastgesteld.

Voor het vermogen wordt per bedrijf een vermogenskostenvoet (rentepercentage) berekend, gebaseerd op de werkelijk betaalde rente over het vreemde vermogen en het rendement van staatsobligaties vermeerderd met een risico-opslag over het eigen vermogen. Deze vermogenskostenvoet wordt rechtstreeks toegepast op de gemiddelde balanswaarde van biologische en monetaire activa. Voor de andere activa (behalve grond) wordt deze vermogenskostenvoet gecorrigeerd met de inflatie. Voor grond wordt bovendien 2 procentpunten extra in mindering gebracht, wat overeenkomt met het langjarige verschil tussen inflatie en grondprijsontwikkeling. Als minimumrentepercentage is 0,5 aangehouden. Dit heeft tot gevolg dat per bedrijf de hoogte van de rentekosten uiteen kan lopen in relatie tot de omvang van het bedrijfsvermogen; de vermogenskostenvoet per bedrijf houdt dan ook rekening met de solvabiliteit van het bedrijf en de werkelijk betaalde rente.

In de kosten wordt de arbeid van het gezin gewaardeerd tegen cao-loon, inclusief werkgeverslasten. Voor 2007 wordt evenals in 2006 gerekend met ruim 22 euro per uur. De opbrengsten en kosten zijn voor alle bedrijven op basis van de werkelijke btw-situatie weergegeven. Bijlage 2 geeft de prijsontwikkeling van de niet-sectorspecifieke kosten.

1.4 Resultaten

De rapportage geeft zicht op de resultaten van de gehele land- en tuinbouw, de primaire agrarische sector en van de afzonderlijke bedrijfstypen. Het gaat bij de resultaten van de bedrijven vooral om opbrengsten, kosten en inkomen. Het gezinsinkomen uit bedrijf is een van de centrale kengetallen in deze rapportage. Per bedrijfstype wordt ook het gemiddelde aantal ondernemers vermeld om de context van de inkomensvorming aan te geven.

In dit rapport worden voor een aantal bedrijfstypen per bedrijf het totale gezinsinkomen, inclusief de inkomsten van buiten het bedrijf, en de besparingen vermeld. Bij het laatste gaat het om wat van het totale gezinsinkomen resteert na de gezinsbestedingen en de betaalde belastingen. Hierbij geldt overigens dat het niveau van besparingen afhankelijk is van de organisatie van het bedrijf. Zo heeft een bedrijf met meer dan een ondernemer en meer dan een ondernemersgezin veelal een hoger bestedingsniveau. De gezinsbestedingen betreffen onder meer ook verzekeringspremies voor ziektekosten en dergelijke. De resterende besparingen per bedrijf kunnen dus gelden voor meer dan één ondernemer(gezin).

Bij de gepresenteerde gemiddelde resultaten per bedrijfstype zijn de opbrengsten-kostenverhouding (rentabiliteit) en het gezinsinkomen uit bedrijf per bedrijf de centrale indicatoren. Voor een toelichting op de in de rapportage gebruikte indicatoren wordt verwezen naar bijlage 1.

Naast de gemiddelde resultaten per bedrijfstype wordt voor de melkvee-, de varkens, de akkerbouw- en de glastuinbouwbedrijven ook de spreiding van het gezinsinkomen uit bedrijf gepresenteerd. Voorts wordt ingegaan op de resultaten van biologische melkveebedrijven.

Bij de gepresenteerde gezinsinkomens uit bedrijf geldt per bedrijfstype een bepaalde standaardfout (bijlage 4). Dit wijst er op dat de nu gepresenteerde gemiddelde resultaten voor het jaar 2006 in een per bedrijfstype uiteenlopende mate kunnen afwijken van de werkelijke situatie. Relatief beperkte afwijkingen kunnen gelden voor de melkveebedrijven, terwijl de afwijkingen voor pluimvee- en glastuinbouwbedrijven relatief groot kunnen zijn.

2. Rundveehouderij

2.1 Melkveehouderij

2.1.1 Structuur

De afname van het aantal melkveebedrijven in Nederland zet zich voort. In 1990 waren er nog bijna 40.000 melkveebedrijven (tabel 2.1). In 2007 is dit aantal gedaald tot bijna 19.000 melkveebedrijven (ruim -4% ten opzichte van 2006). Vanaf 2000 is de jaarlijkse daling van het aantal bedrijven sterker (-5% per jaar) dan in de jaren negentig (-3,8% per jaar). Door de schaalvergroting nam het aantal koeien per bedrijf geleidelijk toe van 43 in 1990 naar ruim 70 in 2007. Daarnaast nam de melkproductie per koe toe. Dit alles vond plaats bij een door de Europese quotering voor Nederland vastgestelde productie-omvang. Het melkquotum is vanaf 2004 wel jaarlijks met 0,5% verruimd. Deze ontwikkelingen hadden tot gevolg dat het aantal koeien in Nederland tussen 1990 en 2007 met een kwart is afgenomen.

Tabel 2.1 Ontwikkeling aantal melkveebedrijven en aantal melkkoeien a)

	1990	2000	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven met melkkoeien	46.980	29.470	23.530	22.300	21.310	-4,4
Aantal melkveebedrijven a)	39.550	26.820	21.330	19.700	18.900	-4,1
Aantal melkkoeien (x 1.000)	1.878	1.504	1.433	1.420	1.413	-0,5
w.v. op melkveebedrijven (%)	90	93	94	94	94	
Koeien per bedrijf op melkveebedrijven	42,9	51,9	63,1	67,7	70,3	+3,9

a) in 2006 is de definitie van melkveebedrijven aangepast

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

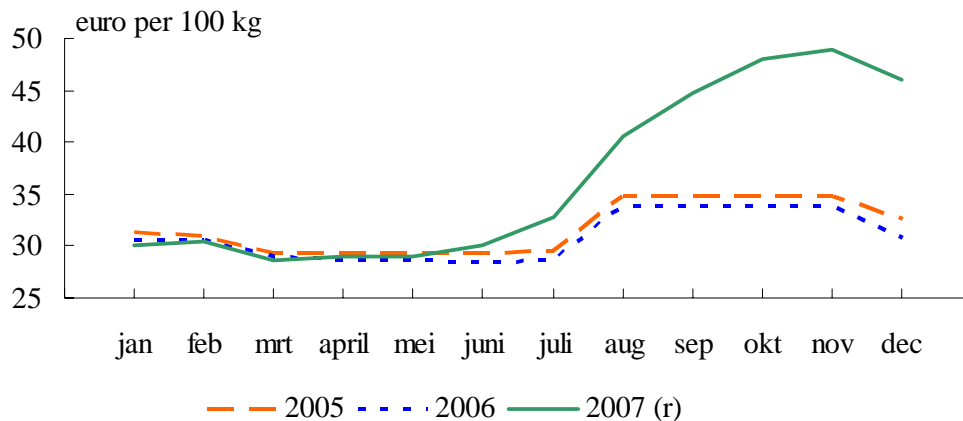
2.1.2 Opbrengsten en kosten

Opbrengsten

De melkprijs zal naar verwachting in 2007 18% hoger zijn dan in het voorgaande jaar (figuur 2.1). Naar het zich laat aanzien zal de uiteindelijke melkprijs op 37,25 euro per 100 kg uitkomen (tabel 2.3). De redenen voor de fors hogere melkprijs zijn divers. Droogte in melkproducerende landen als Australië, een toenemende vraag in vooral het Verre Oosten, een door onder meer de melkquotering in de EU beperkt aanbod en verdwenen zuivelvoorraden liggen hieraan ten grondslag.

De geproduceerde hoeveelheid melk per bedrijf is in 2007 5% hoger dan in 2006. Dit wijst op een doorgaande schaalvergroting. Daarbij is rekening gehouden met het feit dat per 1 april 2007 het quotum met 0,5% is verruimd en dat volgens gegevens van het Productschap Zuivel de melkaanvoer in 2007 tot en met september ruim 0,7% hoger is dan in dezelfde periode van het voorgaande jaar. Over geheel 2007 wordt rekening gehouden met een ruim 1% hogere melkproductie dan in 2006. Over de periode van 1 april tot 1 oktober liep de melkproductie landelijk nog iets achter, maar deze achterstand wordt snel ingelopen. De hoogte van het melkquotum op 31 maart 2007 was bepalend voor de hoogte van het toeslagrecht per bedrijf. De toeslag is afzonderlijk als opbrengstenpost opgenomen (tabel 2.4).

De prijs van melk zal in 2007 naar verwachting ongeveer 5,50 euro per 100 kg melk hoger uitvallen (tabel 2.3). De prijzen van melkpoeder (zowel mager als vol) en boter begonnen in de laatste maanden van 2006 te stijgen. Deze stijging heeft zich doorgezet tot eind augustus voor magere melkpoeder; tot half september voor volle melkpoeder en tot half oktober voor de boter. De prijs van weipoeder (een gedroogd restproduct bij het maken van kaas) is al vanaf maart aan het dalen en inmiddels gehalveerd. Friesland Foods heeft de prijs over 2006 moeten bijstellen omdat bij een van de indexondernemingen (Nordmilch) een klein deel van de melkprijs tot stand is gekomen door een uitkering uit het vermogen. Deze bijstelling zal worden verrekend over de nabetaling van 2007. Vanaf 2008 zal Campina de voorschotprijs structureel verhogen van 95 naar 97% van de contante melkprijs. Ook zal Campina de prijs niet te veel (minder dan 2 cent per kilo) laten afwijken van de gemiddelde Nederlandse of Duitse melkprijs. Door de forse melkprijsstijging en 5% schaalvergroting zal de totale melkopbrengst per bedrijf 39.000 euro hoger uitkomen dan in 2006. In bijlage B2.1 is weergegeven hoeveel het inkomen per bedrijf verandert bij een verandering van de prijzen.

Figuur 2.1 Ontwikkeling van de melkprijs (inclusief btw)
Bron: LEI.

De opbrengst van verkocht rundvee neemt af. Slachtkoeien brengen bij verkoop gemiddeld ruim 25 euro minder op. De opbrengstprijzen van nuchtere kalveren ligt in 2007 circa 25% onder het relatief hoge niveau van 2006 en bedraagt ruim 140 euro. De totale omzet en aanwas van het vee komt uit op ruim 420 euro per koe, dit is 30.000 euro per bedrijf. Dit is ondanks de lagere prijzen bij verkoop van vee, door de sterk gestegen prijzen van gebruiksvet aanzienlijk meer (+15.000 euro) dan in 2006. Toen was er nauwelijks sprake van aanwas van de veestapel. De inkomsten uit diergebonden slachtpremies per dier zijn voor 2007 iets hoger dan in 2006 omdat het aantal geslachte runderen (exclusief vleeskalveren) iets afneemt (-4%). De opbrengsten op melkveebedrijven uit de varkenshouderij nemen in 2007 iets af. Bovenstaande ontwikkelingen resulteren in een toename van de totale geldopbrengsten per bedrijf met 52.000 euro tot circa 283.000 euro (tabel 2.4).

Kosten

Door het extreem zachte weer in het voorjaar (na een eveneens record zachte winter) kwam de grasgroei al vroeg op gang. In april kon in veel gevallen de eerste snede al worden gemaaid. Door de hoge temperatuur en veel zon had deze snede, volgens de resultaten van het Bedrijfslaboratorium voor Gronden en Gewasonderzoek in Oosterbeek, een hoge VEM en een hoog suikergehalte. De tweede snede in mei had te maken met het wisselvallige weer die de hele zomer van 2007 zou voortduren. Voor de melkveehouders met beheersovereenkomsten heeft dit in veel gevallen tot problemen geleid omdat deze extra

lang moesten wachten voor het binnenhalen van de eerste snede op grasland met een dergelijke overeenkomst. De tweede snede was kwalitatief minder en bevatte minder droge stof en was minder verteerbaar door de hogere hoeveelheid ruwe celstof. De zomerkuilen zijn later dan normaal gemaaid en bevatten ook veel structuur, minder suiker en minder droge stof. Over het geheel genomen zal er meer gras zijn gemaaid en beschikbaar zijn dan in het voorgaande jaar maar van mindere kwaliteit.

De maïskuil bevat minder zetmeel en de verschillen zijn groot, afhankelijk van het zaaimoment. Maïs dat relatief laat is gezaaid had te maken met te droge omstandigheden zodat dit pas later heeft kunnen kiemen en is dan ook meest achtergebleven in ontwikkeling. Daarnaast heeft de bladvlekkenziekte een negatieve invloed op de kwaliteit.

Tabel 2.2 Ontwikkeling van krachtvoerkosten, stikstofkosten (uit kunstmest), veebezettingen en melkproductie op melkveebedrijven

Jaar	Krachtvoer per melkkoe (euro)	Meststoffen per hectare voedergewas (euro)	Kg melk per melkkoe	Koeien per ha voedergewas	Kg melk per ha voedergewas
2005	338	144	7.696	1,64	12.322
2006 (v)	380	137	7.918	1,61	12.536
2007 (r)	462	138	7.972	1,61	12.611
mutatie (%)	22	0	1	0	1

Bron: Informatienet.

De kosten van krachtvoer nemen op bedrijfsniveau met 10.000 euro fors toe door een prijsstijging van 20% (tabel 2.3). De krachtvoergift zal iets toe kunnen nemen door de sterk gestegen melkprijs en de extra 0,5% quotum die kan worden benut. Ook kan de krappe veebezetting, het blauwtongvirus en de slechtere kwaliteit van het ruwvoer leiden tot een toename van het krachtvoer verbruik om de melkproductie te verhogen. De totale krachtvoerkosten per koe zijn dan ook met ruim 22% toegenomen. Ondanks de sterk gestegen melkprijs is de prijsverhouding tussen melk en krachtvoer met 4% verslechterd door de nog sterker gestegen krachtvoerprijs. De prijzen van het ruwvoer zijn gestegen doordat de natte zomer tot een lagere productie van goede kwaliteit hooi heeft geleid. Tevens wordt dit veroorzaakt door een grote vraag naar ruwvoerders en een lagere stroproductie omdat er veel wordt verhakseld.

Tabel 2.3 *Prijzontwikkeling van melk, krachtvoer en vee op melkveebedrijven (euro, inclusief btw)*

Jaar	Melk (bij werkelijke gehalten)	Krachtvoer a)	Verhouding melk/krachtvoer	Melk-koeien	Nuchtere kalveren
Euro per 100 kg, respectievelijk per stuk					
2005	32,35	15,80	2,05	478	184
2006 (v)	31,65	16,40	1,93	484	187
2007 (r)	37,25	20,05	1,86	461	140
mutatie (%)	18	22	-4	-5	-25

Bron: LEI.

De kosten van grond, gebouwen en werktuigen zijn op bedrijfsniveau 8% hoger. De energiekosten, die op de melkveebedrijven een klein deel uitmaken van de totale kosten, stijgen in 2007 met 6%. De melkveehouders kopen in 2007 tot en met oktober evenveel quotum als in dezelfde maanden van 2006 maar tegen prijzen die zijn gehalveerd. Tot en met oktober is er aanzienlijk meer quotum zonder grond dan met grond verhandeld. Mede doordat een melkveehouder meer melk mag leasen, omdat het plafond van 75.000 kg is losgelaten, is het aantal transacties met quotumlease verdubbeld. Desondanks zijn door een mogelijke afschaffing van het quotumsysteem de leaseprijzen gedaald (-40%). De leaseprijzen zijn dus nagenoeg even sterk gedaald als de aankooprijzen van melkquotum. De kosten voor mestafzet zullen met 20% stijgen maar doordat veel bedrijven kunnen kiezen voor de werkelijke normen in plaats van de forfaitaire kan er meer mest op het eigen bedrijf worden geplaatst zodat het volume naar verwachting met eenzelfde percentage zal dalen. De totale betaalde kosten nemen met 11% toe tot 201.000 euro per bedrijf (tabel 2.4).

Tabel 2.4 *Bedrijfsresultaten en inkomen op melkveebedrijven (x 1.000 euro)*

	2005	2006 (v)	2007 (r)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven	20.803	19.521	18.740	-4
Melkkoeien per bedrijf	65,0	69,1	71,9	4
Oppervlakte (ha per bedrijf)	42,30	45,10	46,90	4
Nge per bedrijf	94	99	102	3
Ondernemers per bedrijf	1,76	1,77	1,77	0
Melkproductie (ton)	500	547	573	5
Opbrengsten	221	231	283	22
w.v. melk	156	167	206	23
omzet en aanwas rundvee	25	15	30	95
varkens	5	7	6	-13
toeslagen en subsidies	18	27	27	0
overig	16	16	15	-5
Totaal betaalde kosten en afschrijving	160	181	201	11
w.v. Kosten dierlijke en plantaardige activa	57	67	78	17
w.v. veevoer	32	37	47	25
Immateriele activa a)	3	3	2	-29
Materiele activa b)	51	57	61	8
Energie	5	5	6	9
Financieringskosten (incl betaalde rente)	20	23	26	14
Betaalde arbeidskosten	2	3	3	0
Werk door derden	12	12	12	1
Algemene kosten	11	12	13	6
Bedrijfswinst normale bedrijfsvoering	61	50	82	64
Buitengewone baten en lasten	1	2	2	0
Gezinsinkomen uit bedrijf	62	52	84	61
Besparingen	37	28	57	105

a) Onder meer huur melkquotum; b) inclusief afschrijvingen, eigenaarslasten en brandstofkosten.

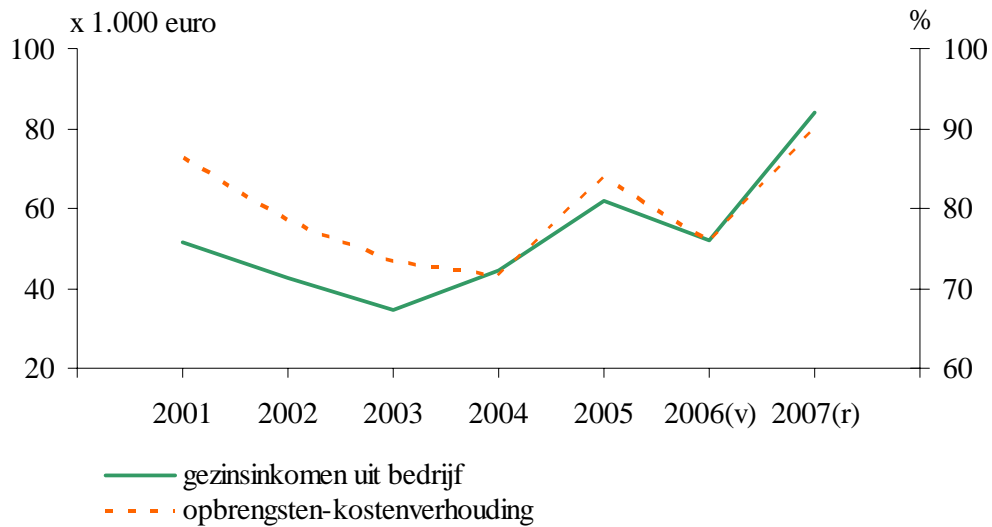
Bron: Informatienet.

2.1.3 Bedrijfsresultaat

Inkomen uit bedrijf

Het gezinsinkomen uit het bedrijf neemt met 32.000 euro fors toe en komt uit op 84.000 euro. Dit wordt grotendeels veroorzaakt door de hogere melkprijs,

maar ook de aanwas en groei van de melkproductie dragen hier in niet onbelangrijke mate aan bij. Per saldo stijgen de opbrengsten met 52.000 euro. De kosten nemen vooral toe door hogere voerkosten en hogere kosten van machines en gebouwen. Het geraamde gezinsinkomen uit het bedrijf in 2007 ligt aanzienlijk boven het langjarig gemiddelde (tabel 2.4 en figuur 2.2). De spreiding in het gezinsinkomen uit bedrijf is groot. Door het hoge inkomen in 2007 zullen er nauwelijks bedrijven zijn met een negatief gezinsinkomen uit bedrijf (figuur 2.3). Naar verwachting heeft ruim 60% van de bedrijven een inkomen hoger dan 50.000 euro.

Figuur 2.2 Ontwikkeling resultaten melkveebedrijven
Bron: Informatienet.

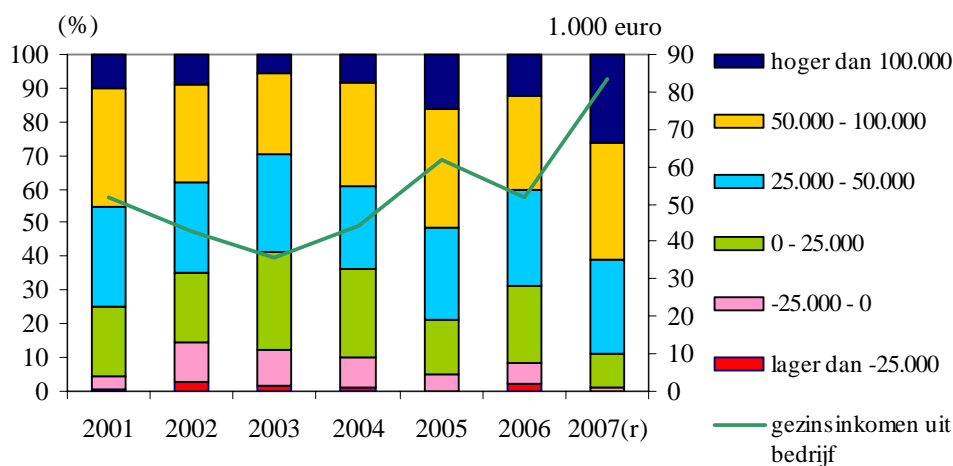
Rentabiliteit

In 2007 neemt de rentabiliteit met 14 procentpunten toe (tabel 2.5, figuur 2.2). Dit wordt vooral veroorzaakt door de hogere opbrengsten. De brutoproduktiviteit neemt met 0,5% af (tabel B3.1). Door de stijging van de melkprijs is de ruilvoet fors verbeterd.

Tabel 2.5 *Bedrijfseconomisch resultaat op melkveebedrijven (x 1.000 euro)*

	2005	2006 (v)	2007 (r)	Mutatie (%)
Opbrengsten	221	231	283	22
Betaalde kosten en afschrijving (excl. rente)	141	159	175	10
Berekende arbeid	77	78	79	0
Rente	45	68	61	-11
Totaal kosten	264	306	315	3
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	84	76	90	19

Bron: Informatienet.

Figuur 2.3 *Verdeling van melkveebedrijven naar gezinsinkomen uit bedrijf in klassen*

Bron: Informatienet.

2.1.4 Inkomensvorming en -besteding

Rekening houdend met het iets hogere inkomen van buiten het bedrijf door een hoger inkomen uit vermogen, zal het totale gezinsinkomen in 2007 op het gemiddelde melkveebedrijf met 33.000 euro toenemen (tabel 2.6). Het gemiddelde melkveebedrijf betaalt de laatste jaren nauwelijks inkomstenbelasting. In 2007 zal hier naar verwachting niet veel verandering in komen. In combinatie met toenemende gezinsbestedingen zullen per bedrijf de besparingen meer dan verdubbelen naar 57.000 euro. De hogere besparingen worden naast hogere melkopbrengsten voor een groot deel veroorzaakt door de gestegen aanwas van het vee in 2007.

Tabel 2.6 *Inkomen en inkomensbesteding op melkveebedrijven (x 1.000 euro)*

	Gezinsinkomen uit bedrijf	Inkomen buiten bedrijf	Totaal gezins- inkomen	Belastingen	Gezins- bestedingen	Bespa- ringen
2005	62	15	77	1	39	37
2006 (v)	52	18	70	1	42	28
2007 (r)	84	19	103	1	45	57

Bron: Informatienet.

2.1.5 Resultaten biologische melkveebedrijven

Ook op de biologische melkveebedrijven nemen in 2007 de opbrengsten fors toe ten opzichte van het voorgaande jaar (tabel 2.7). De gemiddelde prijs van melk zal voor deze bedrijven bijna 6,5 euro per 100 kg. hoger uitkomen. Alle melk van deze bedrijven kan nu daadwerkelijk als biologisch worden afgezet in tegenstelling tot voorgaande jaren toen een deel van de biologische melk in het gangbare circuit terecht kwam. Er zal naar verwachting minder melkquotum worden verhuurd om te kunnen voldoen aan de groeiende vraag naar biologische melk. Hierdoor neemt de hoeveelheid geproduceerde biologische melk op het gemiddelde bedrijf in 2007 met 1,5% toe.

Tabel 2.7 *Bedrijfseconomisch resultaat op biologische melkveebedrijven (x 1.000 euro)*

	2005	2006 (v)	2007 (r)	Mutatie (%)
Opbrengsten	188	199	235	18
Betaalde kosten en afschrijving (excl. rente)	120	136	146	8
Berekende arbeid	66	65	66	0
Rente	36	57	51	-10
Totaal kosten	221	258	263	2
Opbrengsten-kostenverhouding	85	77	89	15

Bron: Informatienet.

De meerprijs van biologische melk bedroeg in 2005 5,50 euro en in 2006 en 2007 6,50 euro per 100 kg melk. Deze meerprijs is deels noodzakelijk omdat de melkproductie per koe van ruim 6.200 kg achterblijft bij die op de gangbare bedrijven (7.900 kg). Daarnaast is aangekocht krachtvoer duurder en is de bedrijfsvoering extensiever, zodat de vaste lasten per kg melk hoger

zijn dan op de gangbare bedrijven. In 2007 neemt het gezinsinkomen uit bedrijf met 23.000 euro toe. Ondanks toenemende gezinsbestedingen nemen de besparingen toe tot een niveau van 45.000 euro. De besparingen zijn hiermee 12.000 euro lager dan op de gangbare bedrijven.

Tabel 2.8 Inkomen en inkomensbesteding op biologische melkveebedrijven (x 1.000 euro)

	Gezinsinkomen uit bedrijf	Inkomen buiten bedrijf	Totaal gezins- inkomen	Belastingen	Gezins- bestedingen	Bespa- ringen
2005	57	15	71	5	43	24
2006 (v)	60	17	77	10	43	24
2007 (r)	83	18	101	10	46	45

Bron: Informatienet.

2.2 Vleesrundveehouderij

2.2.1 Structuur

Het aantal bedrijven met vleesvee (exclusief vleeskalveren op melkbasis) is vanaf 1990 bijna gehalveerd (tabel 2.9). Het aantal bedrijven met stieren liep nog sterker terug. Het totaal aantal vleesrunderen is ruim gehalveerd, zodat het gemiddelde aantal vleesrunderen per bedrijf tussen 1990 en 2007 maar licht is gedaald. Wel is de samenstelling veranderd.

Het aantal stieren nam sterk af en ook het aantal stuks overig vrouwelijk vleesvee daalde, terwijl het aantal zoogkoeien en overig weidevee is gestegen. Uiteindelijk is het aantal mannelijke vleesrunderen in 2007 ruim 74% lager dan in 1990 en het aantal overig vrouwelijk vleesvee 33%, terwijl het aantal stuks zoogkoeien en overig weidevee (ouder dan twee jaar) met 20% is toegenomen.

De bedrijven met vleesrundvee hebben veelal een gemengd karakter. Naast vleesrunderen wordt op een aantal ervan ook melkvee, varkens en/of pluimvee gehouden. Ook komt vleesrundvee voor in combinatie met akkerbouw.

Tabel 2.9 Ontwikkeling aantal vleesrunderen naar soort en aantal bedrijven (x 1.000)

	1990	2000	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven met vleesvee	30,2	18,9	16,0	15,8	16,1	+1,9
w.v. met stieren	18,2	9,7	8,1	7,4	7,2	-2,1
met zoogkoeien en overig weidevee	14,1	14,2	13,2	13,2	13,6	+3,6
met overig vrouwelijk vleesvee	13,9	8,9	8,4	7,7	7,5	-3,1
Aantal stuks vleesvee	718	448	382	357	360	+0,9
w.v. stieren	446	182	129	115	114	-0,8
zoogkoeien en overig weidevee	120	163	152	143	144	+0,6
overig vrouwelijk vleesvee	153	103	102	99	102	+3,4
Dieren per bedrijf op bedrijven met betreffende diersoort						
Totaal	23,7	23,7	23,9	22,6	22,4	-0,9
w.v. stieren	24,5	18,8	15,9	15,5	15,7	+1,3
zoogkoeien en overig weidevee	8,5	11,5	11,5	10,9	10,6	-2,9
overig vrouwelijk vleesvee	11,0	11,6	12,2	12,8	13,7	+6,7

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

2.2.2 Resultaten

In deze paragraaf wordt ingegaan op het bedrijfsresultaat van bedrijven uit het Informatienet die vleesrunderen houden. Om de bedrijven te selecteren zijn drie criteria gebruikt: (1) het aandeel van de opbrengsten van vleesvee in de totale rundveeverkopen moet minstens 40% bedragen om de zuivere melkveebedrijven uit te sluiten (deze zijn in de voorgaande paragraaf behandeld), (2) ook moet het aandeel van de rundveeopbrengsten in het totaal minstens 7% bedragen en (3) de bedrijven moeten in zowel 2005 als 2006 deel uit maken van het Informatienet en in beide jaren aan eerdergenoemde 2 voorwaarden voldoen. Hierdoor verandert de samenstelling van de groep niet.

In paragraaf 2.2.1 is aangegeven dat vleesrunderen veelal op bedrijven met andere takken worden gehouden. Dit blijkt ook uit tabel 2.10: omzet en aanwas maken maar een beperkt deel (bijna 30%) uit van de totale opbrengsten. In 2007 daalt de prijs van de verkochte stieren en zoogkoeien licht. De totale uitvoer van levende runderen over de eerste 8 maanden van 2007 is 20% afgenomen, terwijl de uitvoer naar niet-EU-landen (die een derde van het totaal omvat) met 10% is toegenomen. Het aantal runderslachten is over de eerste 10 maanden van 2007 4% afgenomen.

De totale omzet uit de rundveehouderij (verkopen minus aankopen) van de groep bedrijven met overwegend vleesvee komt uit op bijna 47.000 euro,

dit is een afname van 2.000 euro. Door de hogere prijzen van met name het fokmateriaal neemt de aanwas toe met 4.000 euro. Doordat de slachtpremies nog zijn gekoppeld aan de productie en er op de relatief kleine groep bedrijven in het Informatienet een cyclus is van aanwas en omzet, worden er iets minder stieren geslacht dan in het voorgaande jaar en levert dit, ondanks de iets hogere verwachte slachtpremie per dier, iets minder op. De opbrengsten uit de akkerbouw en varkenshouderij nemen af en die van de pluimvee- en de melkveehouderij nemen toe. De totale opbrengsten stijgen per saldo met 6.000 euro.

Tabel 2.10 Bedrijfsresultaten en inkomens op bedrijven met vleesrunderen (x 1.000 euro)

	2005	2006 (v)	2007 (r)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven	3.000	3.000	3.000	0
Oppervlakte (ha per bedrijf)	43,60	43,90	43,90	0
Nge per bedrijf	75	75	77	3
Ondernemers per bedrijf	1,50	1,51	1,51	0
Opbrengsten	165	164	170	4
w.v. omzet en aanwas rundvee	39	47	49	5
w.v. verkopen	54	84	68	-19
aankopen	22	35	21	-41
aanwas	8	-2	2	-180
melk	35	34	39	17
intensieve veehouderij	19	10	13	27
overig bedrijfsvee	8	8	8	0
plantaardig producten	24	26	19	-27
toeslagen en subsidies	22	24	24	-3
Totaal betaalde kosten en afschrijving	145	139	150	8
w.v. Kosten dierlijke en plantaardige activa	63	58	66	15
w.v. veevoer	35	29	35	22
Materiele activa a)	47	49	50	2
Energie	4	4	4	7
Financieringskosten (incl. betaalde rente)	10	10	11	7
Betaalde arbeidskosten	2	2	2	0
Werk door derden	9	7	7	1
Algemene kosten	10	10	10	2
Buitengewone baten en lasten	2	1	1	0
Gezinsinkomen uit bedrijf	22	26	21	-18

a) Onder meer afschrijvingen en eigenaarslasten en brandstoffen

Bron: Informatienet.

De krachtvoerpreizen zijn in 2007 fors gestegen (+21%). Het ruwvoer is iets minder van kwaliteit met een lager drogestofgehalte en meer structuur. Door het gunstige groeiseizoen is er genoeg ruwvoer. De prijs van goede kwaliteit hooi is hoger. De totale voerkosten nemen met 6.000 euro toe. Daarnaast zorgen stijgende kosten van onder meer machines en gebouwen ervoor dat de betaalde kosten met ruim 11.000 euro toenemen.

Voorgaande ontwikkelingen van de opbrengsten en kosten, resulteren uiteindelijk in een inkomen dat 5.000 euro lager is (tabel 2.10).

2.3 Schapenhouderij

De bedrijven met schapen hebben vaak een gemengd karakter. De schapenhouderij maakt dan veelal maar een klein deel uit van de totale bedrijfsomvang. Om die reden wordt de weergave van de resultaten beperkt tot de opbrengsten, toegerekende kosten en het saldo per gemiddeld aanwezige ooi. De voerkosten betreffen uitsluitend de betaalde kosten. Het gras of hooi van eigen bedrijf wordt niet gewaardeerd, terwijl het meeste opgenomen voer wel uit deze eigen producten bestaat. De bedrijfsresultaten worden besproken aan de hand van bedrijven met meer dan 25 ooiën. De resultaten voor 2007 zijn berekend aan de hand van externe prijs- en volumeontwikkelingen. Door de invoering van de toeslagrechten wordt de ooi-premie uit de opbrengsten en hiermee ook uit de saldoberekening gehaald.

Tabel 2.11 Ontwikkeling aantal schapen en aantal bedrijven met ooiën

	1990	2000	2005	2006	2007(v)	Mutatie(%)
<i>Alle bedrijven</i>						
Bedrijven met schapen	25.250	17.590	14.370	14.070	13.820	-1,8
Bedrijven met ooiën	25.040	17.270	13.710	13.730	13.570	-1,2
Aantal schapen, inclusief ooiën a)	1.702	1.308	1.363	1.376	1.369	-0,5
Aantal ooiën a)	790	681	648	648	645	-0,4
Ooiën per bedrijf	31,5	39,5	47,3	47,2	47,5	+0,7
<i>Bedrijven met meer dan 25 ooiën</i>						
Bedrijven met meer dan 25 ooiën	9.530	7.500	6.550	6.520	6.410	-1,7
Aantal schapen, inclusief ooiën a)	1.309	1.070	1.146	1.181	1.185	+0,3
Aantal ooiën op deze bedrijven a)	613	570	568	567	564	-0,4
Ooiën per bedrijf	64,4	76,0	86,7	86,9	88,0	+1,3

a) x 1.000.

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

2.3.1 Structuur

Het aantal bedrijven met ooien blijft teruglopen. In 1990 waren er volgens de CBS-Landbouwtelling ruim 25.000 bedrijven met schapen in Nederland (tabel 2.11). In 2007 waren dit er nog bijna 14.000. Dit is ruim 1% minder dan het voorgaande jaar. Over een langere periode is de gemiddelde afname circa 3,5% per jaar. Van de bedrijven met ooien heeft 54% minder dan 25 ooien per bedrijf. De 6.400 bedrijven in 2007 met meer dan 25 ooien hebben gezamenlijk 88% van de ooien. Het aantal ooien per bedrijf neemt iets toe.

2.3.2 Opbrengsten, kosten en saldo

In 2007 heeft de dierziekte blauwtong een grote invloed op het saldo. Hoewel het effect nog niet exact te becijferen is, wordt verondersteld dat er onder de schapen en lammeren 4,5% sterfte heeft plaatsgevonden (op de besmette bedrijven was dit ruim 9%). Daarnaast is verondersteld dat de kosten van diergezondheid door het toedienen van antibiotica en extra veeartskosten met 2 euro per ooi zijn toegenomen. Daarnaast zijn zieke en verzwakte dieren extra bijgevoerd met kracht- en ruwvoer. Deze extra hoeveelheid wordt geschat op 10% naast 17% hogere voerprijzen. De lammerenprijs is gemiddeld onveranderd hoewel deze de laatste maanden op een hoger niveau ligt. De prijzen van de slachtschapen zijn 5% lager. De omzet zal, rekening houdend met de eerdergenoemde 4,5% uitval, 5% lager zijn. In het voorgaande jaar 2006 was de aanwas negatief door een 14 euro lagere waardering van de fokooien. De prijzen blijven in 2007 gelijk maar door de sterfte onder de ooien zullen er aan het eind van het jaar minder dieren aanwezig zijn, waardoor de aanwas per saldo met 12 euro toeneemt. De aanwas blijft dan nog negatief.

De export van schapen (inclusief geiten) is in 2007 tot en met augustus circa een derde lager dan in 2006. Dit kwam doordat het handelsverbod met Engeland in mei 2006 was opgeheven en de export van schapen uit dit land op gang kwam. De Nederlandse export is in de periode van blauwtong toegenomen. Dit kwam door de uitbreiding van de blauwtong naar België en Noord-Frankrijk. Tegelijkertijd werd MKZ in Engeland geconstateerd begin augustus 2007 waarna de export vanuit Engeland stil kwam te liggen. In 2007 hebben de schapenhouders een heffing betaald voor het Diergezondheidsfonds. Deze heffing omvat de periode 2005 tot en met 2009 en wordt eenmalig geïnd. De heffing bedraagt bijna 1 euro per gemiddeld aanwezige ooi per jaar op bedrijven met meer dan 25 ooien.

De totale opbrengsten per ooi zullen door deze ontwikkelingen 10% hoger uitkomen. De kosten van diergezondheid en voer zijn door eerdergenoemde oorzaken met bijna 30% toegenomen. De totale toegerekende kosten per ooi namen met 7 euro toe. Het saldo blijft net als in 2006 veel lager dan in voorgaande jaren.

Tabel 2.12 Opbrengsten, toegerekende kosten en saldo schapenhouderij, voor bedrijven met meer dan 25 ooiën (in euro per gemiddeld aanwezige ooi)

	2005	2006 (v)	2007 (r)	Mutatie (%)
Opbrengsten, totaal	103	84	92	10
w.v. Omzet en aanwas	100	81	89	10
w.v. aanwas	0	-14	-2	
Overig	3	3	3	2
Toegerekende kosten, totaal	27	32	39	23
w.v. Voeder	10	14	18	29
Diergezondheid	7	8	10	27
Overig a)	10	11	12	2
Saldo	76	52	53	2

a) inclusief Diergezondheidsfonds.

Bron: Informatienet.

2.4 Vleeskalverenhouderij

Nederland is een belangrijke producent van kalfsvlees, zowel van blank als van rosé vlees. Meer dan 90% van de kalfsvleesproductie wordt uitgevoerd. De totale Nederlandse uitvoer daalde in 2006 met 4% naar 182.500 ton. De belangrijkste afzetlanden Italië, Frankrijk en Duitsland importeren samen meer dan 80% van de Nederlandse export. Italië nam in 2006 42% van de Nederlandse export voor zijn rekening. In Nederland is de consumptie van kalfsvlees erg laag (circa 1,5 kg per inwoner).

2.4.1 Structuur

De totale vleeskalverenstapel is in 2007 met bijna 2% gestegen tot bijna 860.000 stuks. Het aantal bedrijven met vleeskalveren is in 2007 met 15% toegenomen tot ongeveer 3.650 (tabel 2.13). Vooral het aantal bedrijven met

een neventak vleeskalveren is groter. Veel bedrijven in die groep hebben slechts enkele vleeskalveren. Toevallige factoren kunnen het aantal bedrijven flink beïnvloeden. Door de lage prijzen van nuchtere kalveren in 2007 hebben sommige melkveehouders de rosékalveren niet verkocht maar zelf gemest. Circa 80% van de vleeskalveren (ofwel 700.000 stuks) is te vinden op gespecialiseerde bedrijven. Dat aantal gespecialiseerde bedrijven is met bijna 7% toegenomen tot ongeveer 1.240 stuks in 2007.

Tabel 2.13 Ontwikkeling aantal bedrijven met vleeskalveren en aantal vleeskalveren

	1990	2000	2005	2006	2007(v)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven met vleeskalveren	2.280	2.890	3.330	3.170	3.670	15,7
Vleeskalverenbedrijven	1.250	1.280	1.140	1.160	1.240	6,9
Vleeskalveren op vleeskalveren- bedrijven (x 1.000)	459,5	598,6	654,0	688,2	698,7	1,5
Gemiddeld aantal per bedrijf	368	468	574	593	564	-5,0
Totaal vleeskalveren (x 1.000)	601,6	782,7	828,7	843,7	859,9	1,9
w.v. wit		637	625	622	598	-3,8
rosé		146	204	222	262	18,0

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Circa 70% van de vleeskalveren is bestemd voor de productie van witvlees en het andere deel (bijna 260.000 kalveren) voor de rosévleesproductie. Opnieuw is het aantal witvleeskalveren gedaald in 2007, terwijl het aantal rosévleeskalveren in de afgelopen jaren structureel is toegenomen. In het laatste jaar 2007 was de stijging wel erg fors (+17%). In de afgelopen jaren werden jaarlijks ongeveer 1,4 miljoen vleeskalveren geslacht, waarvan circa 1 miljoen witvleeskalveren. Het aantal vleeskalveren dat in 2006 voor de slachtpremie in aanmerking komt, lag iets onder de 1 miljoen stuks. Omdat er een financieel plafond geldt van 40,3 miljoen euro, is niet het volledige premiebedrag van 50 euro per kalf uitbetaald. Voor 2007 wordt opnieuw een aantal slachtingen van iets minder dan 1 miljoen premiewaardige kalveren verwacht. Daardoor zal het premiebedrag circa tussen de 39 en 40 euro per kalf bedragen. De modulatiekorting in het kader van hervormde EU-landbouwbeleid is verhoogd van 4% naar 5% in 2007. Vanaf 1 januari 2007 is de nieuwe EU-richtlijn van kracht voor een minimale hokoppervlakte van 1,8 m² per vleeskalf. Bijna alle bedrijven hebben inmiddels hun bedrijven omgebouwd naar een oppervlakte van 1,8 m² of meer per vleeskalf.

2.4.2 Rentabiliteit en inkomen

Markt en prijzen

In Nederland wordt het grootste deel (schatting 90-95%) van de witvleeskalveren op contractbasis gehouden. De kalverhouders ontvangen op basis van afgesloten contracten een vergoeding voor de arbeid, gebouwen en overige kosten. De contractgever levert de nuchtere kalveren en het voer aan de kalverhouders en bepaalt het tijdstip van afleveren van de slachtrijpe kalveren. De verdere verwerking en vermarkting wordt verzorgd door de contractgevers c.q. integraties.

De opbrengstprijzen waren in 2007 gemiddeld 6% hoger dan in 2006 (tabel 2.14). Het aanbod van slachtrijpe kalveren nam in de laatste maanden van het jaar verder af. De prijzen ontwikkelden zich daardoor gunstig. In Frankrijk is meer ruimte voor invoer ontstaan omdat daar veel minder kalveren werden opgezet en kalveren eerder werden geslacht. Ook Duitsland is minder blank kalfsvlees gaan produceren.

Als gevolg van prijsstijgingen op de zuivelmarkt, die tot de zomerperiode aan de orde was, zijn de prijzen van kalvermelkpoeder veel hoger geworden; op jaarbasis is de stijging bijna 30%. De prijsstijging van mager en vol melkpoeder begon in de laatste maanden van 2006 en heeft zich doorgezet tot augustus/september 2007. De prijs van weipoeder is al vanaf maart aan het dalen en sindsdien gehalveerd. Door de prijsstijging op de zuivelmarkt kwam de rentabiliteit van de witvleesproductie voor de integraties onder druk. Voor een deel is de rentabiliteit hersteld door de lagere aankoopprijs van nuchtere kalveren, voor een deel ook door de hogere prijzen van vleeskalveren.

Tabel 2.14 Prijsontwikkeling van vleeskalveren, nuchtere kalveren en melkpoeder

Jaar	Vleeskalveren 2e kwaliteit (euro/kg geslacht gewicht)	Nuchtere zwartbonte stierkalveren 1e kwaliteit (euro/stuk)	Kunstmelk voor vleeskalveren (index, 2000=100)
2005	4,15	155	98
2006	4,70	154	105
2007 (r)	5,00	111	129

Bron: LEI.

De prijzen van de nuchtere zwartbonte stierkalveren zijn op jaarbasis bijna 30% gedaald. In het eerste kwartaal konden de prijzen van nuchtere kalveren zich nog redelijk goed handhaven, maar gedurende het jaar zakten de prijzen steeds verder weg. De geringere vraag vanuit de vleeskalverenhouderij als gevolg van de gestegen voerkosten door de prijsstijging van kalvermelkpoeder is hier mede debet aan.

De Nederlandse kalversector is al enig jaren erg afhankelijk van de invoer van nuchtere kalveren (nuka's). Bijna de helft van de nuka's voor de vleeskalverenhouderij komt inmiddels uit het buitenland, in 2006 bedroeg de invoer bijna 700.000 stuks. Het belangrijkste aanvoerland was Duitsland, maar door de krimpende veestapel neemt het aantal beschikbare kalveren af. Uit Polen komen steeds meer kalveren naar Nederland. Ierland en Litouwen zijn ook belangrijke leveranciers van nuka's. Sinds mei 2006 mag het Verenigd Koninkrijk weer kalveren uitvoeren. In het tweede halfjaar van 2006 zijn vervolgens ruim 70.000 nuchtere kalveren naar Nederland uitgevoerd. In de loop van 2007 hebben nieuwe MKZ-uitbraken in het VK de invoer belemmerd.

Opbrengsten

Omdat in Nederland de meeste (wit)vleeskalveren op contractbasis worden gehouden, is voor de ontwikkeling van de opbrengsten het verloop van de contractvergoedingen doorslaggevend. Volgens een jaarlijkse enquête zijn in 2006 de vergoedingen voor de nieuw afgesloten contracten met witvleeskalveren voor het tweede achtereenvolgende jaar gedaald. Het gemiddelde kwam uit op 176 euro per kalverplaats, dat is 9 euro lager dan in 2005 en zelfs 16 euro lager dan in het recordjaar 2004. Voor de bedrijfsresultaten van het verslagjaar 2007 wordt vanwege de vertraagde doorwerking gerekend met een iets kleinere daling van de contractvergoeding per kalverplaats. De contracten worden vaak afgesloten voor meerdere ronden.

Rentabiliteit

De gepresenteerde bedrijfsresultaten en inkomens van de gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven gelden alleen voor bedrijven die vleeskalveren op contract houden. Bedrijven die kalveren voor eigen rekening houden zijn dus niet opgenomen in genoemde cijfers. De opbrengsten-kostenverhouding van de gespecialiseerde vleeskalverenbedrijven zal naar verwachting iets dalen naar 90% in 2007 (tabel 2.15). De totale kosten per bedrijf zullen iets meer

stijgen dan de opbrengsten. Alleen het groter aantal vleeskalveren per bedrijf zorgt voor hogere opbrengsten, want de contractvergoeding per vleeskalf gaat wel omlaag. Aan de kostenkant stijgen vrijwel alle kostenposten in meer of mindere mate. De afzetprijzen voor de afvoer van kalvergier nemen naar schatting met 10% toe.

In de totale opbrengsten zijn ook de ontvangen slachtpremies opgenomen. Die bedragen zijn door de kalverhouders ontvangen, maar worden meestal financieel verrekend met de integraties in de brutocontractvergoedingen. Het gezinsinkomen uit het bedrijf wordt voor 2007 gemiddeld 4.000 euro lager geraamd en zal naar verwachting uitkomen op 50.000 euro per bedrijf.

Tabel 2.15 Bedrijfseconomisch resultaat op vleeskalverenbedrijven met contractproductie (x 1.000 euro)

Jaar	2005	2006 (v)	2007 (r)
Opbrengsten	157	153	154
Betaalde kosten en afschrijving (exclusief rente)	92	91	95
Berekende arbeid	58	56	56
Berekende rente	13	20	21
Totaal kosten	163	167	171
Opbrengsten-kostenverhouding	96	91	90

Bron: Informatienet.

Inkomensvorming en -besteding

Het gezinsinkomen uit bedrijf plus het inkomen van buiten het bedrijf geeft het totale gezinsinkomen, dat in 2007 met 4.000 euro per bedrijf zal afnemen tot 63.000 euro per bedrijf (tabel 2.16). De afdrachten aan de fiscus worden voor 2007 iets lager geraamd. De gezinsbestedingen zullen naar verwachting iets hoger worden door de gestegen kosten voor levensonderhoud. Nadat het totale gezinsinkomen is verminderd met de belastingen en gezinsbestedingen zullen in 2007 besparingen resulteren van gemiddeld 9.000 euro per bedrijf. Dat is een stuk lager dan in 2006. Vergeleken met veel andere sectoren is de inkomenssituatie van de vleeskalverenbedrijven relatief stabiel. Sinds 2002 zijn ieder jaar besparingen per gemiddeld bedrijf gerealiseerd, hoewel dat niet voor ieder bedrijf afzonderlijk zal gelden.

Tabel 2.16 Bedrijfsresultaten en inkomens op vleeskalverenbedrijven (witvlees) met contractproductie (bedragen x 1.000 euro)

Jaar	2005	2006 (v)	2007 (r)
Aantal bedrijven	1.030	1.070	1.120
Aantal vleeskalveren	660	590	600
Nge per bedrijf	92	82	86
Ondernemers per bedrijf	1,5	1,5	1,5
Opbrengsten	157	153	154
Totaal betaalde kosten en afschrijving	101	102	106
Gezinsinkomen uit bedrijf	56	54	50
Inkomen buiten bedrijf	11	13	13
Totaal gezinsinkomen	67	67	63
Belastingen	4	7	6
Gezinsbestedingen	45	47	48
Besparingen	18	13	9

Bron: Informatienet.

3. Intensieve veehouderij

3.1 Varkenshouderij

3.1.1 Structuur

De afname van het aantal bedrijven met varkens gaat onverminderd door. In 2007 zijn circa 8.700 bedrijven geteld (-4%), een daling van bijna 350 bedrijven ten opzichte van 2006 (tabel 3.1). De daling komt geheel voor rekening van bedrijven met een neventak varkenshouderij. Het aantal gespecialiseerde varkensbedrijven nam licht toe. Dat kwam voor rekening van de vleesvarkensbedrijven. Het aantal vlees- en gesloten varkensbedrijven is de laatste jaren vrij stabiel, terwijl bij de fokvarkensbedrijven sprake is van een dalende trend.

Tabel 3.1 Ontwikkeling van het aantal (gespecialiseerde) varkensbedrijven en aantal varkens

	1990	2000	2005	2006	2007(v)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven met varkens	29.210	14.520	9.690	9.040	8.690	-3,9
Aantal varkensbedrijven	9.200	6.060	4.300	4.160	4.170	+0,3
w.v. fokvarkensbedrijven	3.500	2.090	1.510	1.470	1.430	-2,3
vleesvarkensbedrijven	3.690	2.420	1.680	1.690	1.740	+2,8
gesloten varkensbedrijven	2.010	1.550	1.100	1.000	1.000	-0,2
Aantal varkens totaal (x 1.000)	13.915	13.118	11.312	11.356	11.663	+2,7
Aantal zeugen (x 1.000)	1.272	1.129	947	946	966	+2,1
w.v. op fokvarkensbedrijven (%)	47	51	54	55	56	
op gesloten varkensbedrijven (%)	21	28	27	26	27	
Aantal vleesvarkens (x 1.000)	7.025	6.505	5.504	5.476	5.559	+1,5
w.v. op vleesvarkensbedrijven (%)	32	33	35	37	39	
op gesloten varkensbedrijven (%)	19	25	26	25	27	

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Het aantal varkens steeg in 2007 met ruim 2,5% tot 11,6 miljoen stuks. Sinds 2002 schommelde de totale varkensstapel tussen de 11 en 12 miljoen stuks. Daarvoor lag het aantal varkens op ruim 13 miljoen stuks. Vooral door de twee opkoopregelingen (RBV) is het aantal varkens na 2001 met circa 1,5 miljoen varkens gedaald. In het huidige stelsel van varkensrechten blijft het aantrekkelijk om deze rechten zoveel mogelijk te benutten. Stoppende bedrijven kunnen hun varkensrechten verkopen aan bedrijven die willen groeien. Mede daardoor bleef de varkenstapel in de afgelopen jaren vrij stabiel.

In de loop van de tijd zijn de bedrijven gemiddeld groter en gespecialiseerder geworden. Ruim de helft van de zeugen wordt gehouden op gespecialiseerde fokvarkensbedrijven. Bij de vleesvarkens is de specialisatiegraad duidelijk lager gebleven; nog geen 40% van de vleesvarkens wordt gehouden op gespecialiseerde vleesvarkensbedrijven. Verder bevindt zich circa een kwart van de varkens op de gesloten varkensbedrijven. De gemiddelde bedrijfsomvang is vooral door de daling van het aantal bedrijven in de loop van de jaren sterk toegenomen. Het gemiddelde fokvarkensbedrijf heeft in 2007 bijna 380 zeugen tegenover 170 zeugen in 1990. Ook de bedrijfsomvang van de gespecialiseerde vleesvarkensbedrijven is sinds 1990 verdubbeld tot bijna 1.250 vleesvarkens in 2007.

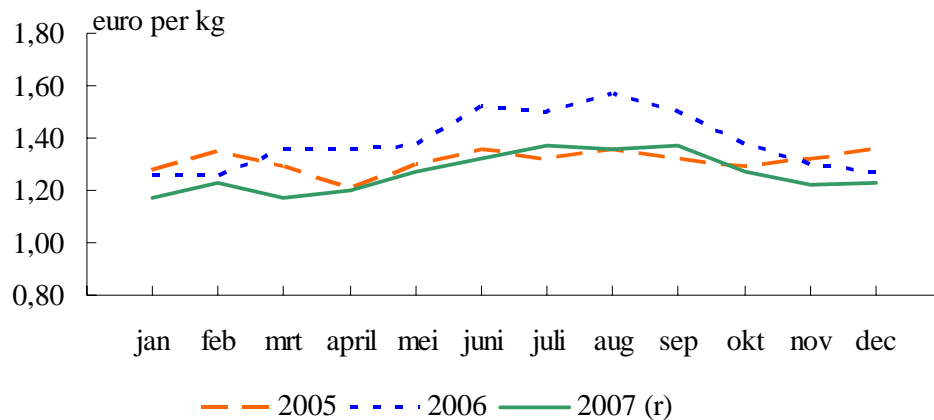
3.1.2 Opbrengsten en kosten

Markt en prijzen

Voor de varkenshouderij is 2007 een slecht jaar geworden, in het bijzonder voor de zeugenhoudery. De opbrengstprijzen van biggen waren vooral in de tweede helft erg laag. De prijzen van vleesvarkens hielden nog vrij goed stand, maar daalden langzamerhand ook, doordat de neergaande fase van de varkenscyclus is ingegaan. Het seizoenspatroon gedurende het jaar was wel vergelijkbaar met andere jaren, maar op een lager niveau (figuur 3.1).

Het varkensaanbod neemt in ons land in 2007 met 1,8% toe tot bijna 22 miljoen stuks. Voor de EU als geheel wordt een groei van het aanbod verwacht van 1,5%. De productiegroei per kwartaal vertoont wel een dalende tendens. De grootste productiestijging vindt plaats in het Verenigd Koninkrijk gevolgd door Denemarken en Duitsland. Voor Polen wordt een forse daling van de productie verwacht in de tweede helft van het jaar. Dat komt vooral door het Russische importverbod voor Pools varkensvlees waardoor de varkensstapel in Polen is gekrompen.

In de eerste drie kwartalen van 2007 zijn in totaal ruim 2,4 miljoen vleesvarkens uitgevoerd. Dat is bijna 9% meer dan in de vergelijkbare periode van vorig jaar, voor het grootste deel naar Duitsland en België. De uitvoer naar Italië zit in een dalende trend. Naast concurrentie van Spaanse aanbieders speelt ook een aanscherping van de eisen voor de productie van parmahammen een rol.

Figuur 3.1 Verloop van de prijs van varkensvlees (inclusief btw)
Bron: LEI.

Opbrengsten en kosten zeugenhouderij

De resultaten van de zeugenhouderij gaan in 2007 hard onderuit door een prijsval van de biggen (tabel 3.2). De biggenprijs zal in 2007 naar verwachting met 26% dalen tot 36 euro per stuk. Aan het begin van het jaar leek er nog geen vuiltje aan de lucht. Mede door de sterke voorjaarsvraag uit Zuid-Europa lagen de biggenprijzen nog ruim boven de 40 euro per stuk. Vooral door het grote aanbod van biggen bij een kleinere vraag, daalden de biggenprijzen van halverwege het jaar steeds verder. In oktober werd het dieptepunt bereikt van nog geen 22 euro per stuk (figuur 3.2).

De stijgende graanprijzen in heel Europa hadden tot gevolg dat bij de varkensmesters de onzekerheid over de toekomstige rentabiliteit toenam. Vooral in Oost- en Zuid-Europa, waar een belangrijk deel van het voer uit graan bestaat, lieten de kopers van biggen het afweten. De afwachtende houding aan koperszijde had tot gevolg dat de biggenprijzen nog verder daalden. Pas in de loop van november liepen de biggenprijzen weer iets op. De malaise

op de biggenmarkt had tot gevolg dat het aantal zeugenslachten in een aantal EU-landen is toegenomen. Dit zal op termijn leiden tot een verminderd aanbod van biggen en een verder herstel van de prijzen.

In de eerste negen maanden van 2007 zijn circa 250.000 biggen meer uitgevoerd dan in dezelfde periode van vorig jaar. De stijging is vooral toe te schrijven aan de grotere uitvoer naar Duitsland en België en naar verdere bestemmingen zoals Polen en Hongarije. De export naar andere Oost-Europese landen zoals Roemenië, Kroatië en Slowakije is echter fors afgenomen.

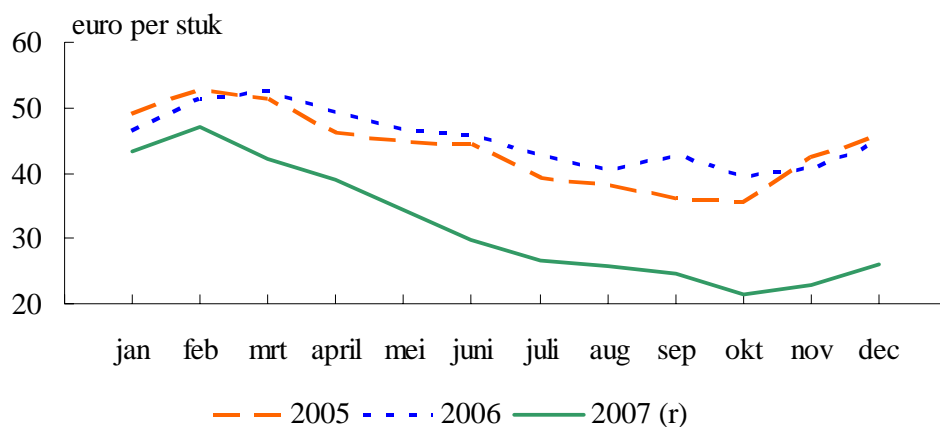
In 2007 zal de gemiddelde voerprijs voor de zeughouderij (zeugenbrok en biggenkorrel) met circa 18% stijgen. De prijsstijging bleef in de eerste helft van het jaar nog binnen de perken. Vanaf augustus kwam de prijsstijging in een stroomversnelling, vooral door een tegenvallende graanoogst. De prijzen van granen en graanvervangers zijn daardoor in de tweede helft van het jaar flink gestegen. Die aanzienlijk hogere prijzen van veevoedergrondstoffen zijn ook doorberekend in hogere voerprijzen voor de varkenshouderij.

Tabel 3.2 Resultaten van bedrijven met zeugen (inclusief btw)

Jaar	Euro per zeug per jaar			Groot-gebrachte biggen (per zeug/jaar)	Prijs krachtvoeder (euro/100 kg)	Opbrengstprijis (euro/big)
	omzet en aanwas	toegerekende kosten	saldo			
2005	1.118	558	559	23,9	21,00	47
2006 (v)	1.277	642	635	24,4	22,20	49
2007 (r)	800	730	70	24,5	26,10	36

Bron: Informatienet.

Op jaarbasis nemen hierdoor in 2007 de voerkosten 85 euro per zeug per jaar toe. Aan de andere kant zijn de aankooprijzen voor opfokzeugen met circa 8% gedaald. De productiviteit van de zeugen is in 2007 opnieuw verbeterd door een hogere biggenproductie per zeug. Maar dat valt in het niet bij de grote prijsval van biggen waardoor het saldo zakt naar 70 euro per zeug per jaar.

Figuur 3.2 Verloop van de biggenprijs (inclusief btw)

Bron: LEI.

Opbrengsten en kosten vleesvarkenshouderij

Vooraf door de ruim 23% hogere voerprijzen in 2007 daalt het saldo van de vleesvarkenshouderij (tabel 3.3). De voerkosten stijgen met bijna 30 euro per vleesvarken per jaar. De vleesvarkensprijs dalen met bijna 10% tot 1,27 euro per kg geslacht gewicht. Maar daar staat tegenover dat de biggenprijzen ook flink lager zijn (-26%), waardoor de omzet en aanwas nauwelijks verandert. De totale opbrengsten bestaan naast de verkopen van vleesvarkens, ook uit verschillen in balanswaardering op de begin- en eindbalans.

Tabel 3.3 Resultaten van bedrijven met vleesvarkens (inclusief btw)

Jaar	Euro per vleesvarken per jaar			Voeder- verbruik per kg groei	Prijs kracht- voeder (euro/100 kg)	Opbrengst- prijs (euro/kg geslacht gewicht)
	omzet en aanwas	toegerekende kosten	saldo			
2005	217	135	82	2,75	18,70	1,28
2006 (v)	219	136	83	2,73	17,30	1,40
2007 (r)	222	167	55	2,73	21,30	1,27

Bron: Informatienet.

Eind 2007 zal naar verwachting de waarde van de vleesvarkens op de eindbalans bijna 15% lager zijn dan op de beginbalans door lagere vleesprijzen. Die waardevermindering wordt echter niet direct gevoeld in de portemonnee van de varkenshouders. Pas bij de verkoop enkele maanden na balansdatum brengen deze varkens minder geld in het laadje. Het saldo van vleesvarkens wordt geraamd op 55 euro per vleesvarken per jaar, dat is bijna 30 euro lager dan vorig jaar.

3.1.3 Resultaat en inkomen van varkensbedrijven

Tot de groep varkensbedrijven behoren bedrijven die ten minste twee derde van de productie (gemeten in nge) in de varkenshouderij hebben. In de presentatie is onderscheid gemaakt tussen alle gespecialiseerde varkensbedrijven en vervolgens de onderverdeling naar fokvarkensbedrijven, vleesvarkensbedrijven en gesloten varkensbedrijven. De gemiddelde omvang van deze bedrijven is duidelijk verschillend; de gesloten varkensbedrijven en de fokvarkensbedrijven zijn (in nge gemeten) ruim tweemaal zo groot als de vleesvarkensbedrijven.

Rentabiliteit

De bedrijfsresultaten en inkomens van de gespecialiseerde varkensbedrijven gaan in 2007 door de prijsmalaise hard onderuit (tabel 3.4 en 3.6). Dat geldt vooral voor de fokvarkensbedrijven omdat de biggenprijzen zo sterk zijn gedaald in combinatie met de flinke voerprijsstijging. De inkomens van de gesloten varkensbedrijven dalen ook fors (-160.000 euro). Alleen bij de vleesvarkensbedrijven daalt het gezinsinkomen uit bedrijf duidelijk minder. Dat komt vooral doordat lagere vleesvarkensprijzen worden gecompenseerd door lagere aankooprijzen van biggen. Daardoor is per saldo de daling van het gezinsinkomen vooral het gevolg van hogere voerprijzen. Ook de energiekosten en vooral de mestafzetkosten (+20%) zijn gestegen. Door de nieuwe mineralenwetgeving vanaf 2006 is de afzet van dierlijke mest moeizamer geworden (Van der Ham en De Hoop, 2007). Dat komt door de kleinere plaatsingsruimte en de nog aanwezige mestvoorraden van vorig jaar. Dat veroorzaakte in 2007 opnieuw een flinke prijsstijging voor de afzet van varkensmest. Gemiddeld zullen de varkensbedrijven in 2007 circa 28.000 euro per bedrijf moeten betalen voor de mestafzet. De mestafzetkosten voor gesloten varkensbedrijven worden voorzien op gemiddeld 36.000 euro per bedrijf, waarbij de verschillen tussen bedrijven groot kunnen zijn.

Tabel 3.4 *Bedrijfsresultaten en inkomens op totaal varkensbedrijven en fokvarkensbedrijven (bedragen x 1.000 euro)*

Jaar	Totaal varkensbedrijven			Fokvarkensbedrijven		
	2005	2006(v)	2007(r)	2005	2006(v)	2007(r)
Aantal bedrijven	4.040	3.890	3.870	1.500	1.450	1.390
Aantal zeugen	200	210	220	370	400	410
Aantal vleesvarkens	990	1.020	1.050	200	170	180
Nge per bedrijf	103	109	120	121	126	133
Ondernemers per bedrijf	1,6	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7
Opbrengsten	447	484	418	487	546	398
w.v. varkens	427	462	396	470	530	382
Totaal betaalde kosten en afschrijving	364	404	468	387	444	496
w.v. veevoer	204	222	277	181	200	240
gezondheidszorg	17	20	21	25	30	31
betaalde mestkosten	13	23	28	13	24	29
materiële activa	55	59	61	59	65	67
energie	17	20	21	21	25	26
financieringskosten a)	21	21	22	24	24	26
betaalde arbeidskosten	12	14	15	23	29	29
algemene kosten	15	17	17	15	18	18
Bedrijfswinst normale bedrijfsvoering	82	80	-50	100	102	-98
Buitengewone baten en lasten	0	1	0	0	1	1
Gezinsinkomen uit bedrijf	82	81	-50	100	103	-97
Inkomen buiten bedrijf	15	15	16	13	10	10
Totaal gezinsinkomen	97	96	-34	113	113	-87
Belastingen	2	8	0	1	12	1
Gezinsbestedingen	46	52	48	48	58	52
Besparingen	49	36	-82	64	43	-140

a) Inclusief betaalde rente.

Bron: Informatienet.

De opbrengsten-kostenverhouding op de fokvarkensbedrijven zal in 2007 fors dalen tot 68%, vooral door lage biggenprijzen (tabel 3.5). Naast de hogere kosten voor voer en mestafzet zijn ook de berekende rentekosten voor het bedrijfsvermogen gestegen. De ingerekende rentevoet is verhoogd door de hogere kapitaalmarktrente. Ook de balanswaarde van de bedrijfsgebouwen en grond is toegenomen. Aan de andere kant is de waarde van de varkensrechten

gedaald door lagere marktprijzen. Dezelfde ontwikkelingen doen zich ook voor op de gesloten varkensbedrijven, waar de kostendeckking naar verwachting daalt met 22% naar 78% (tabel 3.7). Bij de vleesvarkensbedrijven daalt de opbrengsten-kostenverhouding iets minder door lagere kosten voor de aankoop van biggen.

Tabel 3.5 *Bedrijfseconomisch resultaat op totaal varkensbedrijven en fokvarkensbedrijven (bedragen x 1.000 euro)*

Jaar	Totaal varkensbedrijven			Fokvarkensbedrijven		
	2005	2006(v)	2007(r)	2005	2006	2007(r)
Opbrengsten	447	484	418	487	546	398
Betaalde kosten en afschrijving a)	345	384	447	364	421	472
Berekende arbeid	60	59	60	68	67	68
Berekende rente	31	45	47	34	47	50
Totaal kosten	435	488	553	466	535	590
Opbrengsten-kostenverhouding	103	99	76	105	102	68

a) Exclusief rente.

Bron: Informatienet.

Bij de inkomens ziet het beeld er ook erg slecht uit. Na een drietal jaren met gunstige inkomens, gaan nu de gezinsinkomens over de gehele linie sterk omlaag. Dat geldt het sterkst voor de fokvarkensbedrijven, waarvan het gezinsinkomen naar verwachting met 2 ton zal dalen naar gemiddeld bijna 100.000 euro negatief per bedrijf. Het gezinsinkomen op gesloten varkensbedrijven zal ook fors dalen en komt uit op gemiddeld ruim 50.000 euro negatief per bedrijf. De daling van het gezinsinkomen op de vleesvarkensbedrijven is wel kleiner, maar een daling met 40.000 euro is ook aanzienlijk. Het gezinsinkomen uit bedrijf van deze bedrijven komt net beneden het nulpunt uit.

Door de scherpe daling van de resultaten in 2007 neemt het aandeel bedrijven met een negatief inkomen sterk toe, van 9% in 2006 naar circa 85% in 2007. Het aandeel bedrijven met een gezinsinkomen uit bedrijf van meer dan 50.000 euro daalt van 53% naar nihil (figuur 3.4).

Kleine veranderingen in de prijzen hebben grote gevolgen voor het inkomen, gezien de smalle marges in de bedrijfstak (bijlage B2). Als bijvoorbeeld de vleesvarkenprijs 1% hoger uitvalt, heeft dat een positieve invloed van ruim 4.000 euro op het gezinsinkomen per bedrijf. Een hogere voerprijs

van 1% heeft een bijna 2.000 euro lager inkomen per vleesvarkensbedrijf tot gevolg.

Tabel 3.6 *Bedrijfsresultaten en inkomens op vleesvarkensbedrijven en gesloten varkensbedrijven (bedragen x 1.000 euro)*

Jaar	Vleesvarkensbedrijven			Gesloten varkensbedrijven		
	2005	2006(v)	2007(r)	2005	2006(v)	2007(r)
Aantal bedrijven	1.450	1.440	1.500	1.100	1.000	980
Aantal zeugen				237	254	266
Aantal vleesvarkens	1.460	1.490	1.510	1.440	1.580	1.660
Nge per bedrijf	64	67	76	131	142	160
Ondernemers per bedrijf	1,5	1,5	1,5	1,7	1,8	1,8
Opbrengsten	297	296	302	589	658	596
w.v. varkens	276	270	276	568	634	571
Totaal betaalde kosten en afschrijving	254	260	305	478	548	649
w.v. veevoer	152	154	192	272	310	393
gezondheidszorg	6	6	6	17	20	22
betaalde mestkosten	11	15	18	14	28	36
materiële activa	37	38	39	72	81	84
energie	10	10	11	21	24	26
financieringskosten a)	14	15	16	25	25	27
betaalde arbeidskosten	2	2	2	10	12	12
algemene kosten	11	11	12	20	22	23
Bedrijfswinst normale bedrijfsvoering	43	37	-3	110	110	-53
Buitengewone baten en lasten	0	0	0	-1	1	0
Gezinsinkomen uit bedrijf	43	37	-3	109	111	-53
Inkomen buiten bedrijf	18	23	23	13	13	14
Totaal gezinsinkomen	62	60	21	122	124	-40
Belastingen	1	2	1	5	10	0
Gezinsbestedingen	37	38	37	57	62	60
Besparingen	24	20	-17	61	52	-100

a) Inclusief betaalde rente.

Bron: Informatienet.

Tabel 3.7 *Bedrijfseconomisch resultaat op vleesvarkensbedrijven en gesloten varkensbedrijven (bedragen x 1.000 euro)*

Jaar	Vleesvarkensbedrijven			Gesloten varkensbedrijven		
	2005	2006(v)	2007(r)	2005	2006(v)	2007(r)
Opbrengsten	297	296	302	589	658	596
Betaalde kosten en afschrijving a)	240	246	289	455	524	623
Berekende arbeid	38	39	39	76	77	80
Berekende rente	21	33	34	39	59	64
Totaal kosten	300	317	362	570	660	766
Opbrengsten-kostenverhouding	99	93	83	103	100	78

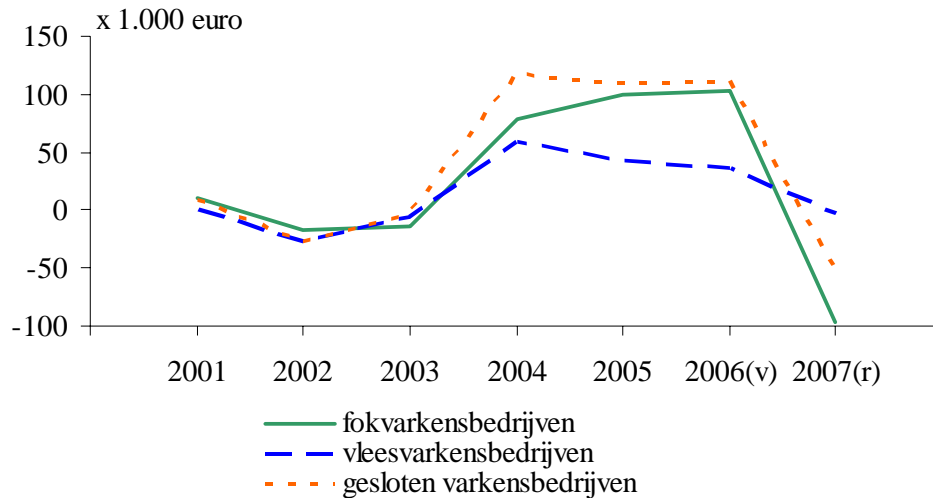
a) Exclusief rente.

Bron: Informatienet.

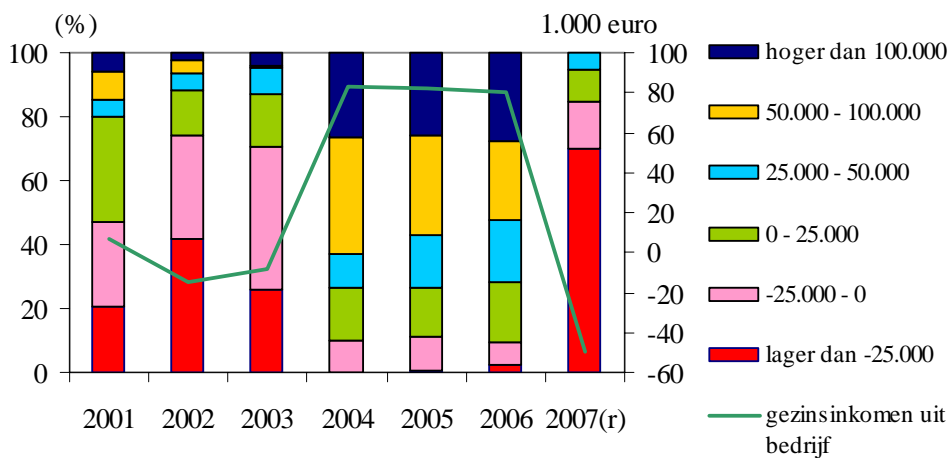
Figuur 3.3 laat zien dat het gezinsinkomen voor de drie onderscheiden groepen varkensbedrijven zich over een langere periode in dezelfde richting beweegt. De fluctuaties van de gezinsinkomens uit bedrijf op de gesloten bedrijven zijn wel forser (in euro gemeten), vooral door de veel grotere bedrijfsomvang. De fokvarkensbedrijven zullen in 2007 gemiddeld het laagste gezinsinkomen behalen. In voorgaande jaren waren gezinsinkomens op de vleesvarkensbedrijven het laagst. De minder forse inkomensschommeling op de vleesvarkensbedrijven hangt deels samen met de kleinere bedrijfsomvang. Daarnaast hebben de aankooprijzen van biggen een dempende invloed op de inkomens, omdat de prijzen van biggen en vleesvarkens in grote lijnen dezelfde ontwikkeling volgen.

Inkomensvorming en -besteding

De sterke achteruitgang van de resultaten zorgt voor lage inkomens en ontsparringen op de varkensbedrijven in 2007 (tabel 3.4 en 3.6). Verwacht wordt dat door de inkomstensteruggang de gezinsbestedingen en belastingbetalingen ook lager zullen zijn. Op de gezinsuitgaven wordt vaak het eerst bezuinigd. De afdrachten aan de fiscus waren in 2006 gemiddeld een stuk hoger door hogere inkomens in de periode 2004-2006.

Figuur 3.3 Ontwikkeling gezinsinkomen uit bedrijf van varkensbedrijven
Bron: Informatienet.

Figuur 3.4 Verdeling van varkensbedrijven naar gezinsinkomen uit bedrijf in klassen
Bron: Informatienet.

Na drie jaren met mooie besparingen is nu een magere periode aangebroken voor de varkenshouderij. Voor 2007 zijn de geraamde ontsparringen gemiddeld 82.000 euro per varkensbedrijf. Per groep lopen de ontsparringen uiteen van 15.000 euro per vleesvarkensbedrijf tot 140.000 euro per fokvarkensbedrijf. Dat laatste bedrag komt overeen met 2.700 euro ontsparringen per week. Hierdoor wordt een flinke aanslag gedaan op het eigen vermogen. Om

de financiële tekorten te dichten zal, afhankelijk van de besteding van de besparingen in de afgelopen jaren, vreemd vermogen worden aangetrokken, wat leidt tot hogere financieringslasten in de komende jaren. Ruimte voor nieuwe investeringen is ook nauwelijks aanwezig, tenzij daarvoor nieuwe vreemde middelen worden aangetrokken.

3.2 Pluimveehouderij

3.2.1 Structuur

Het aantal bedrijven met pluimvee is afgenomen in 2007 met 1% (tabel 3.8). Het aantal gespecialiseerde pluimveebedrijven nam echter wel toe met ruim 1%. Het aantal stuks pluimvee is in 2007 met 1,5% toegenomen tot ruim 95 miljoen. Dat is ongeveer 10% lager dan het hoogste niveau in 2000. Het grootste deel van de groei van de pluimveestapel in 2007 komt voor rekening van de vleeskuikens (ruim 3%). Het aantal leghennen op de gespecialiseerde bedrijven nam met 2% toe tot 24,1 miljoen stuks; op deze bedrijven komt 77% van alle leghennen voor.

Tabel 3.8 *Ontwikkeling van het aantal (gespecialiseerde) pluimveebedrijven en aantal dieren*

	1990	2000	2005	2006	2007(v)	Mutatie(%)
Aantal bedrijven met pluimvee	6.081	4.148	3.061	2.869	2.839	-1,0
Aantal pluimveebedrijven	2.136	1.831	1.365	1.422	1.440	+1,3
w.v. leghennenbedrijven	770	660	567	561	565	+0,7
vleeskuikenbedrijven	620	540	371	352	358	+1,7
Aantal stuks pluimvee (x 1.000)	95.452	106.813	95.465	94.335	95.694	+1,4
Aantal leghennen (x 1.000)	33.199	32.573	30.513	30.845a)	31.410	+1,8
w.v. op leghennenbedrijven (%)	69	76	77	77	77	
Aantal vleeskuikens (x 1.000)	41.172	50.937	44.496	41.914	43.352	+3,4
w.v. op vleeskuikenbedrijven (%)	60	66	67	70	64	

a) vanaf 2005 exclusief ouderdieren voor legrassen (in 2007 circa 0,9 miljoen).

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

De binnenlandse productie van eieren bestaat voor ruim de helft uit scharreleieren. Veel bedrijven zijn omgeschakeld naar alternatieve huisvesting, zoals scharrelhennen zonder uitloop en in mindere mate naar scharrelhennen met vrije uitloop. Bijna alle supermarkten bieden alleen nog

scharreleieren en eieren uit vrije uitloop aan. De huishoudelijke aankopen van eieren in Nederland bestaan momenteel nog maar voor 16% uit kooi-eieren.

In 2007 is het aantal vleeskuikens gegroeid tot ruim 43 miljoen, maar dat ligt nog duidelijk onder het niveau van 2005 en vooral 2000. Opvallend is dat het aantal vleeskuikens op gespecialiseerde vleeskuikenbedrijven wel duidelijk afnam. Dat is mogelijk het gevolg van de lage prijzen in het voorjaar waardoor integraties en vleeskuikenhouders besloten minder eendagskuikens op te zetten of een langere leegstand te accepteren. Dat heeft mede bijgedragen aan het latere prijsherstel. Andere bedrijfstypen, zoals gecombineerde bedrijven hebben in 2007 daarentegen meer vleeskuikens in productie. Het aantal bedrijven met vleeskuikens nam met 11% toe tot 750 in 2007. Het aantal gespecialiseerde vleeskuikenbedrijven bleef vrij stabiel.

3.2.2 Opbrengsten en kosten

Leghennen

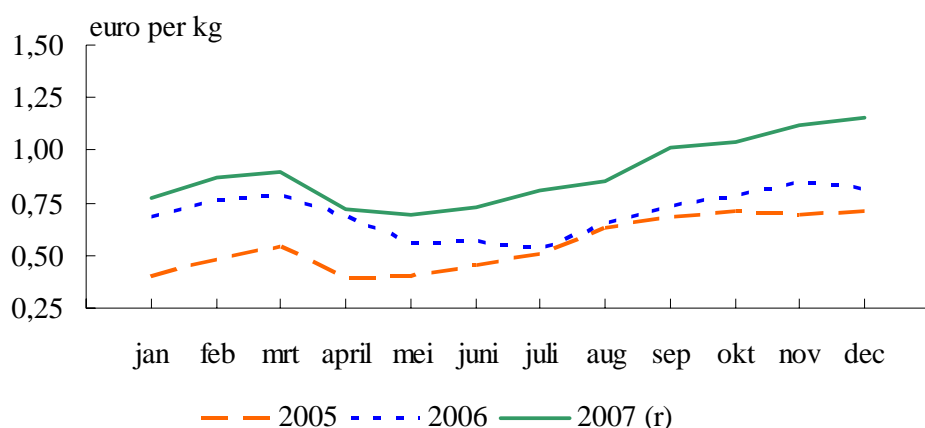
De resultaten van de bedrijven met leghennen zijn in 2007 iets beter dan vorig jaar. De eierprijzen zullen gemiddeld bijna 20% hoger worden. De toegerekende kosten zullen in 2007 sterk stijgen, vooral door hogere voerprijzen (+24%). De tegenvallende oogst leidde tot hogere prijzen voor veevoedergrondstoffen en dat vertaalde zich vervolgens in hogere voerprijzen. In navolging daarvan zijn ook de aankooprijzen van opfokhennen gestegen. Ondanks de hogere kosten zal het saldo, vooral dankzij de hogere eierprijzen, bijna een halve euro stijgen tot 4 euro per hen per jaar (tabel 3.9). De betaalde mestkosten zijn niet in het saldo per hen opgenomen, maar natuurlijk wel in het gezinsinkomen en besparingen per bedrijf.

Tabel 3.9 Resultaten van bedrijven met leghennen (inclusief btw), diverse houderijsystemen

Jaar	Euro per leghen per jaar			Prijs krachtvoeder (euro/ 100 kg)	Eierproductie per hen	Eierprijs (euro/ 100 st.)
	opbrengsten	toegerekende kosten	saldo			
2005	12,95	10,15	2,80	16,20	291	4,40
2006 (v)	14,70	11,15	3,55	17,40	292	4,80
2007 (r)	16,80	12,80	4,00	21,50	293	5,60

Bron: Informatienet.

De productie van eieren in de EU in 2007 wordt iets lager geraamd dan vorig jaar, terwijl wordt verwacht dat de productie in Nederland ongeveer gelijk zal blijven. De eiermarkt was erg grillig in 2007. De zwakke stemming eind vorig jaar zette zich aan het begin van 2007 voort. De vraag van de ei-productenindustrie was klein evenals van de detailhandel. Met het oog op de paasdagen kwam er meer vraag vanuit de ververijen. Het waren vooral de witte eieren die daarvan het meest profiteren. Na de paasdagen gingen de eierprijzen flink onderuit door de kleinere vraag in de weken daarna. In het derde kwartaal was de eiermarkt in een goede stemming. Als gevolg van de vakantie liep eerst de vraag wat terug, maar later werd dat beter waardoor de prijzen stegen. Het koele zomerweer had een positieve invloed op de consumptie. Ook na de vakantieperiode lag de consumptie op een behoorlijk niveau. De export naar landen buiten de EU verbeterde eveneens. Vooral de export naar het Midden-Oosten gaf meer afzetmogelijkheden omdat India vanwege vogelgriep als aanbieder tijdelijk moest afhaken.

Figuur 3.5 Verloop van de prijs van eieren, gemiddelde van kooi- en scharreleieren (inclusief btw)

Bron: LEI.

Op jaarbasis zullen de eieren naar verwachting bijna 20% duurder worden dan in 2006 (figuur 3.5). In 2007 zullen de marktprijzen van kooi- en scharreleieren in vrijwel gelijke mate stijgen (+27%), zodat het verschil gemiddeld gelijk blijft. De contractprijzen blijven sterk achter in de ontwikkeling en zijn slechts beperkt verhoogd. Bedrijven die met contractprijzen werken zullen daardoor de gestegen voerkosten bij lange na niet gecompenseerd zien. Wel is het aandeel bedrijven met contracten in de afgelopen jaren

flink afgenomen onder druk van de slechte eiermarkt waarbij het aanbod van vooral scharreleieren niet goed was afgestemd op de afzetmogelijkheden. Daardoor zullen ook in 2007 de verschillen in gerealiseerde eierprijzen en resultaten tussen bedrijven erg groot zijn.

Vleeskuikens

Het jaar 2007 is voor de vleeskuikenhouders een jaar van herstel, na een erg matig voorgaand jaar. De opbrengstprijzen (contract) zijn flink aangetrokken (figuur 3.6). De voerkosten stegen ook sterk (+26%), maar dat werd meer dan gecompenseerd door hogere opbrengsten. Het saldo zal naar verwachting in 2007 toenemen tot 31 cent per opgezet kuiken (tabel 3.10).

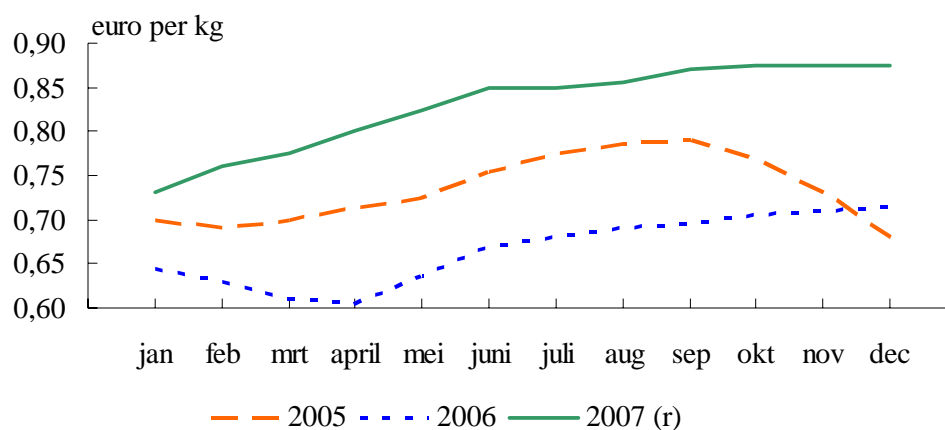
Dankzij de sterke vraag werden de contractprijzen voor vleeskuikens vooral in de eerste helft van het jaar verhoogd. Tegelijkertijd werden de kuikenhouders geconfronteerd met stijgende voerkosten. De mengvoerprijzen zijn het hele jaar door gestegen. Op jaarbasis moet voor vleeskuikenkorrel bijna 20% meer worden betaald. Veel kuikenhouders voeren naast mengvoer ook tarwe. De prijzen van tarwe stegen nog sterker, waardoor de gemiddelde voerprijs met circa 25% zal toenemen. De eendagskuikens zijn bijna 7% duurder geworden dan vorig jaar.

De productie van kuikenvlees in de EU wordt voor 2007 bijna 2% hoger geraamd dan vorig jaar. Vooral in Frankrijk en Nederland zal de productie flink toenemen. Voor Frankrijk wordt een stijging verwacht van circa 4,5% en voor Nederland zelfs 9%. De positieve stemming waarin de markt aan het eind 2006 afsloot zette zich begin 2007 door. Ook werden door de supermarkten regelmatig prijsacties gevoerd zodat de afzet beter verliep. De gunstige marktsituatie had tot gevolg dat de contractprijzen in de eerste helft van het jaar bijna wekelijks werden verhoogd. De consumptie in de meeste lidstaten ontwikkelde zich goed. Vooral in Duitsland steeg de consumptie flink in vergelijking met vorig jaar. Destijds had de consumptie last van de berichtgeving over dreigende uitbraken van vogelgriep. Naast de goede vraag naar vers product was er ook veel belangstelling voor de diepgevroren kuikendelen. De positieve stemming zette zich ook in de tweede helft van het jaar voort. De binnenlandse consumptie bleef goed ondanks de vakantieperiode en ook de afzet naar andere Europese landen verliep gunstig.

Tabel 3.10 Resultaten van bedrijven met vleeskuikens (inclusief btw)

Jaar	Euro per opgezet kuiken			Prijs kracht- voeder (euro/ 100 kg)	Afleverings- gewicht (kg/dier)	Voeder- verbruik per kg afl. gewicht
	opbrengsten	toegerekende kosten	saldo			
2005	1,56	1,20	0,36	21,20	2,18	1,79
2006 (v)	1,42	1,22	0,20	22,00	2,17	1,77
2007 (r)	1,76	1,45	0,31	27,70	2,18	1,77

Bron: Informatienet.

Figuur 3.6 Verloop van de vleeskuikenprijs (inclusief btw)

Bron: LEI.

3.2.3 Rentabiliteit en inkomen van pluimveebedrijven

Tot de pluimveebedrijven behoren bedrijven die ten minste twee derde van de productie (gemeten in nge) in de pluimveehouderij hebben. In de presentatie is onderscheid gemaakt naar de twee belangrijkste groepen, namelijk de gespecialiseerde vleeskuikenbedrijven en leghennenbedrijven voor consumptie-eieren (tabel 3.11 en 3.12). De leghennenbedrijven hebben een uiteenlopend karakter (kooi en scharrel) en de hoogte van de prijzen van de eieren is eveneens uiteenlopend, ook omdat er bedrijven zijn die tegen contractprijzen dan wel marktprijzen afzetten. Dit bemoeilijkt het ramen van het gemiddelde inkomen van de leghennenbedrijven.

Tabel 3.11 *Bedrijfsresultaten en inkomens op pluimveebedrijven (bedragen x 1.000 euro)*

Jaar	Leghennenbedrijven			Vleeskuikenbedrijven		
	2005	2006 (v)	2007 (r)	2005	2006 (v)	2007 (r)
Aantal bedrijven	545	540	530	365	340	340
Aantal vleeskuikens				76.100	80.000	80.000
Aantal leghennen	43.700	42.700	42.700			
Nge per bedrijf	121	121	118	111	116	115
Ondernemers per bedrijf	1,8	1,8	1,8	1,6	1,7	1,7
Opbrengsten	474	499	594	821	787	1.008
w.v. eieren	541	570	667			
omzet en aanwas pluimvee	-92	-103	-105	805	769	989
overig	25	31	32	16	18	18
Totaal betaalde kosten en afschrijving	475	491	572	726	791	940
w.v. veevoer	289	306	379	497	546	685
gezondheidszorg	3	3	4	26	26	27
betaalde mestkosten	12	17	20	10	19	22
materiële activa	84	80	81	69	71	72
energie	14	16	16	35	37	39
financieringskosten a)	25	24	26	20	22	24
betaalde arbeidskosten	12	13	13	28	30	30
algemene kosten	20	19	20	21	22	23
Bedrijfswinst normale bedrijfsvoering	-1	8	23	95	-5	69
Buitengewone baten en lasten	-6	-6	-8	2	1	1
Gezinsinkomen uit bedrijf	-7	2	15	97	-4	70
Inkomen buiten bedrijf	15	12	12	13	15	16
Totaal gezinsinkomen	9	14	27	110	12	85
Belastingen	0	-5	2	6	5	7
Gezinsbestedingen	49	43	45	42	44	45
Besparingen	-40	-23	-20	62	-38	33

a) Inclusief betaalde rente.

Bron: Informatienet.

De aan het einde van 2006 voor dat jaar geraamde gemiddelde inkomens van de leghennenbedrijven blijken achteraf te hoog te zijn geweest. Vooral de bijzondere marktomstandigheden zijn daarvan de oorzaak. De scharrelbedrijven werden in 2006 geconfronteerd met een sterkere prijsdaling dan ver-

wacht. Eieren die niet op contract konden worden afgeleverd, moesten soms zelfs tegen kooi-eiprijzen worden verkocht. De kooibedrijven maakten daarentegen een prijsverbetering mee. Ook de productiviteit en de productieomvang liepen iets terug, onder invloed van meer rui-koppels. Deze sterk uiteenlopende ontwikkelingen maken dat het gemiddelde inkomen in 2006 geen recht doet aan de afzonderlijke groepen (scharrelbedrijven zagen een inkomensdaling van ruim 60.000 en kooibedrijven een stijging van circa 70.000 euro). Hierbij moet worden bedacht dat, gezien de hoogte van de opbrengsten (vooral eieren, maar ook oude hennen) en kosten van de leghennenbedrijven (naast voer ook onder meer aangekochte jonge hennen), een verschil van 1% al leidt tot een effect op de opbrengsten respectievelijk op de kosten van het gemiddelde bedrijf van circa 6.000 euro. Al met al is het inkomen van de leghennenbedrijven in 2006 vrijwel niet gestegen ten opzichte van dat in 2005 (tabel 3.11).

Tabel 3.12 Bedrijfseconomisch resultaat op pluimveebedrijven (bedragen x 1.000 euro)

Jaar	Leghennenbedrijven			Vleeskuikenbedrijven		
	2005	2006 (v)	2007 (r)	2005	2006 (v)	2007 (v)
Opbrengsten	474	499	594	821	787	1.008
Betaalde kosten en afschrijving a)	451	468	547	708	770	917
Berekende arbeid	69	68	67	57	58	58
Berekende rente	29	41	41	24	39	38
Totaal kosten	550	577	655	789	867	1.014
Opbrengsten-kostenverhouding	86	86	91	104	91	99

a) exclusief rente.

Bron: Informatienet.

Leghennenbedrijven

In 2007 zullen de bedrijfsresultaten van de leghennenbedrijven iets verbeteren. De aanzienlijke kostenstijging wordt door hogere opbrengsten gecompenseerd. De opbrengsten nemen vooral toe door hogere eierprijzen. In de post omzet en aanwas zit, behalve de aan- en verkoop van hennen, ook een bedrag opgenomen van 9.000 euro aanwas pluimvee door verschillen in waardering op de begin- en eindbalans. Eind 2007 is naar verwachting de prijs van de leghennen op de eindbalans circa 10% hoger dan op de beginbalans. De kostendekking neemt naar verwachting met 5 procentpunten toe naar

91% in 2007. De kostenstijging wordt veroorzaakt door veel hogere voerprijzen en in mindere mate door hogere mestafzetkosten die met circa 5 euro stijgen tot 35 euro per ton voor transport over langere afstand (voor kortere afstand is de prijs lager). Door de nieuwe mestwetgeving vanaf 2006 is de plaatsingsruimte kleiner geworden en zijn de afzetprijzen voor pluimveemest veel hoger.

Voor het gemiddelde leghennenbedrijf zal het gezinsinkomen uit bedrijf in 2007 met 13.000 euro toenemen naar 15.000 euro per bedrijf. Dat is weliswaar een lichte verbetering, maar het is een mager inkomen na de drie jaren met slechte tot matige inkomens. In dat gezinsinkomen zitten ook de buitengewone baten en lasten. Voor 2007 wordt dat bedrag geraamd op 8.000 euro negatief per bedrijf. Dat heeft te maken met boekverliezen op de oude inventaris van pluimveestallen, die nog niet volledig is afgeschreven. Intussen is deze wel vervangen door nieuwe huisvesting, die voldoet aan de nieuwe welzijnseisen vanaf 2012, als traditionele kooihuisvesting in de EU verboden is.

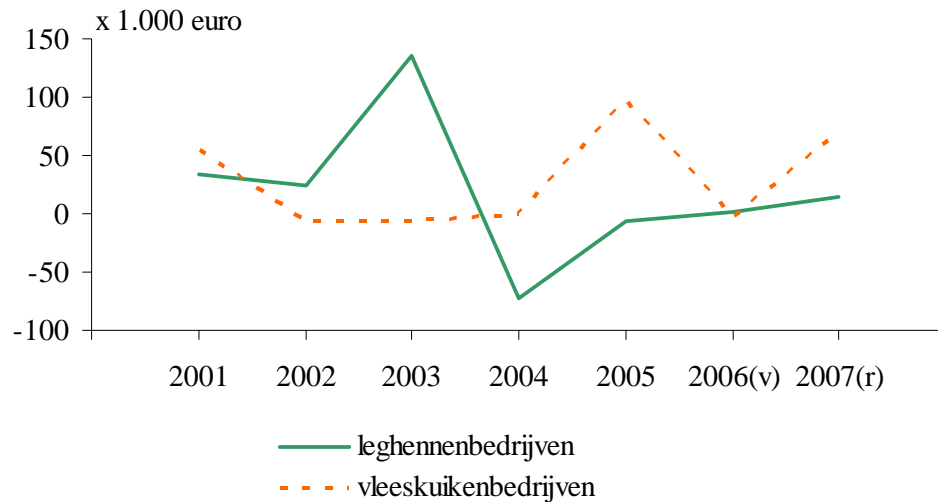
Na bijtelling van het inkomen van buiten bedrijf en verminderd met de belastingbetalingen en gezinsbestedingen, worden de ontsparingen geraamd op gemiddeld 20.000 euro per leghennenbedrijf. Dat betekent voor het vierde jaar op rij dat wordt ingeteerd op het eigen vermogen. Daardoor moeten de financiële reserves opnieuw worden aangesproken. Ondernemers die enkele jaren geleden hebben geïnvesteerd in scharrelhuisvesting met of zonder uitloop, hebben vaak hoge financiële lasten. De beschikbare kasstroom moet nu grotendeels worden besteed aan rente en aflossing. Daardoor blijft weinig ruimte over voor andere bestemmingen en kan een acuut liquiditeitsprobleem soms nabij zijn.

Vleeskuikenbedrijven

De resultaten van de vleeskuikenbedrijven zullen in 2007 sterk verbeteren. Door hogere opbrengstprijzen worden de hogere kosten meer dan gecompenseerd. Ruim 90% van de kostenstijging wordt veroorzaakt door hogere voerprijzen. Daarnaast zijn vooral de kosten van mestafzet en energie gestegen. De kostendekking stijgt naar verwachting met 8 procentpunten naar 99% in 2007. Het gezinsinkomen uit bedrijf van de vleeskuikenbedrijven wordt geraamd op gemiddeld 70.000 euro per bedrijf in 2007, terwijl dat in 2006 nog negatief was. In de post omzet en aanwas is, behalve de aan- en verkoop van eendagskuikens, ook een bedrag opgenomen van 10.000 euro aanwas pluimvee door verschillen in waardering op de begin- en eindbalans. Ultimo 2007 zal de marktprijs van de vleeskuikens op de eindbalans circa 20% hoger zijn

dan op de beginbalans. Na de ontsparingen van voorgaand jaar, kan nu weer de eigen vermogenspositie worden versterkt dankzij de besparingen van ruim 30.000 euro per bedrijf. Hierbij wordt rekening gehouden met iets hogere belastingen en gezinsbestedingen.

Figuur 3.7 laat zien dat het gezinsinkomen uit bedrijf van de vleeskuikenbedrijven in de afgelopen vier jaren vaak hoger was dan van de leghennenbedrijven. Alleen in 2006 was dat niet het geval.

Figuur 3.7 Ontwikkeling gezinsinkomen uit bedrijf van pluimveebedrijven
Bron: Informatienet.

4. Akkerbouw

4.1 Structuur

Volgens de voorlopige uitkomsten van de CBS-Landbouwtelling is het aantal akkerbouwbedrijven gedaald tot onder de 12.000. Dit betekent een behoorlijk grote afname ten opzichte van vorig jaar. Het totale areaal akkerbouwgewassen liep met 1% terug tot 574.000 ha (tabel 4.1). Het areaal granen is licht gestegen, terwijl de oppervlakte consumptieaardappelen en zaaiuien fors zijn toegenomen. Bij de zaaiuien vond zelfs een zodanige uitbreiding plaats dat een recordareaal kan worden genoteerd. De uitbreiding van het areaal uien en consumptieaardappelen is het resultaat van de goede saldo-ontwikkelingen van vorig jaar. De teelt van poot- en zetmeelaardappelen en de suikerbieten-teelt zijn in omvang afgenomen ten opzichte van vorig jaar. Voor de suikerbieten geldt de verlaging van het quotum als belangrijkste reden.

Tabel 4.1 *Ontwikkeling van het areaal akkerbouwgewassen a) (x 1.000 ha) en aantal akkerbouwbedrijven*

	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Aantal akkerbouwbedrijven	12.360	12.170	11.370	-7
Areaal akkerbouwgewassen b)	598	581	574	-1
w.v. wintertarwe	116	122	124	2
zomergerst	48	41	42	2
pootaardappelen	39	37	37	-2
consumptieaardappelen	66	70	73	4
zetmeelaardappelen	51	50	48	-3
suikerbieten	91	83	82	-1
zaaiuien	17	19	20	9
overige groenten	33	34	34	0

a) Met ingang van 2006 wordt in de Landbouwtelling alle akkerbouwmatige groenten tot de akkerbouw gerekend, cijfers 2005 zijn volgens de nieuwe definitie berekend; b) Exclusief voedergewassen.

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Het saldo van zetmeelaardappelen was vorig jaar laag vanwege de lage productie, dit kan, naast de Europese quotering voor zetmeel, een reden voor de telers geweest zijn het areaal in te krimpen. De gespecialiseerde akkerbouwbedrijven telen 72% van de akkerbouwgewassen in Nederland. Het areaal poot- en zetmeelaardappelen en zaaiuien wordt voor meer dan 80% op gespecialiseerde akkerbouwbedrijven geteeld.

4.2 Opbrengsten en kosten

De start van het teeltjaar begon droog. Dit maakte het zaaien en poten moeilijk en vertraagde de opkomst van de gewassen. Later in het seizoen waren de omstandigheden weliswaar wisselvallig, maar vrij normaal, waardoor bij de meeste gewassen sprake is van een kwalitatief goed product.

Consumptieaardappelen

Door het droge voorjaar hadden de aardappelen een moeilijke start van het groeiseizoen. Dit is gaandeweg het jaar goedge maakt, waardoor de productie bovengemiddeld is. Tijdens de teelt hadden de akkerbouwers te maken met natte omstandigheden. Dit zorgde voor een hoge phytophthora druk. Er moest regelmatig gespoten worden om de schimmelinfectie te bestrijden. De kwaliteit van de aardappelen is beduidend beter dan vorig jaar toen er veel doorwas en glazigheid was opgetreden. Opvallend is de maatsortering, dit jaar zijn er veel grove aardappelen te vinden in de gerooide partijen. Deze grote aardappelen zijn gewild bij de fritesindustrie, omdat er dan minder snijverliezen optreden bij de verwerking van de aardappelen. De export tot en met oktober van dit jaar bedroeg 215 duizend ton, dit is 4% hoger dan in dezelfde periode vorig jaar. Binnen Europa is minder verkocht, maar de afzet naar Afrika verdubbelde tot 66 duizend ton. Doordat de vraag naar aardappelen goed is, is het prijsniveau redelijk, al zullen de recordprijzen van vorig jaar niet gehaald worden (tabel 4.2). Het areaal consumptieaardappelen in Europa is hoger dan vorig jaar en over het algemeen worden ook hogere producties gehaald dan in 2006.

Pootaardappelen

Het areaal pootaardappelen dat in 2007 bij het NAK is aangegeven bedraagt minder dan 35.900 ha. Dit is een daling van ongeveer 300 ha ten opzichte van

vorig jaar. Bovendien wordt ook een groter deel van de aardappelen afgekeurd, voornamelijk als gevolg van bacterieziek. Dit jaar ligt het afkeuringspercentage op 7,6%, terwijl vorig jaar 4,5% niet door de controle kwam. De productie per hectare ligt wel op een niveau dat beter is dan vorig jaar (tabel 4.2). De verwachtingen voor de prijzen zijn goed. Er worden veel aardappelen gevraagd. Dit is mede het gevolg van de goede resultaten van de consumptie-teelt van vorig jaar en (naar verwachting) dit jaar.

Zetmeelaardappelen

De resultaten bij de zetmeelaardappelenteelt zijn beduidend beter dan vorig jaar. De telers hadden toen te kampen met lage fysieke producties en een laag onderwatergewicht. Dit oogstjaar zijn beide prijsbepalende factoren gestegen. Het gemiddelde veldgewicht komt naar schatting uit op 40 ton bij een gemiddeld onderwatergewicht van 485 gram. Dit betekent dat er per hectare 8.000 kg zetmeel 'ge oogst' kan worden. Vorig jaar was dit slechts 6.000 kg. De hogere graanprijs leidt ook tot een hogere prijs van (aardappel)zetmeel. Hierdoor heeft AVEBE het afgelopen boekjaar winst kunnen boeken. Daardoor heeft AVEBE de prijs van zetmeelaardappelen kunnen verhogen en een nabetaaling kunnen doen over de oogst van 2006.

Suikerbieten

In de campagne van 2007/2008 kunnen de suikerbieten alleen nog aan Suiker Unie (onderdeel van Cosun) geleverd worden. Dit is het gevolg van de overname van CSM door Cosun. De bietentelers die hun bieten in het verleden bij CSM leverden, kunnen dat nu bij Cosun doen, mits zij zich inkopen in de coöperatie. Alle bietentelers kregen te maken met een preventieve korting op hun suikerreferentie als gevolg van de EU-maatregelen om de suikerproductie binnen de EU in te perken. Cosun heeft gebruik gemaakt van de mogelijkheid om van de EU quotum bij te kopen. Per saldo is het totale quotum voor Nederland gedaald tot 805 duizend ton suiker. Vorig jaar bedroeg het quotum nog 877 duizend ton suiker.

Het suikergehalte van de bieten is dit jaar bijzonder goed; ruim 17%. De bietenopbrengst bleef met 65 ton per hectare iets achter bij die van vorig jaar. De hoge hoeveelheid suiker per hectare in combinatie met het verlaagde quotum heeft geleid tot meer surplussuiker dan vorig jaar. Door de grote vraag naar suiker wordt verwacht dat het surplussuiker tegen een goede prijs kan worden afgezet, maar de prijs van vorig jaar zal waarschijnlijk niet haalbaar

zijn. De financiële opbrengst per hectare zal waarschijnlijk lager zijn dan vorig jaar. Belangrijke oorzaak hiervan is de door de EU opgelegde stapsgewijze verlaging van de minimumprijs. De telers worden door middel van een verhoging van de waarde van de toeslagrechten hier deels voor gecompenseerd.

Granen

De prijzen van granen lagen de afgelopen maanden erg hoog. Mede hierdoor zijn de interventievoorraden in de EU grotendeels verkocht. Dit betekent dat een sturingsmechanisme om prijsfluctuaties op te vangen grotendeels is verdwenen. De prijsverwachtingen voor het lopende afzetjaar zijn om verschillende redenen hoog. Er is een toenemende vraag naar granen, ook voor biobrandstoffen, en een tegenvallende graanoogst in onder andere Australië. Ook de Nederlandse productie haalt niet het niveau van vorig jaar. De tarweproductie per hectare ligt ongeveer 20% onder de productie van vorig jaar. Ook de gerstproductie blijft ongeveer 10% achter op 2006. De oorzaak van de lage productie zijn de droge omstandigheden in het voorjaar, waardoor de uitstoeling slechter verliep dan normaal en het aantal stengels per plant achterbleef. Door het natte weer tijdens de oogstperiode valt de kwaliteit van het product ook niet altijd mee. De hoge graanprijs heeft al geleid tot een verhoging van de prijs van brood. Om het aanbod van granen te vergroten heeft de Europese Commissie besloten dat de verplichte braak in 2008 komt te vervallen. Dit betekent dat er extra grond beschikbaar komt voor de teelt van bijvoorbeeld granen.

Zaaiuien

De zaaiuienproductie steeg flink ten opzichte van vorig jaar. Dit wordt veroorzaakt door zowel de uitbreiding van het areaal, als de hogere productie.

De verwachting is dat de productie per hectare ruim 10% boven het niveau van vorig jaar ligt. Het gevolg hiervan is een stevige prijsdaling (tabel 4.2). De kwaliteit van de uien is over het algemeen goed. Een belangrijk afzetland voor de Nederlandse uien is Rusland. De vraag vanuit Rusland is dit jaar vroeg op gang gekomen. Dit werkt positief door in de prijs. Ook de totale geëxporteerde hoeveelheid uien is iets hoger dan vorig jaar.

Kosten

De betaalde kosten zullen naar verwachting in 2007 hoger uitkomen dan vorig jaar (tabel 4.3). De prijs van uitgangsmateriaal lag beduidend hoger dan vorig jaar. Vooral zaaigranen en pootaardappelen moesten tegen hogere prijzen worden aangeschaft. Ook de kosten van gewasbeschermingsmiddelen nemen toe door een prijsverhoging enerzijds en door een hoger verbruik door de ziektedruk anderzijds. Het laatste is een gevolg van het natte weer in een groot deel van het groeiseizoen. Door de gestegen rentestand zullen zowel de betaalde als de berekende rente hoger uitkomen dan in 2006. De uurlonen zijn dit jaar niet gestegen.

Productiviteit en ruilvoet

De brutoproductiviteit is de verhouding tussen de hoeveelheden geproduceerde producten en de gebruikte productiemiddelen. De productiviteit bij de akkerbouwbedrijven stijgt tot 102%, als gevolg van de hogere fysieke productie per hectare.

De ruilvoet meet de verhouding tussen de prijzen van de producten en die van de productiemiddelen. Deze bedraagt 87 voor 2007. Dit is met name het gevolg van de lagere prijzen dan vorig jaar voor diverse gewassen (tabel B3.1).

Tabel 4.2 Fysieke opbrengsten (ton/ha) en opbrengstprijzen (euro per 100 kg, inclusief btw) van enkele gewassen op akkerbouwbedrijven

	Fysieke opbrengst			Opbrengstprijs		
	2005	2006 (v)	2007 (r)	2005	2006 (v)	2007 (r)
Tarwe	9,6	9,4	7,0	11,4	14,5	21,0
Gerst	6,5	6,2	6,0	12,1	15,4	25,5
Consumptieaardappelen	49,1	43,1	47,4	13,0	17,5	9,5
Pootaardappelen	32,4	24,3	25,5	19,1	30,6	27,1
Zetmeelaardappelen a)	44,2	37,5	40,0	4,5	4,7	5,6
Suikerbieten b)	67,0	72,4	65,0	5,0	4,8	3,7
Zaaiuien	63,1	46,7	51,3	8,6	19,4	8,5

a) Opbrengst o.b.v. veldgewicht, prijs exclusief premie inclusief nabetaling; b) bietenprijs bij werkelijk gehalte.

Bron: Fysieke opbrengst: op basis van: Het Informatienet, CBS oogstraming, marktpartijen. Prijzen: LEI.

Tabel 4.3 *Bedrijfsresultaten akkerbouwbedrijven (x 1.000 euro)*

	Alle akkerbouwbedrijven			Waarvan zetmeelbedrijven		
	2005	2006 (v)	2007 (r)	2005	2006 (v)	2007(r)
Aantal bedrijven	8.392	8.053	7.892	1.030	1.063	1.035
Oppervlakte per bedrijf (ha)	54	59	63	64	72	77
Nge per bedrijf	75	80	87	80	86	92
Ondernemers per bedrijf	1,5	1,5	1,5	1,7	1,7	1,7
Opbrengsten	168	216	208	164	184	207
w.v. granen	17	24	33	12	17	30
consumptieaardappelen	24	40	28	2	2	2
pootaardappelen	28	41	41	0	1	1
zetmeelaardappelen	7	9	12	56	56	70
suikerbieten	26	24	19	34	36	27
zaaiuien	8	17	10	0	0	0
groenten	6	4	4	0	0	0
toeslagen	17	22	22	41	46	47
Totaal betaalde kosten en afschrijving	138	152	165	133	146	159
w.v. kosten dierlijke en plantaardige activa	41	47	54	42	43	51
w.v. meststoffen	8	8	9	9	8	9
gewasbeschermingsmiddelen	16	18	20	20	21	24
zaaizaad en pootgoed	9	12	15	8	10	13
materiële activa a)	58	63	66	56	62	66
w.v. betaalde pacht	12	13	13	10	11	11
financieringskosten incl. betaalde rente	14	15	16	16	19	21
betaalde arbeidskosten	4	4	4	1	2	2
werk door derden	9	9	10	8	8	9
algemene kosten	9	10	12	8	9	9
Bedrijfswinst normale bedrijfsvoering	30	64	43	31	38	48
Buitengewone baten en lasten	2	1	1	2	2	2
Gezinsinkomen uit bedrijf	32	66	44	33	40	50

a) Onder meer afschrijvingen, eigenaarslasten en brandstoffen.

Bron: Informatienet.

4.3 Rentabiliteit en inkomen

Rentabiliteit

Dit jaar haalt de rentabiliteit niet het hoge niveau van vorig jaar. Wel zullen de resultaten behoorlijk zijn (tabel 4.4). Het gemiddelde akkerbouwbedrijf zal naar schatting een rentabiliteit bereiken van 86%. De zetmeelbedrijven zullen naar verwachting wel een beter resultaat dan vorig jaar behalen. De zetmeelbedrijven profiteren van de hoge graanprijzen en de hoge zetmeelproductie, met hogere prijzen voor deze aardappelen. De rentabiliteit van de zetmeelbedrijven wordt geschat op 85%. Hierbij is rekening gehouden met een nabetaling die half zo hoog is als in 2006, omdat in vergelijking met 2006 de aardappelprijs al omhoog is bijgesteld. Als de nabetaling op nul wordt gesteld, dan wordt de verwachte rentabiliteit voor 2007 ongeveer gelijk aan die van 2006. Over de hoogte van de nabetaling voor 2007/2008 is nog geen goede inschatting te maken.

Tabel 4.4 *Bedrijfseconomisch resultaat op akkerbouwbedrijven (x 1.000 euro)*

	Alle akkerbouwbedrijven			Waarvan zetmeelbedrijven		
	2005	2006 (v)	2007 (r)	2005	2006 (v)	2007(r)
Opbrengsten	168	216	208	164	184	207
Betaalde kosten en afschrijving a)	124	138	149	118	127	139
Berekende arbeid	48	49	50	45	51	52
Rente	21	39	43	23	46	52
Totale kosten	193	225	243	186	225	243
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	87	96	86	88	82	85

a) exclusief rente.

Bron: Informatienet.

Inkomensvorming en -besteding

Het gezinsinkomen uit bedrijf van alle akkerbouwbedrijven ligt tussen het inkomen in van 2005 en 2006 (tabel 4.5). De inkomsten van buiten het bedrijf

bedragen ruim 20.000 euro. De besparingen zullen voor het derde achtereenvolgende jaar positief zijn met naar verwachting ruim 10.000 euro.

Het gezinsinkomen uit bedrijf op de zetmeelbedrijven stijgt fors en komt naar verwachting in 2007 uit op ongeveer 50.000 euro. Dit leidt er toe dat er naar schatting ruim 40.000 euro bespaard kan worden (tabel 4.5). In 2006 is het inkomen buiten bedrijf flink toegenomen ten opzichte van het jaar ervoor. Naar verwachting blijft het inkomen buiten bedrijf een belangrijk deel uitmaken van het totale gezinsinkomen.

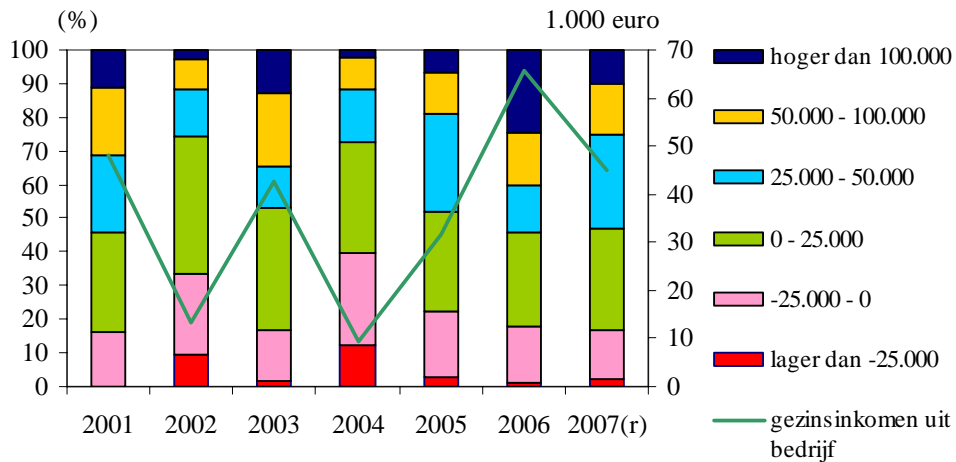
Tabel 4.5 Inkomensvorming en besteding akkerbouwbedrijven (x 1.000 euro)

	Alle akkerbouwbedrijven			Waarvan zetmeelbedrijven		
	2005	2006 (v)	2007 (r)	2005	2006 (v)	2007(r)
Gezinsinkomen uit bedrijf	32	66	44	33	40	50
Inkomen buiten bedrijf	20	22	22	17	29	22
Totaal gezinsinkomen	52	88	66	50	69	72
Gezinsbestedingen	43	47	49	34	35	37
Betaalde belastingen	5	2	4	0	0	1
Besparingen	4	39	14	16	34	35

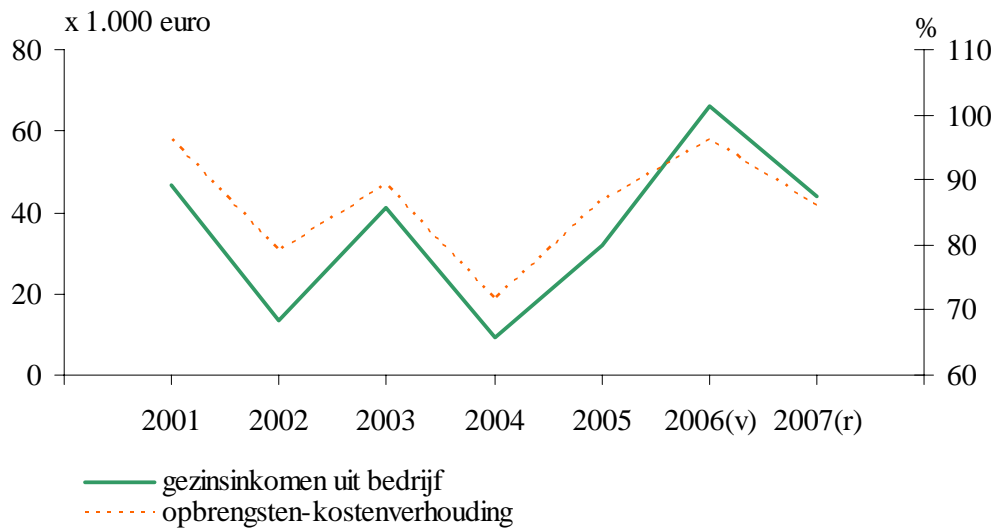
Bron: Informatienet.

Figuur 4.1 geeft inzicht in de spreiding van het inkomen op de akkerbouwbedrijven exclusief het inkomen dat buiten het bedrijf verdiend wordt. Naar verwachting zal in 2007 op een kleine 20% van de bedrijven het gezinsinkomen uit bedrijf negatief zijn. Aan de andere kant kan zo'n kwart van de bedrijven een inkomen realiseren van meer dan 50.000 euro.

De langetermijnontwikkeling laat zien dat de rentabiliteit van de akkerbouwbedrijven in 2007 op een boven gemiddeld niveau ligt (figuur 4.2). Het gezinsinkomen is lager dan vorig jaar, maar hoger dan in de meeste van de voorgaande jaren het geval is geweest.

Figuur 4.1 Verdeling van akkerbouwbedrijven naar gezinsinkomen uit bedrijf in klassen
Bron: Informatienet.

Figuur 4.2 Ontwikkeling uitkomsten akkerbouwbedrijven
Bron: Informatienet.

5. Glastuinbouw

5.1 Structuur

In 2007 heeft de dalende trend in het aantal glastuinbouwbedrijven zich verder doorgezet. Nadat vorig jaar de grens van minder dan 6.000 bedrijven werd gepasseerd, wijzen voorlopige cijfers van het CBS erop dat dit jaar de 5.000-grens in zicht komt (tabel 5.1). De daling van het aantal bedrijven doet zich zowel in de groenteteelt als in de sierteelt voor. Overigens zijn niet alle 'afgevallen' bedrijven per definitie gestopt. In de cijfers zit namelijk ook het samengaan van bedrijven en bedrijfsovernames verdisconteerd.

Tabel 5.1 Ontwikkeling aantal glastuinbouwbedrijven en areaal glastuinbouw (ha)

	1990	1995	2000	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Aantal bedrijven						
Glastuinbouw	10.240	9.380	7.910	5.660	5.260	-7,0
w.v. glasgroentebedrijven	4.220	3.610	2.640	1.840	1.710	-7,3
snijbloemenbedrijven	4.420	4.150	3.610	2.550	2.400	-6,1
pot- en perkplantenbedr.	1.600	1.620	1.650	1.260	1.160	-8,4
Areaal (ha)						
Glastuinbouw	9.770	10.150	10.530	10.380	10.370	-0,1
Glasgroenten	4.450	4.410	4.200	4.550	4.570	+0,5
w.v. tomaat	1.600	1.220	1.130	1.480	1.550	+4,3
komkommer	750	810	660	640	620	-3,3
paprika	700	1.000	1.160	1.210	1.190	-2,2
aubergine	60	89	76	90	96	+6,7
Snijbloemen	3.730	3.840	3.920	3.260	3.180	-2,5
w.v. roos	890	920	930	750	650	-13,5
chrysant	740	770	770	600	566	-5,2
gerbera	210	190	250	210	210	+0,5
Pot- en perkplanten	1.200	1.460	1.760	1.880	1.880	+0,4
w.v. bloeiende potplanten	430	560	680	840	850	+0,8
groene potplanten	560	550	580	550	550	+0,5
perkplanten	220	350	500	490	490	-0,6

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Het areaal glastuinbouw is dit jaar nauwelijks gedaald en blijft om en nabij de 10.400 ha. Een daling deed zich voor in de snijbloemeteelt. Het areaal pot- en perkplanten bleef vrijwel gelijk. Binnen de potplantenteelt nam het areaal Phalaenopsis opnieuw toe. Het areaal glasgroenten nam licht toe, waarbij opvalt dat het areaal tomaat opnieuw duidelijk toe nam.

5.2 Glasgroenteteelt

Productie

Een belangrijke factor van betekenis voor de productie van glasgroenten is de hoeveelheid licht, ofwel de instraling. De totale instraling (Joules/cm²) was de eerste tien maanden van dit jaar circa 4% hoger dan het langjarige gemiddelde, maar ongeveer 2,5% lager dan vorig jaar. Vooral aan het begin van het jaar (januari) en in de zomermaanden (juni, juli en september) was de instraling lager. April daarentegen was dit jaar zeer lichtrijk, wat bij de meeste glasgroenten leidde tot een productiepiek in mei. Hierdoor werd in mei een groot deel van de productieachterstand in de vruchtgroenteteelt, die was ontstaan door de latere start van het oogstseizoen als gevolg van de relatief donkere wintermaanden in combinatie met het later planten door diverse telers in verband met de hoge gasprijzen, weggewerkt. Desondanks blijft bij de meeste vruchtgroenten de productie per m² iets achter bij vorig jaar. Zo is bij komkommer de productie 1 tot 1,5 kg lager dan vorig jaar. Bij tomaten is afhankelijk van het type de productie ook zo'n 1 tot 1,5 kg lager. Bij paprika is de productie van rood 0,5 tot 1 kg lager, terwijl de productie van groen ongeveer gelijk is aan vorig jaar. Procentueel loopt de daling uiteen van circa 1-3% per m² voor de verschillende vruchtgroentegewassen. Echter, voor de totale productie op jaarbasis is in toenemende mate bepalend of de laatste kilo's rendabel geogst kunnen worden of niet.

Prijzen en opbrengsten

Doordat het merendeel van de in Nederland geteelde vruchtgroenten wordt geëxporteerd, hangt de ontwikkeling van de opbrengstenprijzen nauw samen met de ontwikkelingen op de internationale markt. Een typisch voorbeeld hiervan was dit voorjaar de residuproblemen op de Duitse markt met paprika's uit Spanje. Hierdoor was vanaf de start van het seizoen de vraag naar paprika's redelijk tot goed. Maar, doordat het aanbod van het Nederland-

se product nog relatief beperkt was, kon vooral het Israëliësch product profiteren van de goede prijsvorming. Over het hele seizoen gezien is het prijsverloop voor paprika's redelijk vlak en minder grillig dan in voorgaande jaren wel het geval geweest is, wel blijft de prijs enkele procenten achter bij vorig jaar. Ook bij tomaat begon het seizoen met relatief goede opbrengstprijzen. Maar eind april/begin mei dook de prijs vanwege het grote (internationale) aanbod omlaag. In de zomermaanden was de prijsvorming voor zowel los als tros ronduit slecht. Vooral de opbrengstprijzen van de fijnere trostomaten, waarvan het areaal de laatste paar jaar flink is uitgebreid, stonden flink onder druk. Hoewel de meeste telers er niet meer op durfden te rekenen, herstelden in september en oktober de prijzen zich. Hierdoor zal per saldo de middenprijs dit jaar 5 à 10% lager uitkomen dan vorig jaar.

Voor komkommer begon het seizoen met relatief lage opbrengstprijzen. Gedurende de tweede en derde teeltronde waren de prijzen over het algemeen beter. Dit neemt niet weg dat per saldo de middenprijs 1 à 2 cent lager is dan vorig jaar.

Aubergine vormt in dit rijtje een uitzondering. Al hoewel de seizoenstart niet goed was, is de stemming over het algemeen goed, omdat mede door de introductie van nieuwe kwaliteitsrassen de middenprijs circa 15% hoger is dan vorig jaar.

Toelichting opbrengsten elektriciteitsverkoop

Vanaf 2003 is het vermogen van w/k-installaties in eigen beheer van tuinders sterk gestegen. Begin 2006 bedroeg het opgesteld vermogen 1.000 à 1.100 MW. In de loop van 2006 is daar nog circa 600 MW bijgekomen. Dit is ongeveer vergelijkbaar met de capaciteit van een elektriciteitscentrale. In 2007 is naar schatting opnieuw circa 600 MW bijgeplaatst. De w/k-installaties worden niet alleen geplaatst op bedrijven die door het toepassen van groeilicht een hoge elektriciteitsvraag hebben, maar ook op bedrijven zonder groeilicht. Vooral vruchtgroentebedrijven nemen w/k-installaties in gebruik en proberen de elektriciteit goed te verkopen en meerwaarde te halen uit intensievere CO₂-bemesting. Door deze ontwikkeling stijgt het aardgasverbruik van de sector en de verkoop van elektriciteit, terwijl de inkoop van elektriciteit fors daalt. In 2006 werd de glastuinbouwsector zelfs netto leverancier van elektriciteit (Van der Velden en Smit, 2007). Uit voorlopige cijfers van de bedrijven uit het Informatienet over 2006 blijkt dat op groentebedrijven de opbrengsten uit de elektriciteitsverkoop kunnen oplopen tot een kwart van de totale opbrengsten van het bedrijf. Op snijbloemenbedrijven die groeilicht toepassen en elektriciteit verkopen is dit percentage een stuk lager, namelijk circa 10-12% op chrysantenbedrijven en circa 4-5% op rozenbedrijven.

Samenvattend blijft over de gehele linie gezien de productie per m² bij de belangrijkste vruchtgroentegewassen achter bij vorig jaar. Ook de middenprijzen liggen op een lager niveau dan vorig jaar met uitzondering van aubergine. Per saldo resulteert dit voor het gemiddelde glasgroentebedrijf in een daling van de financiële opbrengsten per m² met circa 5%. Rekening houdend met de gestegen opbrengsten uit de verkoop van elektriciteit (zie kader) zullen de totale opbrengsten uiteindelijk minder sterk afnemen.

Export

In de eerste drie kwartalen van 2007 werd bijna 2 miljoen ton verse groenten geëxporteerd (tabel 5.2). Dit is ruim 8% minder dan in dezelfde periode vorig jaar. Deze daling is vooral toe te schrijven aan de opengrondsgroenten, inclusief uien. De export van de belangrijkste vruchtgroenten laat een wisselend beeld zien. Zo bleef de uitvoer van zowel losse tomaat (-5%), trostomaat (-2%) als komkommer (-1%) achter bij vorig jaar. De uitvoer van paprika lag op nagenoeg hetzelfde niveau als vorig jaar. Wel waren de ontwikkelingen per kleur verschillend. Zo nam de export van groen (7%) en geel (2%) toe, en daalde de export van rood (-2%). Ook qua export is aubergine dit jaar een uitzondering, met een stijging van bijna 2%.

In de eerste negen maanden van dit jaar nam de export van tomaat, komkommer en paprika naar Duitsland met zo'n 2 tot 5% af. De export van tomaat (-9%) naar het Verenigd Koninkrijk zat eveneens in de min. Paprika en aubergine noteerden daarentegen een lichte groei op de Britse markt. Aubergine wist de export naar beide landen licht uit te breiden. Hoewel de export van de belangrijkste vruchtgroenten naar Duitsland en het Verenigd Koninkrijk af nam, zijn beide landen van bijzonder groot belang voor de Nederlandse export. Het aandeel van deze twee landen in de export loopt uiteen van bijna 60% bij paprika tot iets meer dan 80% bij komkommer.

Bij paprika was in 2006 de Verenigde Staten na Duitsland en het Verenigd Koninkrijk het derde afzetland. Echter, als gevolg van de dure euro, waardoor het moeilijk is om te concurreren met landen als Canada en Mexico, is de export naar de Verenigde Staten dit jaar met zo'n 30% gedaald. Hierdoor is Zweden, dat een plus noteerde van bijna 6%, de Verenigde Staten voorbij gestreefd. De paprika-export naar Rusland bereikte bijna dezelfde omvang van die naar de Verenigde Staten.

Tabel 5.2 *Ontwikkeling in de export van verse groenten t/m september (x miljoen kg)*

	2005	2006	2007	Mutatie (%)
<i>Totaal verse groenten a)</i>	2.116	2.181	1.999	-8,3
w.v. aubergine	30	29	29	1,8
komkommer	324	323	318	-1,3
paprika	266	243	244	0,0
tomaat	493	515	508	-1,4

a) glas- en opengrondsgroenten.

Bron: KCB/Productschap Tuinbouw.

Kosten

De belangrijkste kostenpost voor glasgroentebedrijven is arbeid. In 2007 zijn per 1 april en per 1 oktober de cao-lonen met respectievelijk 0,5% en 2,5% gestegen, maar de werkgeverslasten zijn gedaald. De arbeidsinzet per bedrijf is niet veel veranderd. Per saldo zijn de arbeidskosten licht gestegen (tabel 5.3). De tweede kostenpost op glasgroentebedrijven is energie. Na jaren van sterk stijgende energiekosten, is dit jaar sprake van een lichte stijging (zie kader). Ook de kosten voor rente en afschrijving zijn dit jaar gestegen. Met name de hogere rentestand is hier debet aan. Daarnaast hangt deze stijging samen met de investeringen in duurzame productiemiddelen, zoals warmte/kracht-installaties. In totaal komt naar schatting de kostenstijging per m² uit op circa 2,5%.

Tabel 5.3 *Opbrengsten en kosten in euro per m² glasoppervlakte van glasgroentebedrijven a)*

	Opbrengsten		Kosten			totaal	Netto- bedrijfs- resultaat
	rente en afschrijving	energie	arbeid	overige			
2005	35,6	6,6	8,4	13,1	10,8	38,9	-3,3
2006 (v)	41,6	8,4	10,0	12,8	11,9	43,1	-1,5
2007 (r)	40,2	8,7	10,3	12,9	12,2	44,1	-3,9

a) Met ingang van 2006 is de bovengrens van de steekproef verhoogd van 1.200 naar 2.000 ege (zie hoofdstuk 1).

Bron: Informatienet.

Toelichting energiekosten

De wereldmarkt voor olie is de laatste jaren flink in beweging. Fluctuaties daargelaten ver- toont de prijs voor ruwe olie al jaren een stijgende lijn. In de zomer van 2006 resulteerde dit in een recordprijs van ruim 78 dollar per vat. In de maanden daarna daalde de prijs flink en kwam begin dit jaar zelfs onder de 60 dollar per vat. Echter, in de loop van 2007 is de prijs voor ruwe olie weer flink aangetrokken. Eind november werd een nieuw record be- haald van 99 dollar per vat, waarmee de 100-dollargrens in zicht kwam. Hoewel de gas- prijs niet een op een gekoppeld is aan de prijs voor ruwe olie, is deze los van het zogenaamde na-ijleffect wel medebepalend voor de ontwikkeling van de gasprijs. Hierdoor kon in het eerste kwartaal van 2007 voor het eerst sinds lange tijd een daling van de com- modityprijs voor aardgas opgetekend worden, gevolgd door opnieuw een daling in het tweede kwartaal. In de tweede helft van dit jaar is daarentegen de commodityprijs weer ge- stegen al had de goedkope dollar een enigszins dempende werking. Overigens geven de hierboven beschreven trends alleen een indicatie van de ontwikkeling van de gasprijs op bedrijfsniveau voor die groep bedrijven die contractueel met hun energieleverancier een variabele gasprijs zijn overeengekomen. Voor bedrijven die de commodityprijs voor meer- dere jaren hebben vastgezet, is vooral de ontwikkeling van het gasverbruik bepalend voor de verschillen tussen de jaren. In vergelijking met vorig jaar heeft een grotere groep tuin- ders de commodityprijs vooraf vastgezet. Dit is deels te verklaren doordat een grotere groep tuinders elektriciteit is gaan produceren voor de verkoop op de vrije energiemarkt. Mede op basis daarvan is uitgegaan van een gemiddelde stijging van de commodityprijs met 5% ten opzichte van vorig jaar. Daartegenover staat dat 2007 een relatief zacht en warm jaar is, waardoor het gemiddelde gasverbruik lager is. Anderzijds zijn meer bedrij- ven met een eigen w/k-installatie elektriciteit gaan produceren voor de vrije energiemarkt, wat juist leidt tot een hoger gasverbruik.

Rentabiliteit en inkomen

Op bedrijfsniveau zijn door schaalvergroting de totale opbrengsten gestegen, ondanks een daling van de opbrengsten per m². Dit neemt niet weg dat de to- tale kosten naar verwachting harder zullen stijgen dan de opbrengsten, waar- door per saldo de rentabiliteit van het gemiddelde glasgroentebedrijf zal dalen (tabel 5.4). Verwacht wordt dat de rentabiliteit gemiddeld met 5 procentpun- ten zal dalen en uitkomen op 91%. Het gezinsinkomen uit bedrijf zal met on- geveer 40.000 euro dalen tot een bedrag van 21.000 euro. Dit zal te weinig zijn om in het levensonderhoud te kunnen voorzien en om belastingen en premies te kunnen voldoen. Hierdoor zal er gemiddeld ontspaard worden.

Tabel 5.4 *Bedrijfsresultaten en inkomens van glasgroentebedrijven a) (x 1.000 euro)*

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Aantal bedrijven	1.790	1.750	1.600
Bedrijfsomvang (nge)	267	320	341
Oppervlakte glas per bedrijf (ha)	1,76	2,07	2,20
Aantal ondernemers per bedrijf	1,72	1,75	1,78
Totale opbrengsten	627	860	885
Betaalde kosten en afschrijvingen	597	786	864
Gezinsinkomen uit normale bedrijfsvoering	30	74	21
Buitengewone baten en lasten	3	-15	0
Gezinsinkomen uit bedrijf	33	59	21
Opbrengsten-kostenverhouding	91	96	91

a) met ingang van 2006 is de bovengrens van de steekproef verhoogd van 1.200 naar 2.000 ege (zie hoofdstuk 1).

Bron: Informatienet.

5.3 Snijbloementeel

Veilingomzet

Aan de Nederlandse bloemenveilingen is in de periode t/m oktober voor bijna 1,7 miljard euro aan snijbloemen van Nederlandse bodem omgezet (tabel 5.5). Dit is een stijging van bijna 3% ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar ondanks een daling van het aantal verkochte stuks (-1,4%). Het eerst kwartaal begon dit jaar gelijk goed met een omzetstijging van ruim 6% ten opzichte van vorig jaar. Belangrijke drijvende krachten achter de omzetstijging waren: het zachte winterweer en de goede prijsvorming rond Valentijnsdag. Door de vroege paasdagen, waardoor de Paasomzet in maart werd gerealiseerd, gaf dit echter wel een enigszins vertekend beeld. Het tweede kwartaal startte dan ook met een daling van de omzet in april. Mei moest inleveren ten opzichte van vorig jaar, omdat onder andere minder hoge prijzen rondom Moederdag werden genoteerd en daarbij moet vermeld worden dat vorig jaar mei een absolute topmaand was. De veilingomzet in juni lag op ongeveer hetzelfde niveau als in 2006. Per saldo was de veilingomzet in het tweede kwartaal 5,6% lager dan vorig jaar. Het derde kwartaal was de veilingomzet daarentegen weer circa 9% hoger dan vorig jaar. Vooral de maand juli droeg met een omzetstijging van ruim 40% daar sterk aan bij. Belangrijkste verklaring voor deze forse stij-

ging was het matige zomerweer dit jaar, tegenover een zeer warme maand juli vorig jaar met twee hittegolven in Nederland en ook zeer warm weer in de rest van Europa, waardoor de vraag naar snijbloemen beperkt was. De omzetting in augustus moet eveneens in het licht van de weersomstandigheden van vorig jaar gezien worden. Vorig jaar kende de aanvoer van snijbloemen namelijk als gevolg van de warmte in juli een dip in de aanvoer, waardoor de prijzen voor de meeste producten goed waren. Deze zomer is de aanvoer meer geleidelijk, waardoor de prijzen in augustus iets lager waren. In september werd een hogere veilingomzet gerealiseerd bij een lagere aanvoer. Het laatste kwartaal startte met een hogere omzet in oktober. Wel stonden de prijzen als gevolg van een hogere aanvoer onder druk en kwamen uit onder het niveau van vorig jaar. In hoeverre deze ontwikkeling zich de twee laatste maanden doorzet is moeilijk te voorspellen.

Tabel 5.5 Ontwikkeling opbrengsten, verkochte hoeveelheden en gemiddelde opbrengstprijzen van belangrijkste snijbloemen qua veilingomzet a) t/m oktober 2007

	Opbrengst 2007 (x mln. euro)	Mutatie '06/'07 (%)	Aantal stuks verkocht 2007 (x mln.)	Mutatie '06/'07 (%)	Gem. prijs 2007 (ct/st)	Gem. prijs 2006 (ct/st)
<i>Totaal snijbloemen</i>	1.695	2,9	6.839	-1,4	0,25	0,24
Rosa	422	1,6	1.206	-7,8	0,35	0,32
Troschryasant	257	3,5	1.123	0,4	0,23	0,22
Tulp	184	-8,2	1.329	-4,5	0,14	0,14
Lelie	144	6,2	311	4,3	0,46	0,45
Gerbera	104	6,5	712	12,6	0,15	0,15

a) Afzet via klok en bemiddelingsbureau, exclusief import.

Bron: VBN.

Prijzen en opbrengsten

Bij snijbloemen spelen 'bloemendagen', zoals Valentijnsdag (14 februari), Internationale Vrouwendag (8 maart) en Moederdag (verschillende data in Europese landen) een belangrijke rol in de productie, handel en afzet. Veelal proberen telers dusdanig de productie te sturen, zodat met deze dagen gepiekt kan worden. In combinatie met een afwachtende handel leidde dit vorig jaar tot extreme prijzen voor rode rozen op de vrijdag voor Valentijnsdag. Dit jaar

kende de prijsvorming een veel stabielere verloop en bleven extreme opbrengstprijzen uit, maar kwam de middenprijs wel op een hoger niveau uit. Ook gedurende de rest van het jaar brachten (grootbloemige) rozen over het algemeen een of enkele centen meer op dan vorig jaar, uitgezonderd de maanden mei, augustus en oktober. De stijging van de middenprijs is een combinatie van meerdere factoren, namelijk een daling van de Nederlandse aanvoer, een betere kwaliteit en een toename van de exclusievere soorten. Echter, door het grotere aandeel grootbloemige rozen geeft de middenprijs uit tabel 5.5 een enigszins vertekend beeld.

In tegenstelling tot bij roos spelen bij tulp bloemendagen een minder belangrijke rol, omdat het vooral een seizoensproduct is (het afzetseizoen loopt veelal tot Pasen). Het tulpenseizoen kan dit jaar het beste als grillig bestempeld worden. Ondanks de 4% lagere aanvoer nam de gemiddelde opbrengstprijs met circa 1 cent af. Tulp is dan ook de enige snijbloem uit de top 5 van het veilingklassement die een omzetsdaling (-8%) boekte.

Letten op de prijs- en marktontwikkeling van de overige producten uit de top 5 van het veilingklassement valt op dat de omzet van zowel chrysanthe, lelie als gerbera bovengemiddeld toe nam. Bij troschrysanthe zette het prijsherstel dat zich vorig jaar had ingezet ook de eerste maanden van dit jaar door. In de zomermaanden zakte echter de middenprijs weg. Over de eerste tien maanden gezien is de middenprijs circa een halve cent hoger dan vorig jaar. Hierbij moet wel opgemerkt worden dat zich binnen deze productgroep het aandeel santini's is toegenomen ten koste van de 'reguliere' troschrysanthe.

Bij gerbera springt de stijging van de aanvoer en het aantal verkochte stuks in het oog. De aanvoer stijging hangt samen de toename van het aandeel mini's. Mede daardoor nam de middenprijs met 0,5 tot 1 cent af.

Samenvattend zijn over de hele linie genomen de opbrengstprijzen voor snijbloemen licht gestegen ten opzichte van vorig jaar. In combinatie met een min of meer gelijke fysieke productie per m² leidt dit tot een lichte stijging van de geldelijke opbrengsten per m² (tabel 5.6). Voor een gemiddeld snijbloemenbedrijf zullen de opbrengsten naar verwachting met bijna 2% stijgen.

Export

In de periode t/m oktober van dit jaar werd voor ruim 2,8 miljard euro aan snijbloemen geëxporteerd (tabel 5.6). Dit is 4,6% meer dan in dezelfde periode vorig jaar. De exportstijging is in belangrijke mate het gevolg van een hogere inkoopwaarde. Ook de weersomstandigheden waren dit jaar zowel in de winter als in de zomer gunstig, waardoor de vraag in deze perioden goed op

peil bleef. Zo werd in januari een exportstijging van 8% genoteerd en in juli een stijging van maar liefst ruim 30%. Mei was dit jaar de enige maand die moest inleveren ten opzichte van vorig jaar (-4,3%).

De export naar de belangrijkste afzetlanden laat een wat wisselend beeld zien. Uitschieters in positieve zin, met een bovengemiddelde groei, zijn: Rusland (18%), Verenigd Koninkrijk (9%), België (8%) en Denemarken (7%). Net als bij glasgroenten staat de export naar de Verenigde Staten (-12%) als gevolg van de dure euro cq de lage koers van de dollar, sterk onder druk. Ook de export naar Italië (-5%) zit dit jaar in de min. De export naar Duitsland, verreweg het belangrijkste afzetland, is redelijk stabiel en noteerde een klein plusje (1%).

Tabel 5.6 Ontwikkeling in de exportwaarde van sierteeltproducten (*miljoen euro)

	2005	2006	2007	Mutatie (%)
<i>Totaal sierteelt a)</i>	4.105	4.232	4.422	4,5
w.v. snijbloemen	2.628	2.710	2.834	4,6
pot- en tuinplanten	1.478	1.523	1.588	4,3

a) exclusief uitgangsmateriaal.

Bron: HBAG.

Kosten

Op snijbloemenbedrijven zijn net als op glasgroentebedrijven arbeid en energie de twee belangrijkste kostenposten. Arbeid vormt ongeveer een kwart van de totale kosten en energie ongeveer een vijfde. De kostenpost 'overig' maakt ongeveer een derde van de totale kosten uit. Over de hele linie genomen zullen dit jaar de verschillende kosten met circa 1 à 3% toe nemen. Belangrijkste factoren achter deze kostenstijging zijn: een hogere rentevoet, een toename van de cao-lonen en een lichte stijging van de gasprijs (paragraaf 5.2). Voor het gemiddelde snijbloemenbedrijf nemen de totale kosten per m² met circa 2% toe tot 60 euro per m² (tabel 5.7).

Rentabiliteit en inkomen

Voor het gemiddelde snijbloemenbedrijf zullen naar verwachting de kosten dit jaar iets harder stijgen dan de opbrengsten, waardoor het nettobedrijfsre-

sultaat iets verslechtert (tabel 5.7). Hoewel de rentabiliteit van het gemiddelde snijbloembedrijf nagenoeg gelijk is aan vorig jaar daalt mede door afrondingsverschillen de opbrengsten-kostenverhouding met 1 procentpunt ten opzichte van vorig jaar (tabel 5.8). Gemiddeld komt de rentabiliteit uit op 95%. Het gezinsinkomen uit bedrijf ligt met 73.000 euro op hetzelfde niveau als vorig jaar. De besparingen zullen naar verwachting net als vorig jaar licht positief zijn.

Tabel 5.7 Opbrengsten en kosten in euro per m² glasoppervlakte van snijbloemenbedrijven

	Opbrengsten		Kosten			Netto- bedrijfs- resultaat	
	rente en afschrijving	energie	arbeid	overige	totaal		
2005	52,8	8,9	10,8	15,9	21,7	57,4	-4,5
2006(v)	56,1	10,3	12,3	15,1	21,0	58,8	-2,6
2007 (r)	57,2	10,6	12,6	15,2	21,6	60,0	-2,8

Bron: Informatienet.

Tabel 5.8 Bedrijfsresultaten en inkomens van snijbloemenbedrijven (euro)

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Aantal bedrijven	2.630	2.410	2.270
Bedrijfsomvang (nge)	233	242	237
Oppervlakte glas per bedrijf (ha)	1,38	1,43	1,50
Aantal ondernemers per bedrijf	1,89	1,92	1,95
Totale opbrengsten	728	804	858
Betaalde kosten en afschrijvingen	685	726	782
Gezinsinkomen uit normale bedrijfsvoering	43	78	77
Buitengewone baten en lasten	-2	-5	-4
Gezinsinkomen uit bedrijf	41	73	73
Opbrengsten-kostenverhouding	92	96	95

Bron: Informatienet.

5.4 Pot- en perkplantenteelt

Veilingomzet en prijzen kamerplanten

De veilingomzet van kamerplanten uit Nederland is tot en met oktober met 10% gestegen tot een bedrag van ruim 1 miljard euro (tabel 5.9). 2007 kende vooral een goede start met een omzetstijging van 15% in het eerste kwartaal. In het tweede kwartaal bleef de omzetstijging beperkt tot 3%. Het derde kwartaal verliep weer aanzienlijk beter met een omzetstijging van 11%. Al moet daarbij vermeld worden dat de zomermaanden altijd het minst belangrijk zijn qua omzet. Ten opzichte van vorig jaar nam de omzet in alle maanden toe behalve in april. De omzetstijging is het resultaat van een lichte stijging van de aanvoer in combinatie met een hogere, gemiddelde opbrengstprijis. Zowel bij bloeiende als groene planten nam over het algemeen de gemiddelde opbrengstprijis toe. Belangrijke uitzonderingen zijn: Phalaenopsis en Anthurium. Bij groene planten was een daling in de aanvoer mede debet aan de prijsstijging, terwijl bij bloeiende planten de aanvoer juist licht toe nam. Een kleine kanttekening hierbij is dat de gemiddelde opbrengstprijzen slechts een indicatie geven van de prijsvorming en geen inzicht geven in prijsmutaties als gevolg van assortimentsverschuivingen (onder andere potmaat en aantal planten in een pot) en waardetoevoegingen (onder andere glaswerk en sierpotten).

Net als voorgaande jaren is ook dit jaar de teelt van Phalaenopsis weer verder uitgebreid. Hierdoor nam de veilingaanvoer de eerste tien maanden van dit jaar met zo'n 30% toe. In oktober nam de aanvoer met maar liefst 70% toe, waardoor de prijzen een flinke veer moesten laten. Al met al kan de prijsvorming dit jaar als matig bestempeld worden. Naast de lagere prijzen hebben diverse kwekers ook te kampen gehad met een tekort aan uitgangsmateriaal als gevolg van problemen bij de vermeerdering en de grote vraag naar uitgangsmateriaal. Hierdoor hebben sommige telers te kampen gehad met leegstand, wat al dan niet opgevangen is met een andere teelt ter overbrugging. Een ander deel heeft ervoor gekozen om zelf direct uitgangsmateriaal uit Azië te importeren, waarbij over het algemeen de risico's met productkwaliteit groter zijn. De omvang van dit probleem is moeilijk te kwantificeren. Voor individuele bedrijven kunnen de effecten groot geweest zijn.

Ook dit jaar werd op de populariteit van Phalaenopsis meegelift door ander orchideeënsoorten. De productgroep 'overige orchideeën' wist opnieuw een plaatsje op te schuiven in het veilingklassement. Dit ging ten koste van Dracaena, de enige groene plant in de top 5. Overigens noteerden de 'overige orchideeën' wel een hogere opbrengstprijis bij een uitbreiding van de aanvoer

met circa 11%. Eenzelfde uitbreiding van de aanvoer leidde bij Anthurium wel tot een daling van de opbrengstprijzen. De hogere opbrengstprijzen voor Kalanchoë zijn enerzijds het gevolg van een daling in de aanvoer en anderzijds een toename van het aandeel gevuldbloemigen en een afname van het aandeel enkelbloemigen.

Tabel 5.9 Aanvoerhoeveelheden en gemiddelde opbrengstprijzen van belangrijkste kamerplanten qua veilingomzet a) t/m oktober 2007

	Opbrengst 2007 (x mln. euro)	Mutatie '06/'07 (%)	Aantal stuks verkocht 2007 (x mln.)	Mutatie '06/'07 (%)	Gem. prijs 2007 (ct/st)	Gem. prijs 2006 (ct/st)
<i>Totaal kamerplanten</i>	1.053	10,1	679,1	1,5	1,55	1,43
Phalaenopsis	179	28,0	37	30,8	4,92	5,02
Kalanchoë	42	12,6	56	-2,2	0,75	0,65
Anthurium	39	7,7	11	10,9	3,71	3,83
Ov. orchideeën	34	13,2	8	11,1	4,43	4,35
Dracaena	34	2,1	19	-7,2	1,76	1,60

a) Afzet via klok en bemiddelingsbureau, exclusief import.

Bron: VBN.

Veilingomzet en prijzen tuinplanten

De productgroep tuinplanten, waartoe naast perkgoed ook boomkwekerijproducten behoren, profiteerde het eerste kwartaal volop van het zachte winterweer, waardoor het tuinplantenseizoen vroeg van start ging. De totale omzet van deze productgroep nam met maar liefst 56% toe. Ook april was dankzij het mooie voorjaarweer een zeer goede maand. In mei zakte de omzet (-15%) sterk weg. De periode rond Moederdag, normaal een piektijd, viel dit jaar erg tegen door koud en nat weer in de week voorafgaand. Ook juni verliep minder dan vorig jaar. Daarentegen waren de weersomstandigheden deze zomer relatief gunstig. Al met al resulteerde dit de eerste tien maanden van dit jaar in een omzetstijging van 10% ten opzichte van vorig jaar. De totale veilingomzet van tuinplanten uit Nederland kwam hiermee uit op circa 266 miljoen euro (tabel 5.9). Voor Pelargonium, in de volksmond beter bekend als geranium, verliep het seizoen wat moeizaam door een afnemende vraag. Violen lagen daarentegen beter in de markt en in combinatie met een lagere aanvoer leidde dit tot een behoorlijke prijsstijging.

Tabel 5.10 Aanvoerhoeveelheden en gemiddelde opbrengstprijzen van belangrijkste tuinplanten qua veilingomzet a) t/m oktober 2007

	Opbrengst 2007 (x mln. euro)	Mutatie '06/'07 (%)	Aantal stuks verkocht 2007 (x mln.)	Mutatie '06/'07 (%)	Gem. prijs 2007 (ct/st)	Gem. prijs 2006 (ct/st)
Totaal tuinplanten	266	10,2	348	-1,9	0,76	0,68
Ov. perkplanten	21	0,7	36	-9,9	0,59	0,53
Geranium	21	-2,1	37	-7,2	0,58	0,55
Viool	20	43,9	58	-4,9	0,34	0,23

a) Afzet via klok en bemiddelingsbureau, exclusief import.

Bron: VBN.

Opbrengsten

Uit de hierboven beschreven ontwikkeling blijkt dat de prijsontwikkeling tussen de verschillende kamerplanten dit jaar uiteen loopt. Dit neemt niet weg dat de gemiddelde opbrengstprijz voor zowel bloeiende als groene planten is toegenomen. Ook bij tuinplanten ligt de gemiddelde opbrengstprijz dit jaar op een hoger niveau dan vorig jaar. Uitgaande van een min of meer gelijke productie per m² leidt dit tot een toename van de geldelijke opbrengsten per m² (tabel 5.11). Voor een gemiddeld pot- en perkplantenbedrijf zullen de opbrengsten naar verwachting met circa 2% per m² stijgen.

Export

De exportwaarde van pot- en tuinplanten is de eerste tien maanden van dit jaar met 4,6% toegenomen ten opzichte van vorig jaar tot een totaal bedrag van bijna 1,6 miljard euro (tabel 5.6). Net als bij snijbloemen is de stijging van de exportwaarde voor een belangrijk deel toe te schrijven aan de hogere inkoopwaarde. Lettend op de ontwikkelingen in de export gedurende het jaar, dan valt in de eerste plaats de goede start op; in het eerste kwartaal werd een stijging van de exportwaarde van 10% gerealiseerd. Daartegenover stond dat de exportwaarde in het tweede kwartaal voor het eerst sinds jaren een daling liet zien. Met name mei was een tegenvallende maand voor de export (-12%). In het derde kwartaal kon weer geplust worden dankzij een forse groei in juli (24%). Ook het vierde kwartaal begon positief; oktober noteerde een exportstijging van ruim 18%. Alle plussen en minnen bij elkaar opgeteld, bedraagt de cumulatieve groei tot en met oktober 4,6%.

In 2007 is de export naar alle landen uit de top 10 van afzetlanden gegroeid met uitzondering van Duitsland. De export naar dit buurland was nagenoeg stabiel. De exportgroei naar het Verenigd Koninkrijk, Frankrijk, en Italië lag in de orde van grootte van 1 tot 3%. Naar België en Denemarken nam de export met 10% bovengemiddeld toe. De sterkste groei deed zich voor buiten de traditionele top 10 van afzetlanden, namelijk op de Oost-Europese groeimarkten. Sinds de toetreding van deze Oost-Europese landen tot de Europese Unie stijgt de exportwaarde van bloemen en planten naar deze bestemmingen sneller dan gemiddeld.

Kosten

De ontwikkeling in de kostenposten arbeid en rente- en afschrijvingen vertoont op pot- en perkplantenbedrijven veel overeenkomsten met die op snijbloemenbedrijven (paragraaf 5.3). Op hoofdlijnen zijn de trends: een lichte stijging van de arbeidskosten en een stijging van de kosten van rente en afschrijvingen (tabel 5.11). De energiekosten zullen in vergelijking met snijbloemenbedrijven iets minder hard stijgen, omdat verwacht wordt dat het verbruik iets sterker zal dalen. De kostenpost 'overig', welke in vergelijking met glasgroente- en snijbloemenbedrijven relatief groot is, neemt eveneens toe. Gemiddeld komen de totale kosten per m² dit jaar naar verwachting 3% hoger uit dan vorig jaar.

Tabel 5.11 Opbrengsten en kosten in euro per m² glasoppervlakte van pot- en perkplantenbedrijven

	Opbrengsten	Kosten				totaal	Netto- bedrijfs- resultaat
		rente en afschrijving	energie	arbeid	overige		
2005	65,3	10,3	6,4	19,1	30,9	66,7	-1,5
2006 (v)	59,1	11,2	6,7	17,4	25,6	60,9	-1,9
2007 (r)	60,3	11,5	6,7	17,6	27,0	62,8	- 2,5

Bron: Informatienet.

Rentabiliteit en inkomen

Conform de hierboven beschreven ontwikkelingen met betrekking tot de opbrengsten en de kosten zal het nettobedrijfsresultaat van het gemiddelde pot- en perkplantenbedrijven dit jaar iets verslechteren. Naar verwachting komt de rentabiliteit 1 procentpunt lager uit; 96% in 2007 tegenover 97% vorig jaar. Het gezinsinkomen uit bedrijf zal hierdoor dalen van 75.000 naar 67.000 euro. Na aftrek van premies, belastingen en gezinsbestedingen zal naar verwachting een licht positief bedrag resteren, waardoor gemiddeld een klein bedrag bespaard kan worden.

Tabel 5.12 Bedrijfsresultaten en inkomens van pot- en perkplantenbedrijven (euro)

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Aantal bedrijven	1.210	1.130	1.000
Bedrijfsomvang (nge)	258	284	279
Oppervlakte glas per bedrijf (ha)	1,16	1,29	1,37
Aantal ondernemers per bedrijf	1,67	1,74	1,77
Totale opbrengsten	759	761	824
Betaalde kosten en afschrijvingen	692	684	755
Gezinsinkomen uit normale bedrijfsvoering	67	77	69
Buitengewone baten en lasten	-2	-2	-2
Gezinsinkomen uit bedrijf	65	75	67
Opbrengsten-kostenverhouding	98	97	96

Bron: Informatienet.

5.5 Totaal glastuinbouw

In 2007 zullen de bedrijfsresultaten van de glastuinbouw gemiddeld iets minder zijn in vergelijking met vorig jaar. Een voorlopige schatting gaat uit van een daling van de rentabiliteit van 96% in 2006 naar 94% in 2007 (tabel 5.13). Het gezinsinkomen uit bedrijf zal naar verwachting met circa 14.000 euro afnemen tot ongeveer 54.000 euro. Overigens moet gemiddeld meer dan één ondernemer (gemiddeld 1,72 ondernemers per bedrijf) hiervan rond komen. Aangevuld met inkomen van buiten bedrijf zal dit naar verwachting net wel /

net niet voldoende zijn. De besparingen zullen daarom rond het nulpunt uitkomen, terwijl vorig jaar gemiddeld zo'n 15.000 euro werd bespaard.

Tabel 5.13 Bedrijfsresultaten en inkomens van glastuinbouwbedrijven (x 1.000 euro)

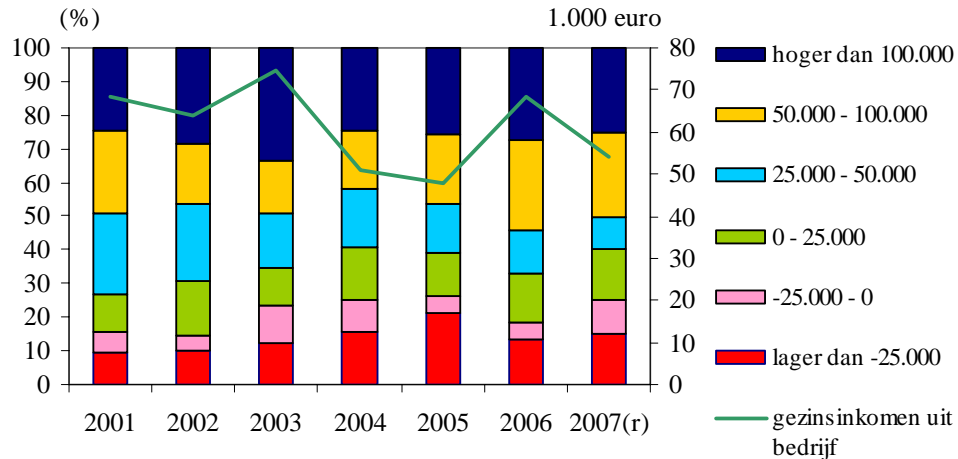
	2005	2006 (v)	2007 (r)
Aantal bedrijven	5.660	5.290	4.880
Bedrijfsomvang (nge)	250	277	284
Oppervlakte glas per bedrijf (ha)	1,46	1,62	1,72
Aantal ondernemers per bedrijf	1,79	1,82	1,85
Totale opbrengsten	718	813	866
Betaalde kosten en afschrijvingen	667	737	810
Gezinsinkomen uit normale bedrijfsvoering	44	76	56
Buitengewone baten en lasten	0	-8	-2
Gezinsinkomen uit bedrijf	44	68	54
Opbrengsten-kostenverhouding	93	96	94

Bron: Informatienet.

Spreiding in gezinsinkomen uit bedrijf

De glastuinbouwsector is een zeer diverse sector variërend van relatief kleine familiebedrijven van minder dan 1 ha tot een paar hectare tot grote megabedrijven van 20 ha of meer en variërend van de teelt voor bepaalde nichemarkten tot de teelt van bulkproducten voor het topsegment van de internationale markt. Hierdoor lopen de kostenstructuur en de opbrengstontwikkeling van de verschillende bedrijfstypen jaarlijks sterk uiteen, waardoor er grote verschillen bestaan tussen de resultaten van individuele bedrijven. Deze verschillen worden daarnaast nog versterkt door het wel of niet produceren van elektriciteit voor de vrije energiemarkt. Dat de verschillen tussen de bedrijven groot zijn, blijkt ook wel uit de spreiding in het gezinsinkomen uit bedrijf (figuur 5.1). Naar verwachting zal van circa een kwart van de glastuinbouwbedrijven in 2007 het gezinsinkomen uit bedrijf negatief uitkomen, terwijl een ongeveer even grote groep bedrijven een gezinsinkomen van meer 100.000 euro zal behalen. Gemiddeld zal het gezinsinkomen iets meer dan 50.000 euro bedragen. Overigens is het inkomen van buiten bedrijf in deze figuur niet meegenomen. Op glastuinbouwbedrijven is dit in vergelijking met andere

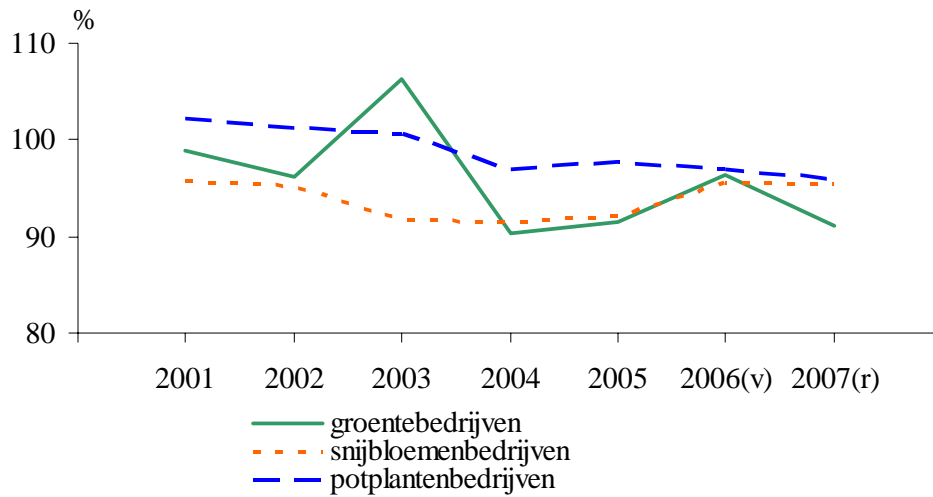
agrarische sectoren relatief beperkt. Vorig jaar bedroeg het gemiddelde inkomen van buiten bedrijf zo'n 5.000 euro, waarvan ongeveer de helft samenhang met arbeid buitenshuis.

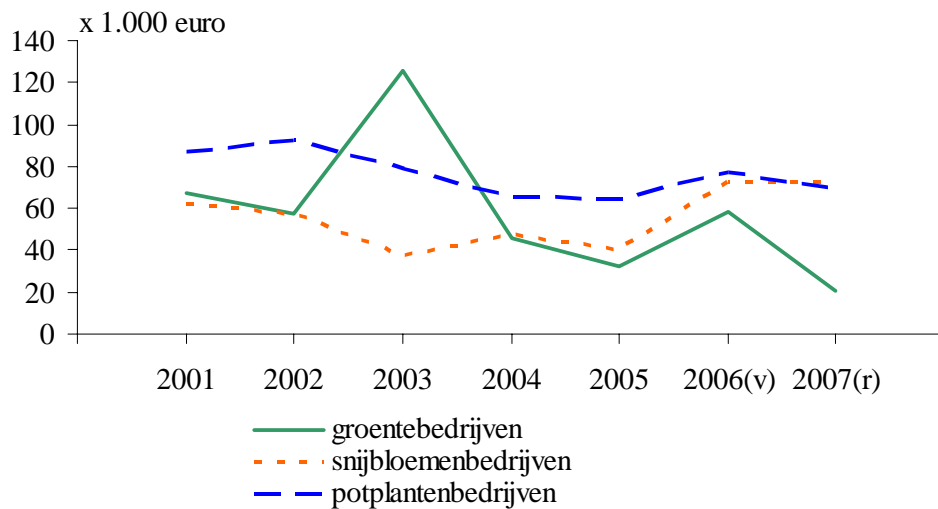
Figuur 5.1 Verdeling van glastuinbouwbedrijven naar gezinsinkomen uit bedrijf in klassen
Bron: Informatienet.

Langetermijnontwikkelingen

De langetermijnontwikkelingen, weergegeven in de figuren 5.2 en 5.3 laten een aantal dingen zien. In de eerste plaats dat 2007 voor de glasgroentetelers de boeken in gaat als een van de magerste jaren sinds 2001, ondanks de grote verschillen in deze sector. Verder valt op dat de rentabiliteit van pot- en perkplanten in de loop van de jaren een licht dalende lijn vertoont. Hierbij wordt opgemerkt dat het voorgaande jaren vooral bedrijven met groene planten waren die moesten inleveren, maar dat dit jaar ook bedrijven met bloeiende planten te kampen hebben met teruglopende bedrijfsresultaten. Tot slot laten de figuren zien dat snijbloemenbedrijven dit jaar, het herstel dat vorig jaar is ingezet, hebben weten vast te houden.

Figuur 5.2 Ontwikkeling opbrengst per 100 euro kosten op glastuinbouwbedrijven
Bron: Informatienet.

Figuur 5.3 Ontwikkeling gezinsinkomen uit bedrijf op glastuinbouwbedrijven
Bron: Informatienet.

6. Champignonteelt

6.1 Structuur

Het aantal bedrijven met champignons neemt de laatste jaren telkens aanzienlijk af. In 2007 heeft deze trend zich doorgezet. Het aantal bedrijven daalde met liefst 14% ten opzichte van het jaar 2006. Hiermee is de daling van het aantal bedrijven in 2007 groter dan de afgelopen jaren. De totale oppervlakte champignons is in 2007 echter wel ongeveer gelijk gebleven aan die in 2006. De relatief grote daling van het aantal bedrijven in verhouding tot de totale oppervlakte betekent een behoorlijke toename van de gemiddelde teeltoppervlakte per bedrijf met ruim 0,04 ha.

Tabel 6.1 Ontwikkelingen in de champignonteelt in Nederland

	1990	1995	2000	2006	2007(v)	Mutatie (%)
Aantal champignonbedrijven	790	670	520	283	243	-14,1
Oppervlakte champignonteelt (ha)	105,0	108,9	95,0	70,5	70,4	-0,1
Teeltoppervlakte (m ²) per bedrijf	1.332	1.628	1.842	2.490	2.896	16,3

Bron: CBS Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

6.2 Opbrengsten en kosten

Productie

De champignonteelt heeft dit jaar, evenals vorig jaar, te maken met een hoge infectiedruk en daardoor een lage productie. Hierdoor is de fysieke opbrengst per m² ongeveer gelijk aan vorig jaar. De problemen hebben te maken met de slechte kwaliteit van de compost. Een mogelijke oorzaak is de wisselvallige kwaliteit van het stro, één van de grondstoffen voor compost. Dit heeft geleid tot een verminderde kwaliteit van de producten. De champignons zijn veel korter houdbaar en geven een lagere opbrengst. De teelt heeft evenals vorig

jaar te kampen met groene schimmel en mollen. Door deze concurrerende schimmels kunnen productieverliezen optreden van wel 40 tot 50%. Zowel in de verse markt als de verwerkende industrie was het verminderde aanbod merkbaar.

Prijzen

De telersprijzen lagen dit jaar boven het niveau van 2006, vooral van industriechampignons. Door een tekort aan champignons bij verwerkers waren de prijzen voor verwerkte champignons hoger dan de prijs die retailers voor verse champignons betaalden. Hierdoor besloot een aantal telers om champignons machinaal te snijden in plaats van handmatig te plukken en genoeg te nemen met een mindere kwaliteit. Van het totale areaal champignons in 2007 werd 52% machinaal geoogst, een stijging van circa 4% ten opzichte van het jaar ervoor. Gemiddeld stegen de prijzen met circa 5%.

Export

De export van verse champignons is in de periode januari tot en met september met bijna 18% gedaald ten opzichte van 2006, tot ongeveer 49.000 ton. Op de twee grootste afzetmarkten, Verenigd Koninkrijk en in mindere mate Duitsland, werden aanzienlijk minder verse champignons afgezet. In het Verenigd Koninkrijk neemt de vraag naar Brits product toe, terwijl ook Ierland een concurrent op deze markt is. De export naar Frankrijk bleef redelijk stabiel, terwijl de export naar Zweden toenam.

Kosten

De kosten van de teelt van champignons zijn in 2007 licht toegenomen. Met name de grondstofprijzen zijn gestegen. Naast de prijsstijgingen van stro en dekaarde was er een lichte stijging van de kosten van energie en arbeid. Ook de rentekosten stegen door een hogere rentestand. Gemiddeld stegen de kosten per m² met circa 2 tot 3%.

6.3 Rentabiliteit en inkomen

Door de gestegen opbrengstprijzen en de ongeveer gelijk gebleven productie zijn de opbrengsten in 2007 hoger dan vorig jaar. Tegenover de toename van

de opbrengsten staat een lichte stijging van de kosten. Vooral voor snijbedrijven geldt dat de stijging van de opbrengsten de stijging van de kosten overtreft, waardoor de rentabiliteit van deze bedrijven verbeterd is. Plukbedrijven profiteren minder, bij deze bedrijven is hooguit een heel lichte verbetering van de rentabiliteit te zien.

Snijbedrijven

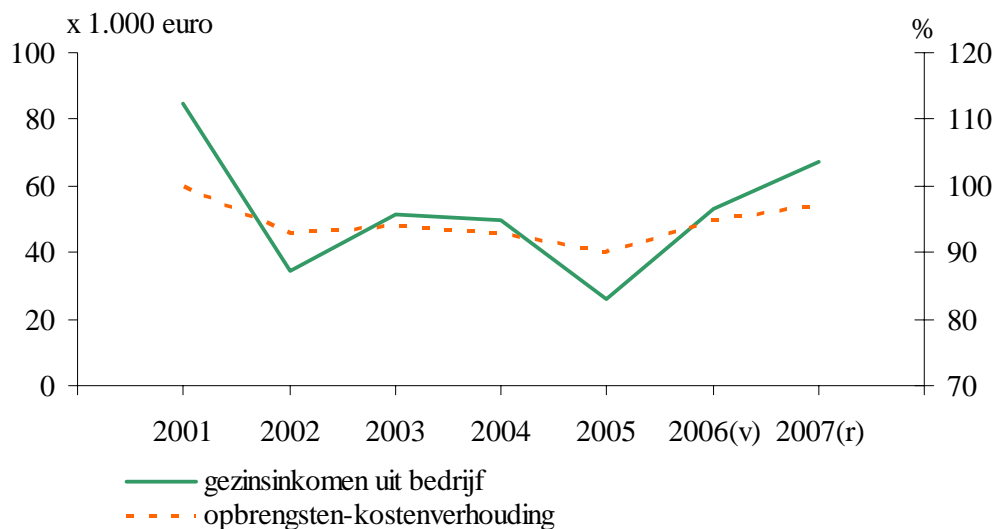
Het herstel dat zich in 2006 voordeed, heeft zich in 2007 voortgezet. De problemen in de teelt leidden ook in concurrerende landen als Polen tot een lage productie. Hierdoor had Polen de grootste moeite om landen in West-Europa te verzekeren van een continue toelevering van champignons. Daarnaast is de concurrentie van China minder groot dan verwacht op afzetmarkten die voor het Nederlandse product belangrijk zijn. Enerzijds doordat de consumptie in China is toegenomen en anderzijds doordat een groot gedeelte van de Chinese export naar landen buiten Europa gaat, zoals Japan en de Verenigde Staten. Het lage internationale aanbod, de afgenomen concurrentie en de positieve ontwikkeling van de vraag hebben een gunstig effect op de opbrengstprijzen gehad. De verwachte rentabiliteit is daardoor 3 tot 4 procentpunten hoger dan vorig jaar.

Plukbedrijven

Voor verse champignons stegen de opbrengstprijzen beduidend minder sterk dan voor conservenchampignons. De vraag naar verse champignons veranderde nauwelijks, terwijl het aanbod ook niet veel verschilde van vorig jaar. Waarschijnlijk was de stijging van de opbrengstprijzen net voldoende om de gestegen kosten te kunnen compenseren. De verwachte rentabiliteit is daarom net boven het niveau van vorig jaar, 0 tot 2 procentpunten.

In 2007 lijkt het herstel van de resultaten op champignonbedrijven zich door te zetten (figuur 6.1). De stijging van de gemiddelde opbrengsten-kostenverhouding komt vooral toe aan de snijbedrijven. Bij plukbedrijven is de stijging maar heel beperkt.

De toename van de rentabiliteit zorgt voor een stijging van het gezinsinkomen uit bedrijf. Daarnaast heeft ook de stijging van de gemiddelde bedrijfs-grootte (tabel 6.1) een positief effect op het gezinsinkomen uit bedrijf.

Figuur 6.1 Ontwikkeling opbrengsten-kostenverhouding en gezinsinkomen uit bedrijf voor champignonbedrijven.

Bron: Informatienet.

Tabel 6.2 Bedrijfsresultaat en inkomen (gemiddeld) op champignonbedrijven

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	90	95	95-99
Gezinsinkomen uit bedrijf (1.000 euro)	26	53	62-72

Bron: Informatienet.

7. Tuinbouw in de opengrond

Dit hoofdstuk bevat een verkenning van de rentabiliteits- en inkomensontwikkelingen van de volgende tuinbouwsectoren: opengrondsgroenteteelt, bloembollenteelt, fruitteelt en boomteelt. Aangezien een groot gedeelte van de afzet en daarmee de prijsvorming van deze producten nog moet plaatsvinden is deze verkenning meer kwalitatief van aard. Per sector zijn de belangrijkste ontwikkelingen beschreven en de consequenties daarvan voor de opbrengsten-kostenverhouding en het gezinsinkomen uit bedrijf bepaald. De uitkomsten zijn hierdoor omgeven met een grote onzekerheidsmarge. De marge per bedrijfstype wordt aangegeven.

7.1 Opengrondsgroenteteelt

Volgens de voorlopige cijfers van de CBS-landbouwtelling daalt het aantal opengrondsgroentebedrijven in 2007 met ruim 6% tot 1.050 bedrijven (tabel 7.1). Deze bedrijven produceren hoofdzakelijk voor de versmarkt en telen intensieve gewassen als aardbeien, asperges, bospeen, diverse koolsoorten, prei en sla. Het areaal opengrondsgroenten blijft vrijwel gelijk en komt uit op 24.420 hectare. Opmerkelijk is de areaaluitbreiding van sla. Deze is het gevolg van gunstige ontwikkeling van het saldo in 2006.

Opbrengsten

Het teeltseizoen 2007 werd gekenmerkt door wisselvallig weer. In sommige gevallen zorgde het vochtige weer voor hogere ziektedruk, maar over het algemeen kon met de regelmatige regenval een hoge en kwalitatief goede productie van de opengrondsgroenten worden behaald.

Het voorjaar was voor de aardbeientelers, door een matige prijsvorming, over het algemeen slecht. Het zomerseizoen echter vergoedde veel en maakte het seizoen goed. Door het wisselende weer en de goede prijzen in de zomer werd met het plukken doorgedaan tot de laatste vruchten. De goede prijzen zorgden voor een betere kwaliteit, doordat de telers de vruchten op tijd oogsten en niet te lang lieten hangen in afwachting van betere prijsvorming. De

totale productie per hectare lag gemiddeld 5% en de prijs circa 3% hoger dan in 2006. Overigens heeft wel een aantal telers door overvloedige regenval forse waterschade geleden. Zij konden hierdoor niet profiteren van de hogere prijzen.

Voor broccoli was het een bijzonder goed jaar. De gevreesde waterschade bleek in veel gevallen naderhand mee te vallen. De marktprijzen voor broccoli waren beduidend beter dan in 2006 en productie per hectare lag ook minimaal 5% hoger.

De prijsvorming voor witlof verliep dit jaar minder. Het jaar kende slechte prijzen in de maanden februari, maart en april en weinig uitschieters naar boven in de andere maanden. De gemiddelde prijs in 2007 viel 10% lager uit dan in 2006. Door het warme weer van vorig jaar is de kwaliteit van de te trekken wortels dit jaar minder.

Het wisselvallige weer zorgde bij bloemkool voor een meer regelmatige aanvoer. Bloemkool is een gewas dat water nodig heeft voor de uitgroei. Dit jaar was dat meestal geen probleem. Ondanks enige waterschade valt de productie circa 5% hoger uit dan vorig jaar. Vooral de najaarsteelten zorgden voor een goede productie en dito prijzen, De regelmatige aanvoer droeg bij aan een rustig prijsverloop. De gemiddelde prijs in 2007 was meer dan 5% hoger dan in 2006.

De productie van asperge kwam, als gevolg van het warme voorjaar, vroeger op gang dan vorig jaar. Qua productie was het een groeizaam jaar. De productie per hectare viel 5% hoger uit dan vorig jaar. De prijsvorming was dit jaar vanaf de start van het buitenseizoen matig. De prijzen lagen dit jaar gemiddeld bijna 10% lager dan vorig jaar.

Voor ijsbergslatelers was 2007 een moeilijk jaar. De productie per hectare lag 5 tot 10% hoger dan voorgaande jaren. Het probleem was de prijsvorming. Deze wordt door veel telers als dramatisch en niet kostendekkend omschreven. Ondanks de slechte prijzen is er relatief weinig ijsbergsla omgefreesd.

Het seizoen van de wintergroenten is op het moment van deze raming net op gang gekomen. Een gedegen inschatting is daardoor nog niet mogelijk. Het wisselvallige weer is wel van invloed op de productiecijfers. Bij spruitkool laat de vroege teelt (oogst tot half december) hogere producties van goede kwaliteit zien. De late teelten blijven door het wisselvallige weer juist achter in groei. Bij rode kool en witte kool worden hogere producties verwacht door het regenrijke weer. De prijzen voor prei waren vorig jaar slecht. Het begin van het nieuwe seizoen biedt qua prijsvorming nog niet veel hoop.

Door de slechte prijsvorming wordt het gewas later dan noodzakelijk geoogst en wordt de productie per hectare hoger.

Het algemene beeld van 2007 is dat het een goed jaar is voor opengrondsgroenteteelten. Het wisselvallige weer leverde voor de meeste telers niet veel schade op en zorgde voor een regelmatige aanvoer van producten. De producties lagen gemiddeld hoger dan vorig jaar en meestal was de prijs ook op peil. Dit algemene beeld geldt niet voor de telers van prei en ijsbergsla, waarvoor de prijsvorming slecht was.

Tabel 7.1 Ontwikkeling areaal (ha) en aantal opengrondsgroentebedrijven

	2005	2006	2007	Mutatie (%)
Bedrijven met opengrondsgroenten	3.380	3.530	3.160	-10,4
w.v. opengrondsgroentebedrijven	1.080	1.120	1.050	-6,1
Idem, in % van totaal	31,7	31,7	33,2	
Areaal				
Opengroentegroenten a)	19.230	24.460	24.420	-0,2
w.v. aardbei	2.300	2.960	2.960	0
asperge	2.330	2.460	2.380	-3,3
sla	1.300	1.600	1.920	+20,0
bloemkool	2.390	2.670	2.630	-1,5
prei	2.730	3.050	3.060	+0,3
spruitkool	3.100	3.350	3.350	0
bospeen b)	-	250	220	-12,0
Areaal groenten op gespecialiseerde bedrijven	10.600	13.400	14.490	+8,1
Idem, in % van totaal	55	55	59	

a) Met ingang van 2006 worden alle akkerbouwmatige groenten tot de akkerbouw gerekend (zie tabel 4.1); b) In 2005 geregistreerd onder was- en bosbeen.

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Kosten

Het gemiddelde kostenniveau per bedrijf steeg in 2007 met 2%. De grootste stijgers waren gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest. Door het wisselvallige weer nam het gebruik van fungiciden toe. Naast de hoeveelheid steeg ook de prijs van de gewasbeschermingsmiddelen. De totale kosten voor gewasbeschermingsmiddelen zijn met minimaal 10% gestegen. De kunstmestprijzen zijn dit jaar gemiddeld met circa 7% gestegen.

Rentabiliteit en inkomen

De stijging van de kosten kan door meeste bedrijven goed worden opgevangen. De rentabiliteit zal in 2007 naar verwachting uitkomen tussen de 90% en 94%. Het gezinsinkomen uit bedrijf neemt licht toe en komt gemiddeld uit op 60.000 euro. Op basis van dit inkomen kunnen bedrijven besparingen realiseren.

Tabel 7.2 Bedrijfsresultaat en inkomen op opengrondsgroentebedrijven

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	88	91	90-94
Gezinsinkomen uit bedrijf (1.000 euro)	37	57	55-65

Bron: Informatienet.

7.2 Bloembollenteelt

Structuur

Het herstel van de economische resultaten in 2006 vertaalt zich in een kleine uitbreiding van het areaal. Volgens de voorlopige uitkomsten van het CBS is het areaal bloembollen in 2007, na een toename in 2006, verder toegenomen tot circa 23.650 ha (tabel 7.3).

Tabel 7.3 Ontwikkeling areaal (ha) en aantal bloembollenbedrijven

	1990	2000	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Bedrijven met bloembollen	3.690	2.710	2.180	2.140	2.050	-4,2
w.v. bloembollenbedrijven	1.750	1.340	1.060	1.040	960	-7,7
Idem, in % van totaal	47,4	49,4	48,6	48,6	46,8	
Areaal						
Bloembollen	16.320	22.540	22.990	23.510	23.660	+0,6
w.v. tulp	6.830	9.710	10.550	10.360	10.740	+3,6
lelie	2.410	5.070	4.320	4.890	5.010	+2,5
Areaal bollen op						
gespecialiseerde bedrijven	12.560	17.330	17.230	17.730	17.090	-3,6
Idem, in % van totaal	77,0	76,9	74,9	75,4	72,2	

Bron: CBS-landbouwtelling, gegevens 2007 voorlopig.

De toename van het areaal doet zich voornamelijk voor bij tulp. Voor de kleinere bolgewassen zoals iris, narcis, krokus en lelie is het areaal afgenomen. De afname van het aantal bloembollenbedrijven lijkt zich volgens de voorlopige cijfers in 2007 versneld door te zetten.

Opbrengsten

In tegenstelling tot het areaal, is de export wel toegenomen. Over de eerste negen maanden van 2007 stijgt de exportwaarde 1,6% ten opzichte van dezelfde periode in 2006 als gevolg van een iets hogere prijs.

Het teeltseizoen 2007 kenmerkt zich door een ongekend droge en zonnige periode in het voorjaar. Het gevolg was dat de groei van voorjaarsbloeiers, zoals tulp, narcis, hyacint en krokus, uitzonderlijk vroeg op gang kwam. Ondanks dat mei en juni wisselvallig verliepen was er sprake van een zeer vroege oogst. De fysieke opbrengst van voorjaarsbloeiers was normaal. Wel waren de oogstomstandigheden nat. Mede als gevolg daarvan zijn er opnieuw kwaliteitsproblemen ontstaan. Het drogen van tulpenbollen duurt langer dan gewenst, waardoor er zuur in de bollen zit. Ook hyacinten hebben last van witsnot. Dit heeft tot gevolg dat een aantal ondernemers niet in staat is om aan de verkoopverplichtingen te voldoen, en dezelfde bollen duurder moet inkopen om te kunnen afleveren. Ook komt het regelmatig voor dat afnemers kwaliteitsproblemen melden. Dit probleem speelt meer in West Friesland op de klei dan in zandgebieden zoals de Bollenstreek. Ook de andere voorjaarsbloeiers hebben te kampen met een grote ziektedruk.

Hoewel het broeiseizoen (de teelt van bolbloemen) voor tulpen in mineur is geëindigd, is de prijsvorming van tulpenbollen vanwege een lichte afname van het aanbod en een betere vraag goed. Ook de prijzen voor de narcis zijn redelijk. De prijsvorming van hyacinten staat wel onder druk. Dat geldt zowel voor de droogverkoop als voor de broeierij.

Het teeltseizoen voor zomerbloeiers zoals lelie, gladiool, dahlia en zantedeschia is normaal verlopen. De oogst is nog in volle gang en wordt onder normale omstandigheden in december afgerond. De indruk is dat de fysieke opbrengst normaal is. Ook bij de zomerbloeiers is de ziektedruk vanwege het wisselvallige weer groter dan gebruikelijk. De prijsvorming in de lelies is wisselend. Met name de afzet van Oriëntals is zorgelijk, mede als gevolg van de grote toename van het areaal van deze groep. Het percentage dat voorverkocht is, is lager dan gebruikelijk voor deze tijd van het jaar. De prijsvorming van de overige lelie-groepen zoals Aziaten en LA-hybriden is matig tot redelijk. De handel in gladiolen verloopt over het algemeen goed.

De opleving in de hele bollensector, zoals die zich in het vorige seizoen voorzichtig inzette, lijkt dit jaar niet sterk door te zetten. De verwachting voor het komende seizoen is niet onverdeeld positief en wisselt sterk per gewas.

Kosten

De kosten zullen dit jaar weinig toenemen, ongeveer met het verloop van de inflatie. De energiekosten zullen, als gevolg van de gestegen elektriciteitsprijs en een hoger gebruik voor het drogen van bollen, zijn toegenomen evenals de rentekosten. Een saillant detail is dat er in het najaar van 2007 een tekort aan stro was, waarmee de inmiddels geplante voorjaarsbloeiers afgedekt worden tegen vorst en het verstuiven van zand. Overigens is de invloed van de hogere prijzen voor stro op de winstgevendheid van de bedrijven beperkt.

Rentabiliteit en inkomen

De marktsituatie is in 2007 wisselend te noemen. De prijsvorming van tulpen is over het algemeen goed. Bij lelies is de prijsvorming van de belangrijke groep Oriental-lemies zorgwekkend. Kwaliteitsproblemen zullen ook in 2007 bij een aantal bedrijven grote financiële gevolgen hebben. Voor de hele bollensector wordt verwacht dat de rentabiliteit licht toeneemt en uitkomt tussen 99% en 103% ten opzichte van de 99% in 2006 (tabel 7.4). Het gezinsinkomen uit bedrijf zal hierdoor verder verbeteren en komt uit op 90.000 tot 110.000 euro. Op basis hiervan kunnen bedrijven, evenals in 2006, ruime besparingen realiseren.

Tabel 7.4 Bedrijfsresultaat en inkomen op bloembollenbedrijven

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	90	99	99-103
Gezinsinkomen uit bedrijf (1.000 euro)	26	93	90-110

Bron: Informatienet.

7.3 Fruitteelt

Structuur

Volgens de voorlopige uitkomsten van de CBS-Landbouwtelling neemt het aantal fruitbedrijven in 2007 toe met 2% (tabel 7.5). Het totale areaal fruit

nam eveneens toe met 2% tot circa 19.000 ha. Deze toename komt vooral voor rekening van de oppervlakte peren. In 2007 is er wel een daling van het areaal appel.

Tabel 7.5 Ontwikkeling areaal (ha) en aantal fruitbedrijven

	1990	2000	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Bedrijven met fruit	5.180	3.430	2.720	2.660	2.640	-1,0
w.v. fruitbedrijven	2.810	2.210	1.810	1.760	1.800	+2,0
Idem, in % van totaal	54,2	64,4	66,5	66,2	68,2	
Areaal						
Fruit	23.250	20.610	18.570	18.660	19.050	+2,1
w.v. appel	16.320	12.840	9.740	9.560	9.380	-1,9
peer	5.120	6.020	6.690	6.910	7.320	+5,8
Areaal fruit op gespecialiseerde bedrijven	19.080	17.300	15.730	15.870	16.350	+3,0
Idem, in % van totaal	82,1	83,9	84,7	85,0	85,8	

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Opbrengsten

2007 was een groeizaam jaar voor de fruitteelt in Nederland. De start van het plukseizoen was gemiddeld twee weken eerder dan normaal. De totale Nederlandse productie van appels bedraagt in 2007 396.000 ton, vergeleken met 2006 is dit een toename van circa 50.000 ton. In 2007 hadden de appelteelers weinig teelttechnische problemen. Dit resulteerde in een kwalitatief goed product en hoge producties per hectare. Voor 2007 wordt verwacht dat de gemiddelde opbrengst van appels uitkomt boven de 42 ton per hectare. In 2006 kwam de productie nog net boven de 38 ton per hectare uit. De grootste toename in productie was waar te nemen bij Elstar: + 28% ten opzichte van vorig jaar. Bij Jonagold (inclusief Jonagored) viel de totale productie 8% hoger uit, maar werden wel beduidend grotere vruchten geoogst. Bij Elstar viel de maatvorming enigszins tegen.

Het nieuwe afzetseizoen begon met slechte prijzen in september doordat er door de hogere productie al vroeg veel fruit op de markt was. In de maanden oktober en november waren de appelprijzen hoger dan in dezelfde periode 2006, al vallen de prijzen voor veel telers wat tegen. De hooggespannen

verwachtingen rond de prijzen door de tegenvallende oogsten in Oost-Europa zijn tot en met november nog niet uitgekomen. De appels voor de verwerkende industrie leverden echter wel beduidend meer op door het minder grote aanbod uit Oost-Europa. Voorlopig wordt uitgegaan van een gemiddeld hogere appelprijs voor het hele jaar van circa 3-5% ten opzichte van het oogstjaar 2006. De positieve stemming wordt vooral veroorzaakt door de mislukte oogst in Oost-Europa en de goede prijzen voor industriefruit.

De stijging van het areaal en de gemiddelde productie per hectare voor alle peren in Nederland van 32 ton/ha tot boven de 35,5 ton/ha zorgden in 2007 opnieuw voor een recordproductie. De totale perenproductie is uitgekomen op 255.000 ton, een stijging van circa 20.000 ton ten opzichte van vorig jaar. Door het milde winter- en voorjaarsweer was er weinig vorstschade en het regenachtige weer zorgde bovendien voor een goede uitgroei van de vruchten.

Het begin van het afzetseizoen begon voor de peren in september met slechte prijzen. De prijzen in oktober en november waren echter enigszins hoger dan vorig jaar. De hogere prijzen werden vooral veroorzaakt door het relatief grote aandeel van grotere vruchtmaten. De vooruitzichten voor het afzetseizoen zijn over het algemeen positief. De totale Europese perenproductie zal naar verwachting tussen de 6 en 8% lager uitvallen. Er is een kwalitatief goed product geoogst wat de bewaarbaarheid ten goede zal komen. Voorlopig wordt uitgegaan van een gemiddelde prijsstijging van circa 3-5% in vergelijking met het oogstjaar 2006.

Kosten

De kosten voor fruitteeltbedrijven zijn met meer dan 5% gestegen in 2007 ten opzichte van 2006. De voornaamste redenen hiervoor zijn de hogere arbeidskosten en te verwachten hogere bewaarkosten. Beide kostenstijgingen worden veroorzaakt door de hogere productie en langere bewaarduur. Hogere kosten zijn ook het gevolg van de aangeplante nieuwe appelbomen; dit zijn steeds vaker de duurdere clubrassen. Een kostenpost die in het afgelopen jaar met meer dan 5% is gestegen is kunstmest.

Rentabiliteit en inkomen

De verwachtingen voor dit oogstseizoen zijn hoog gespannen. Deze verwachting vindt ook zijn weerspiegeling in de verwachte rentabiliteit. De rentabiliteit wordt ingeschat tussen de 92 en 96%. Het gezinsinkomen uit bedrijf stijgt

verder door naar gemiddeld circa 70.000 euro. Bij dit inkomen worden besparing gerealiseerd.

Tabel 7.6 Bedrijfsresultaat en inkomen op fruitbedrijven

	2005	2006(v)	2007(r)
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	79	88	92-96
Gezinsinkomen uit bedrijf (1000 euro)	20	50	65-75

Bron: Informatienet.

7.4 Boomteelt

Structuur

De voorlopige cijfers van het CBS laten zien dat het areaal boomkwekerij in 2007 verder is toegenomen, dit jaar met ruim 5% (tabel 7.7). Het sterkst groeiend is in 2007 het areaal laan- en parkbomen en bos- en haagplantsoen. Het aantal boomkwekerijbedrijven is in 2007 wel licht afgenomen tot ruim 2.500.

Tabel 7.7 Ontwikkeling areaal (ha) en aantal boomkwekerijbedrijven

	1990	2000	2005	2006	2007 (v)	Mutatie (%)
Bedrijven met boomkwekerij	4.710	5.040	4.150	4.130	4.010	-2,9
w.v. boomkwekerijbedrijven	2.930	2.810	2.520	2.540	2.510	-1,2
Idem, in % van totaal	62,2	55,8	60,7	61,5	62,6	
Areaal						
Boomkwekerij	8.740	12.640	14.580	15.350	16.190	5,5
w.v. op gespecialiseerde bedrijven	7.330	10.150	12.220	12.860	13.830	7,5
Idem, in % van totaal	83,9	80,3	83,8	83,8	85,4	

Bron: CBS-Landbouwtelling, gegevens 2007 zijn voorlopig.

Opbrengsten

Het groeiseizoen van 2007 heeft een bijzondere start en een verder normaal verloop gehad. Na een uitzonderlijke warme en droge periode van eind maart

tot begin mei is het teeltseizoen met gematigde temperaturen en regelmatig regen zonder grote problemen verlopen. Plaatselijk is de regenval wat overvloediger geweest en heeft daar tot kwaliteitsproblemen geleid. Het warme voorjaar van 2007 heeft de verkoop van boomkwekerijproducten vleugels gegeven. De siergewassen hebben in deze tijd nog weinig concurrentie van eenjarige zomerbloeiërs, zoals vlijtige liesjes etcetera. Boomkwekers hebben de gelegenheid gekregen om voorraden weg te werken. De prijsvorming bleef echter nog wel achter. De handel in siergewassen in het najaar heeft de verwachtingen weer wat getemperd. Dit is mede het gevolg van de trend dat de handel in het voorjaar nog steeds aan belang wint ten koste van de handel in het najaar.

De afzet van rozen is verbeterd, ook in het najaar. Er is sprake van een positieve trend. Wel zijn er verschillen tussen deelsegmenten. Zo was de afzet van rozenstammen weer wat minder. De opkomst van de rozenstammen uit zaad heeft te leiden gehad van het warme voorjaar en soms te veel regen.

De handel in laan- en parkbomen is in de loop van 2007 verder hersteld. De stemming is na een aantal magere jaren zeer positief. Economische groei en een toenemende belangstelling voor openbaar groen leiden tot grotere budgetten bij overheden. Deze trend is ook zichtbaar in Duitsland, vanouds het belangrijkste afzetland voor producten. De malaise in de afgelopen jaren heeft in dit land geleid tot een afname van binnenlandse productie. Nederlandse boomkwekers profiteren daar nu van. Deze trend heeft zich in het najaar voortgezet. Hier en daar ontstaan tekorten. De schaarste leidt tot aantrekkende prijzen. Ook de telers van bos- en haagplantsoen profiteren van de aantrekkende vraag. Het herstel in deze gewasgroep vindt echter rustiger plaats.

De vruchtboomteelt heeft opnieuw een redelijk jaar achter de rug. De sector profiteert van de introductie van nieuwe appelrassen. Voor de ontwikkeling, marketing en afzet van deze nieuwe rassen zoals 'Rubens' vindt afstemming binnen de gehele keten plaats. Nu deze appels door de consument gewaardeerd lijken te worden ligt het voor de hand dat de vraag naar vruchtbomen van nieuwe rassen door zal zetten.

Voor de gehele boomkwekerij is de afzet van sierteeltproducten in 2007 verbeterd. Na jaren van malaise is er nu sprake van optimisme, ook voor het voorjaar 2008. Deze ontwikkeling weerspiegelt zich in een toename van de exportwaarde met meer dan 12% over de eerste negen maanden van 2007 in vergelijking met dezelfde periode in 2006. Niet alleen gunstig weer tijdens het handelsseizoen, maar ook een aantrekkende vraag bij een evenwichtiger aanbod draagt bij aan de goede stemming.

Kosten

In de boomkwekerij leidt schaarste aan personeel tot hogere personeelslasten. Ook de prijzen van gewasbeschermingsmiddelen en andere materialen nemen toe. Daarnaast zijn de rentelasten gestegen. Geschat wordt dat de totale kosten met ongeveer 3% zijn toegenomen.

Rentabiliteit en inkomen

Het jaar 2007 heeft eindelijk de lang verwachte verbetering gebracht. Het groter aantal verkochte planten, en de aantrekkelijke prijzen zorgen ruimschoots voor compensatie van de stijgende kosten. Met name in de gewasgroepen die de institutionele en professionele markt bedienen zoals de laan- en parkboomteelt is de stemming positief. Op grond van deze resultaten is het de verwachting dat de rentabiliteit sterk verbetert, en uitkomt op 95% tot 99% (zie tabel 7.8). Het gezinsinkomen uit bedrijf komt hierbij gemiddeld uit op 65.000 tot 75.000 euro. Dit leidt tot ruime besparingen op de bedrijven.

Tabel 7.8 Bedrijfsresultaat en inkomen op boomkwekerijbedrijven

	2005	2006 (v)	2007 (r)
Opbrengsten-kostenverhouding (%)	94	92	95-99
Gezinsinkomen uit bedrijf (1.000 euro)	67	50	65-75

Bron: Informatienet.

8. Agrarische sector

8.1 Productie en inkomen

Areaal

Volgens voorlopige cijfers nam de oppervlakte akkerbouwgewassen, exclusief voedergewassen, in 2007 licht af. De arealen van de belangrijkste gewassen schommelen enigszins. Het areaal suikerbieten laat een lichte daling zien, terwijl de graanteelt zich iets uitbreidde. Het kleinere areaal poot- en zetmeelaardappelen wordt gecompenseerd door een groei van de oppervlakte consumptieaardappelen.

In de opengrondstuinbouw is er bijna over de gehele linie sprake van een stijgende trend. Het areaal in de boomkwekerij nam met meer dan 5% toe, ondanks een kleinere oppervlakte pot- en containerteelt. Ook in de fruit- en bloembollenteelt zijn de arealen groter dan in het voorgaande jaar. Voor de oppervlakte opengrondsgroenten geldt dat de kleine daling volgt op een sterke groei in 2006.

In de glastuinbouw is het areaal iets afgenomen, vooral omdat de oppervlakte snijbloemen voor het tweede achtereenvolgende jaren flink in krimpt. Het areaal glasgroente nam, na de stijging in 2006, opnieuw toe. In de champignonenteelt is de oppervlakte vrijwel gelijk gebleven aan die in 2006.

Productievolume

In de akkerbouwsector neemt de totale productie in 2007 iets toe in vergelijking met het niveau van 2006 (tabel 8.1). De oorzaak hiervan ligt vooral bij hogere hectareopbrengsten in de aardappel- en uiensector. Het niveau was hier in 2006 laag door de relatief slechte weersomstandigheden (veel regenval na een periode van droogte). Vooral de opbrengsten van consumptieaardappelen zijn in 2007 hoger. Of alle aardappelen daadwerkelijk in consumptie komen is nog onzeker. Het uitvalpercentage is dit jaar hoog en of de aardappelproductie ook netto hoger uitvalt is nog de vraag. De graanopbrengsten daalden bij een vrijwel gelijkblijvend areaal over de gehele linie. Ook de uienproductie herstelde zich in 2007. De productie per hectare blijft echter

nog achter bij de oogsten van 2004 en 2005. In vergelijking met vorig jaar neemt de totale productie met ruim 25% toe.

Tabel 8.1 *Brutoproduktiewaarde agrarische sector*

Productgroep	Waarde in mln. euro			Index 2007 in % van 2006 (r)		
	2005	2006(v)	2007 (r)	Hoeveelheid	Prijs	Waarde
Akkerbouwproducten, totaal	2.003	2.547	2.689	102,0	104,0	106,0
waaronder: granen	166	194	277	87,5	163,0	143,0
aardappelen	783	1.305	1.311	105,0	96,0	100,5
suikerbieten	259	232	170	100,0	73,0	73,0
uien	31	134	147	105,5	88,0	93,0
voedergewassen a)	488	420	521	98,5	126,0	124,0
Tuinbouw, totaal	8.164	8.606	8.954	100,5	103,5	104,0
waaronder: verse groenten b)	1.867	2.019	2.037	102,0	99,0	101,0
vers fruit	403	501	505	106,0	95,0	101,0
bloemen	2.219	2.293	2.370	98,0	105,0	103,5
bloembollen	491	514	524	100,5	101,5	102,0
plant- en boomkwekerijgew.	2.152	2.200	2.380	99,5	108,0	108,0
Rundveehouderij, totaal c)	4.579	4.620	4.679	98,0	104,0	101,0
waaronder: rundvee						
(exclusief kalveren)	658	625	543	95,0	92,0	87,0
melk d)	3.573	3.699	3.871	98,5	106,5	104,5
Intensieve veehouderij, totaal	3.770	4.071	4.276	102,5	102,0	105,0
Waaronder: kalveren	858	957	1.035	102,0	106,0	108,0
varkens	2.097	2.238	2.090	102,5	91,0	93,5
pluimvee	546	530	708	107,0	125,0	134,0
eieren	254	329	412	100,0	125,0	125,0
Overige landbouw	2.233	2.267	2.315	101,0	101,5	102,0
Totaal generaal	20.749	22.110	22.913	100,5	103,0	103,5

NB: Voor aardappelen, appels en peren wordt niet met volume en prijzen van de productie gerekend, maar met de afzet gedurende het kalenderjaar. Dit heeft invloed op de totale volumemutaties bij de diverse groepen.

a) Inclusief snijmais; b) Inclusief champignons; c) Inclusief schapen- en geitenhouderij enzovoort; d) De werkelijke prijsstijging bij melk is 18%. In 2006 zat een subsidiebedrag van 372 miljoen euro in de productiewaarde. In 2007 is die overgeheveld naar de niet-productgebonden subsidies. Dit gaat ten koste van de prijsmutatie.

Bron: 2005 en 2006, CBS; 2007, raming LEI.

In de tuinbouw groeit het volume vooral in de voedingstuinbouw. De productie van groenten stijgt met 2% door vooral een toename van opengrondsgroenten, terwijl de afzet van fruit gedurende het kalenderjaar circa 6% toe neemt. De hoeveelheid geoogste appels en peren ligt door de gunstige weersomstandigheden flink boven het niveau van 2006. Bovendien is ook de kwaliteit goed te noemen. De perenproductie levert voor het tweede opeenvolgende jaar een grotere hoeveelheid op, vooral door groei van het ras Conference. De appelloogst herstelt zich van een matige oogst in 2006. De ontwikkeling van nieuwe rassen zet zich door. De opbrengsten van glasgroenten per m² zijn voor de belangrijkste gewassen lager dan in 2006. Samen met de grotere productie van de opengrondsgroenten zal de totale hoeveelheid groente in 2007 iets groter zijn dan vorig jaar.

In de sierteeltsector daalt de productie dit jaar in geringe mate. De hoeveelheid bloemen die op de veiling werd aangevoerd nam met circa 2% af. Dit werd gecompenseerd door een grotere hoeveelheid pot- en perkplanten, maar de aanvoer van tuinplanten is echter kleiner dan in 2006. Samengevat is het productievolume van de plantaardige sector in 2007 bijna 1% hoger dan vorig jaar.

Hetzelfde geldt voor de volumeontwikkeling in de veehouderij. Ook daar neemt de productie in 2007 licht toe. Dat wordt vooral veroorzaakt door de ontwikkeling in de intensieve veehouderij, waar over de hele linie een grotere productie wordt gezien. Anders is het in de grondgebonden veehouderij. Zowel de productie van rundvlees als die van melk is lager dan in 2006. Weliswaar is de aanvoer van melk bij de zuivelfabrieken hoger dan een jaar eerder, het vetgehalte van de melk is zo veel lager, dat de totale melkvetproductie ruim een procent lager uit komt. Bij de productie van rundvlees is er wel een ruimer aanbod van stieren, maar het aantal geslachte koeien en vaarzen daalt flink.

In de intensieve veehouderij is er bij alle takken een toename van de productie. Het aanbod van kalveren neemt in 2007 licht toe. In de varkenshouderij stijgt het aanbod met ruim 2%, vooral door een sterk herstel vanaf het derde kwartaal. In de pluimveehouderij blijft de eierproductie vrijwel gelijk aan vorig jaar. De hoeveelheid vleeskuikens die zijn aangevoerd bij de slachterijen neemt flink toe, vooral door een sterke toename in de eerste zes maanden.

Prijsvorming en productiewaarde

De gemiddelde prijs voor akkerbouwproducten is dit kalenderjaar ongeveer 4% hoger dan in 2006. De prijsontwikkeling voor de individuele gewassen is echter sterk uiteenlopend. De prijzen in de graansector zijn opnieuw fors gestegen, maar dragen relatief gezien weinig bij gezien de omvang van de graanteelt in Nederlands. Van groter belang is de toename van de prijs van voedergewassen, met name snijmaïs. Dit product, goed voor een kwart van de waarde van de akkerbouwproductie, heeft circa 25% hogere prijzen. In de aardappelteelt dalen de prijzen; vooral die van consumptieaardappelen. De prijzen voor zetmeelaardappelen echter stijgen onder invloed van de gestegen graanprijzen en onder meer door een nabetaling aan de telers voor de oogst 2006. Ook de prijs voor pootaardappelen laat een stijging zien. Door het nieuwe uitbetalingssysteem voor suikerbieten verandert de mengprijs. Dit heeft in 2007 geleid tot een daling van de gemiddelde prijs voor suikerbieten met ongeveer een kwart. Dit geldt voor bieten met een suikergehalte van 16%.

Ook in de tuinbouw zijn de gemiddelde prijzen in 2007 hoger. Die prijsstijging komt vooral voor rekening van de sierteeltsector. De prijs voor bloemen neemt met ongeveer 5% toe, terwijl die in de plantensector nog wat groter was. Vooral de prijzen voor tuinplanten zijn flink hoger, mede door het al vroeg ingevallen tuinseizoen. In de glasgroentesector geven de drie belangrijkste groenten een prijsdaling aan. De ontwikkeling van de prijzen in de opengrondsgroenteteelt en bij champignons houden de gemiddelde daling van de groenteprijzen nog enigszins beperkt. De prijs voor appels en peren daalt ten opzichte van die van het voorafgaande jaar. Gemiddeld zullen de prijzen op kalenderjaarbasis circa 5% lager zijn.

In de veehouderijsector zijn de prijzen in 2007 hoger dan in 2006. Dat geldt niet voor de prijzen voor rundvlees. Die zijn, samen met die voor varkens, afwijkend in vergelijking met de prijsontwikkeling in de veehouderij. De prijs voor melk neemt in 2007 met ongeveer 18% toe, vooral door hogere prijzen op de wereldmarkt. Uiteindelijk zit in de bedragen voor de productiewaarde ook het bedrag aan subsidie dat boeren ontvangen. Dat was voor melk in 2006 372 miljoen euro, terwijl het in 2007 vrijwel nihil is. Dit jaar zijn deze subsidies ontkoppeld en zijn ze bij de niet-productgebonden subsidies geteld (tabel 8.2). Daardoor komt de prijsstijging van melk in de tabel 'slechts' tot 6,5%.

In de intensieve veehouderij zijn de prijzen in de varkenshouderij aanzienlijk lager dan in 2006. Dat geldt zowel voor de prijs voor vleesvarkens als voor die van biggen. De prijzen voor kalveren komen hoger uit dan het voor-

gaande jaar, vooral door een sterk herstel van de prijzen in het tweede half jaar. Juist toen waren de prijzen in 2006 relatief laag. In de pluimveehouderij is sprake van een kwart hoger prijsniveau, zowel van eieren als pluimveevlees. Het absolute niveau van de prijzen was hier echter nog laag en de laatste jaren zijn voor de pluimveehouderij ook overwegend magere jaren geweest.

De prijzen voor de overige producten en die voor de agrarische dienstverlening nemen ongeveer toe met 1,5%. Hierdoor stijgt de gemiddelde prijs van de agrarische producten in 2007 met 3%.

Tabel 8.2 Raming toegevoegde waarde agrarische sector

Productgroep	Waarde in mln. euro			Index 2007 in % van 2006 (r)		
	2005	2006(v)	2007 (r)	Hoeveelheid	Prijs	Waarde
Totale brutoproductie	20.749	22.110	22.913	100,5	103,0	103,5
Aangekochte goederen en diensten	12.432	13.061	13.976	100,5	106,5	107,0
Waaronder:						
zaaizaad en pootgoed	1.005	1.076	1.141	101,0	105,0	106,0
veevoeder	3.313	3.434	4.206	100,0	122,5	122,5
energie	1.740	2.146	2.103	100,5	97,5	98,0
kunstmest	304	325	344	100,5	105,5	106,0
goederen en diensten	4.684	4.681	4.750	101,0	100,5	101,5
Bruto toegevoegde waarde tegen basisprijzen	8.317	9.049	8.937	101,0	98,0	99,0
Af:						
afschrijvingen	2.698	2.756	2.798	100,0	101,5	101,5
niet productgebonden heffingen	430	421	420			100,0
Bij:						
niet productgebonden subsidies	318	514	834			162,0
Netto toegevoegde waarde	5.507	6.386	6.553			102,5

Bron: 2005 en 2006, CBS; 2007, raming LEI.

Productiemiddelen

De hoeveelheid verbruikte goederen en diensten nam in 2007 evenredig toe met die van de productie in de land- en tuinbouw. Dat geldt ook voor de afzonderlijke posten. Over de gehele linie is sprake van een kleine groei van de

aangekochte middelen. Van productiviteitsstijging is dan ook nauwelijks sprake. De ontwikkeling van de prijzen is echter wel afwijkend van die van het productievolume. Waar de prijsstijging in de gehele agrarische sector circa 3% is, nemen de prijzen van de productiemiddelen duidelijk sterker toe. Het zijn vooral de prijzen van veevoerders die, onder invloed van de hoge graanprijzen, dit jaar sterk stijgen. Dat geldt zowel voor de uit de fabriek geleverde mengvoerders en enkelvoudige voeders als voor de door de landbouw zelf geteelde voedergewassen zoals snijmaïs.

De prijs voor energie neemt vooral door de gemiddeld lagere gasprijs en prijzen van brandstoffen iets af. De prijsstijging voor de verschillende soorten diensten blijft door de nog steeds lage inflatie binnen de 2%. Uiteindelijk nemen de prijzen voor alle aangekochte goederen en diensten met ruim 6% toe, wat in vergelijking met de 3% prijsstijging van de producten een verslechtering van de ruilvoet oplevert.

8.2 Toegevoegde waarde en inkomen

Omdat de bruto productiewaarde met bijna 4% toe neemt en de kosten met 7%, daalt de bruto toegevoegde waarde in 2007 met ruim 1% tot 8,9 miljard euro. Het bedrag aan productgebonden subsidies dat in de brutoproductiewaarde is opgenomen is echter gedaald van 608 miljoen euro in 2006 naar 205 miljoen euro in 2007. Dit is vooral het gevolg van het ontkoppelen van de subsidies (premies) in de melkveehouderij. De niet-productgebonden subsidies nemen dan ook toe van 514 miljoen euro in 2006 tot 834 miljoen euro in 2007. Het totale subsidiebedrag ligt daardoor in 2007 ongeveer 80 miljoen euro lager dan het jaar ervoor. Een deel van de betaalde subsidies in een jaar heeft nog betrekking op de productie van het voorafgaande jaar. Een deel van de toegekende subsidies in de landbouwrekening is dan ook niet direct terug te koppelen naar de productie in genoemde jaren.

Het bedrag aan niet productgebonden heffingen blijft vrijwel gelijk. Dit zijn de algemene heffingen die betaald worden aan onder andere de waterschappen, productschappen en andere (semi-)overheidsinstanties. Als al deze bedragen aan subsidies en heffingen worden verrekend blijft de netto toegevoegde waarde van de sector over. Deze is in 2007 vergeleken met 2006 met ruim 2% toegenomen.

Uit deze toegevoegde waarde moeten nog de lonen van werknemers, rente voor geleend vermogen en de pacht worden betaald. Het gemiddelde uur-

loon in de land- en tuinbouw neemt in 2007 licht toe (1 tot 2%). De werkgeverslasten zijn echter gedaald, zodat het uurloon uiteindelijk met krap 1% toe neemt. Samen met een vrijwel gelijkblijvend aantal betaalde arbeidskrachten leidt dit tot een iets hoger bedrag aan betaalde loonkosten. Door een sterke stijging van de rente voor kortlopende leningen stijgen de rentekosten in de land- en tuinbouw in 2007 flink. Ook het volume neemt toe, waardoor het totale bedrag aan betaalde rente met bijna 13% groeit. Aan betaalde pacht wordt eveneens iets meer uitgegeven.

Uiteindelijk leiden deze ontwikkelingen tot een marginale toename van het resterende inkomen (tabel 8.3). 2006 was in vergelijking met de voorgaande jaren een relatief goed jaar. Het inkomen in 2007 handhaaft zich op hetzelfde niveau. Bovendien daalt het aantal bedrijven en ook het aantal arbeidskrachten. Het resterende inkomen hoeft dus met minder bedrijven en werknemers te worden gedeeld. De inkomenscijfers per arbeidskracht en die per bedrijf laten dan ook, na het dieptepunt in 2004, in 2007 wederom een positieve tendens zien.

Tabel 8.3 Ontwikkeling netto toegevoegde waarde en resterend inkomen (in miljoenen euro)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (v)	2007(r)
Netto toegevoegde waarde	6.237	5.491	6.965	5.344	5.507	6.385	6.553
Betaalde loonkosten	2.044	2.237	2.287	2.263	2.266	2.287	2.310
Betaalde rente en (netto)pacht	807	663	940	861	862	1.111	1.253
Resterend inkomen	3.386	2.591	2.738	2.220	2.379	2.987	2.990
Indexcijfers a)							
Netto toegevoegde waarde, reëel	100	87	92	82	83	95	97
Idem, per arbeidskracht	100	87	94	87	89	105	109
Totaal resterend inkomen, reëel	100	75	78	63	66	82	81
Idem, per bedrijf	100	78	85	69	75	96	98

a) 2001=100.

Bron: 2001-2006, CBS; 2007, schatting LEI.

8.3 Ontwikkeling van agrarisch inkomen en inkomen in het midden- en kleinbedrijf

In deze paragraaf wordt evenals in voorgaande jaren een beknopte vergelijking gemaakt met het midden- en kleinbedrijf (mkb). Vergeleken wordt de

ontwikkeling van het gemiddelde inkomen van een zelfstandige in het mkb en het inkomen per ondernemer in de land- en tuinbouw, hierbij worden de BV's buiten beschouwing gelaten. Verder in deze paragraaf zal op basis van gegevens uit het Bedrijven-Informatienet en die van het EIM getracht worden inzicht te geven in de verschillende niveaus van de inkomens in de beide sectoren. Het gemiddelde bruto-totaalinkomen van zelfstandigen in het mkb wordt voor ongeveer 65% bepaald uit de winst uit de ondernemingen. In de agrarische sector ligt dit op 75%. Dat kengetal is dus vooral van belang om de ontwikkeling van de inkomens van de kleine zelfstandigen te volgen.

Vanwege het grote aantal bedrijven in het mkb is de ontwikkeling van de inkomens in de mkb relatief stabiel. Anders dan bij de land- en tuinbouw zijn bij een aantal sectoren binnen de mkb prijsontwikkelingen niet erg gevoelig voor invloeden van buitenaf. Zo is de inkomensontwikkeling in het mkb minder afhankelijk van het buitenland, wat voor een sterk op de export gerichte sector als de land- en tuinbouw natuurlijk wel geldt. Aan de kostenkant is het vooral de loonsom die de uiteindelijke inkomens bepaald.

In 2007 groeit het Nederlandse mkb harder dan het grootbedrijf (EIM, 2007b). Er wordt een winstgroei verwacht van 8,5%. Dit geldt voor vrijwel alle sectoren. De detailhandel vormt hierop een uitzondering. De sector groeit wel mee met de winstontwikkeling, maar de laatste jaren was het winstniveau hier in ieder geval laag. De opkomst van internetwinkelen en een sterke concurrentie tussen de supermarkten hebben een prijsdrukkend effect op dit winkelaanbod. De winst uit onderneming per zelfstandige neemt in 2007 met ongeveer 3% toe. Het is vooral de goede kostenbeheersing die de winstontwikkeling in een positieve richting houdt. Hogere energiekosten beperken de groei nog enigszins, terwijl voor 2008 rekening wordt gehouden met hogere loonkosten die een drukkend effect zullen hebben.

Het aantal zelfstandigen in het mkb neemt nog steeds in een hoog tempo toe. In 2007 is het aandeel zelfstandigen zelfs historisch hoog te noemen. De grotere behoefte aan flexibel personeel wordt ingevuld door zelfstandigen en uitzendpersoneel. Het uitzicht op goede afzetmogelijkheden en een goed inkomen doet velen besluiten voor zichzelf te beginnen met altijd de mogelijkheid om terug te vallen op een gewone vaste baan. Dit zal gezien de huidige krapte op de arbeidsmarkt niet al te moeilijk zijn. Vooral in de bouw en de zakelijke dienstverlening breidt het aantal zelfstandigen snel uit. Daarnaast zijn er ook veel nieuwe deeltijdondernemers, die een onderneming starten naast hun reguliere (deeltijd-)baan.

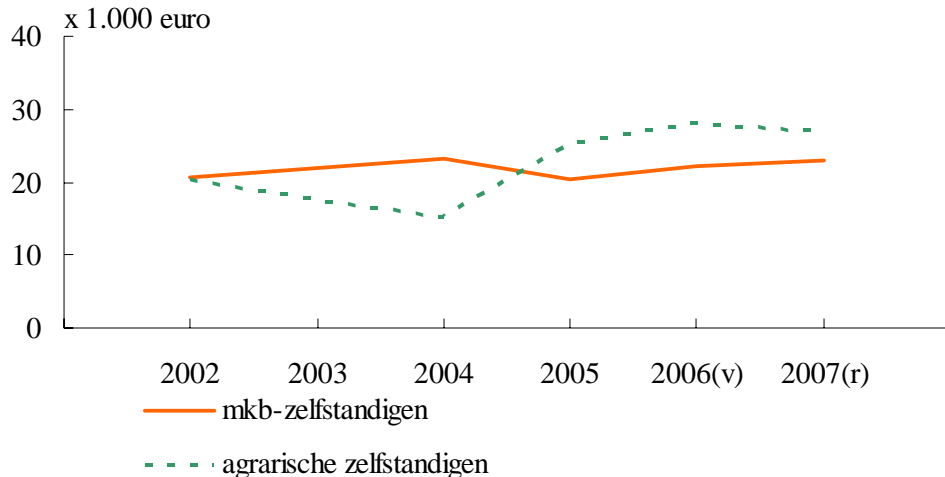
De afzet van het mkb neemt ook in 2007 wederom met ruim 3% toe. De afzet naar het buitenland groeit hierbij iets sterker dan die binnen Nederland.

Vooraf de bouw, de groothandel en de dienstverlening zijn snel groeiende sectoren. Vanaf 2006 heeft de consument duidelijk meer vertrouwen gekregen in de economie, wat leidt tot hogere uitgaven. De detailhandel groeit dan ook vanaf 2006 weer sterk en ook in de horeca is er een relatief grote groei, maar iets minder dan in de detailhandel. Van de buitenlandse afzetgroei profiteren vooral de groothandel en de transportsector. De centrale rol die Nederland speelt bij de distributie van goederen vanuit andere werelddelen is hierbij van groot belang. Voor 2008 verwacht het EIM een afzwakking van de groei van de buitenlandse afzet. De minder sterke ontwikkeling van de economie in de Verenigde Staten en de sterke euro zullen van invloed zijn op de economische groei in de Europese landen.

Het herstel van de werkgelegenheid in het mkb in 2006 zet zich in 2007 verder voort. De groei blijft wel achter bij die van het grootbedrijf. De cijfers laten zien, dat de werkgelegenheid sterker toeneemt naarmate het bedrijf groter is. In het mkb groeide het aantal banen met 92.000, waarvan 40.000 nieuwe zelfstandigen. Deze nieuwe zelfstandigen vinden voor een groot deel hun werk in de bouw en de zakelijke dienstverlening. Bovendien ontstaat er ook een groot aantal nieuwe webwinkels. Voor de werkgelegenheid per sector geldt dat de sectoren met een sterke afzetgroei ook een grotere werkgelegenheidsgroei hebben. Dat geldt dus voor de bouw en de zakelijke dienstverlening en in iets mindere mate voor de detailhandel en horeca. In de industrie is echter nog steeds sprake van een daling van de werkgelegenheid, vooral onder invloed van innovaties en een verbetering van de arbeidsproductiviteit. Technologische ontwikkelingen leiden ook tot een krimp van de werkgelegenheid in de transport- en communicatiesector.

De winstmarges binnen het mkb blijven in 2007 vrijwel onveranderd. Voor het komende jaar wordt verwacht dat die iets zullen dalen. Toch ontwikkelt de winstgevendheid zich voorspoedig in het mkb en ook gunstiger dan bij het grootbedrijf (100 werknemers en meer).

De winstontwikkelingen in de verschillende sectoren laten een sterk uiteenlopend beeld zien. De ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit, maar ook de verschillen in afzetontwikkeling hebben hier mee te maken. De industrie en groothandel, die relatief meer op de buitenlandse markt zijn georiënteerd, profiteren van een gunstige internationale handel en halen daardoor sterke winststijgingen. Maar ook de bouw, de autosector en de detailhandel boeken grotere winsten. Deze zijn echter vooral het gevolg van de toenemende binnenlandse koopkracht. De groei van de winst voor het mkb die in 2007 ruim 8% was, zal naar verwachting in 2008 ongeveer halveren.

Figuur 8.1 Inkomensontwikkeling per ondernemer in de land- en tuinbouw en het mkb

In figuur 8.1 zijn de inkomens van zelfstandigen in het mkb en de agrarische sector vergeleken, waarbij alleen ondernemers zijn meegenomen die persoonlijke onderneming hebben. Vanaf 2005 zijn de inkomens in de agrarische sector hoger dan van de zelfstandigen in het mkb. Hierbij dient wel opgemerkt te worden, dat in het mkb veel van de zelfstandigen zogenaamde hybride ondernemers zijn, die ook een (parttime) dienstbetrekking hebben. Wanneer het arbeidsinkomen van buiten bedrijf wordt meegenomen is het verschil tussen de agrariërs en mkb'ers kleiner, want het inkomen van buiten bedrijf van de mkb'er is gemiddeld 3.000 euro hoger. In 2007 is het verschil tussen de agrarische- en mkb-zelfstandige kleiner geworden en is het inkomen van de agrarische zelfstandige naar verwachting 4.000 euro hoger dan dat van de mkb'er.

8.4 Agrarisch inkomen in Europees perspectief

Op basis van de eerste ramingen van Eurostat wordt in deze paragraaf zicht gegeven op de ontwikkeling van het agrarisch inkomen in de EU-lidstaten in 2007. Eurostat benut hiervoor als indicator de reële netto toegevoegde waarde per arbeidskracht, waarbij het arbeidsvolume betrekking heeft op alle arbeid, zowel gezinsarbeid als betaald personeel. Deze indicator neemt in de gehele nieuwe Europese Unie (EU-27) in 2007 naar verwachting met ongeveer 5% toe. Ook dit jaar lopen de uitkomsten in de verschillende landen in de Europe-

se Unie sterk uiteen. De groei van het aldus gedefinieerde inkomen is met 58,5% veruit het sterkst in Litouwen, terwijl de daling in Bulgarije met 18,6% het grootst is (figuur 8.2). Genoemde inkomensindicator wordt door een aantal factoren beïnvloed. Allereerst zijn de opbrengsten en kosten van groot belang. Maar omdat er sprake is van reële ontwikkelingen bepaald de inflatie in de diverse landen samen met de ontwikkelingen van de arbeidskrachten ook een groot deel van de indicator.

Nederland zit met een toename van ruim 4% een half procent onder het gemiddelde van de EU-27. Het gemiddelde van de EU wordt mede beïnvloed door de ontwikkelingen in de twee laatst toegetreden landen Bulgarije en Roemenie. In beide landen daalde de toegevoegde waarde met meer dan 10%. In Bulgarije volgt dit op een groei van de toegevoegde waarde in 2006, maar in Roemenie daalde deze vorig jaar ook al met een kwart. Bulgarije heeft door de droogte vooral last gehad van een lage productie in de plantaardige sector. De daling van ongeveer een kwart kon niet worden gecompenseerd door de hogere prijzen. Bovendien zijn de kosten dit jaar 10% gestegen. Hetzelfde deed zich voor in Roemenie waar de daling van de productiewaarde ook grotendeels voor rekening komt van slechte oogsten van graan en oliezaden.

In de EU-27 veroorzaken vooral de hogere prijzen van granen en oliezaden de stijging van de productiewaarde. Bovendien kent een aantal landen nog een recordoogst aan graan. Daar staat echter in de zuidelijke landen een duidelijk lagere productie tegenover. In de veehouderij is dit jaar sprake van duidelijke verschillen. Bij de hogere prijzen van melk en de lage prijzen van biggen en varkens moet er in alle lidstaten aanzienlijk meer betaald worden voor de veevoerders. Gemiddeld neemt de veevoerprijs in de EU-27 met ruim 20% toe. Dit is vooral het gevolg van de hogere prijzen voor granen en oliezaden.

In Duitsland neemt van de ons omringende landen het agrarisch inkomen in 2007 het sterkst toe. Met 50% hogere graanprijzen ligt het prijsniveau in de plantaardige sector gemiddeld 15% hoger dan in 2006. Ook in Duitsland is de melkveehouderij in de dierlijke sector de belangrijkste tak en juist hier namen de prijzen ook fors toe. Opvallend is dat de prijs voor veevoerders bij onze oosterburen slechts met 12% toenam, terwijl de stijging in Nederland (22%) en Denemarken (18%) aanmerkelijk hoger was. Ook in Frankrijk is de helft van de stijging van de inkomens veroorzaakt door de prijsstijging in de plantaardige sector. De stijging van de melkprijs in Frankrijk bleef met 6% beperkt in vergelijking tot het gemiddelde van de EU-27 (+11%). Ook de bijna 10% hogere wijnprijzen (goed voor ruim 11% van de productiewaarde in Frankrijk) droeg bij aan de relatief sterke stijging van de netto toegevoegde waarde

in Frankrijk. In het Verenigd Koninkrijk was de stijging van de productiewaarde in de plantaardige sector (17%) hard nodig om de ontwikkeling een positieve impuls te geven. De dierlijke productie, vooral de melk- en rundveehouderij, nam weliswaar ook met 3% toe in waarde, maar hier stond een sterke kostenstijging van veevoeders tegenover. Deze stijging bedroeg onder invloed van de hoge graanprijzen een derde.

In Nederland en Denemarken en in iets mindere mate in Oostenrijk is de ontwikkeling in de veehouderij vooral bepalend voor het beeld. De stijging van de graanprijs is dat veel minder gezien het geringe aandeel in de productiewaarde van de agrarische sector in deze landen. Hetzelfde beeld zien we in België. De stijging van de productiewaarde wordt er vrijwel volledig teniet gedaan door de toename van het bedrag aan aangekochte goederen en diensten. De lage inflatie in Nederland en een relatief sterk aandeel van de tuinbouw zorgt er voor dat de reële netto toegevoegde waarde in Nederland ten opzichte van verder vergelijkbare landen als Denemarken en België iets meer stijgt.

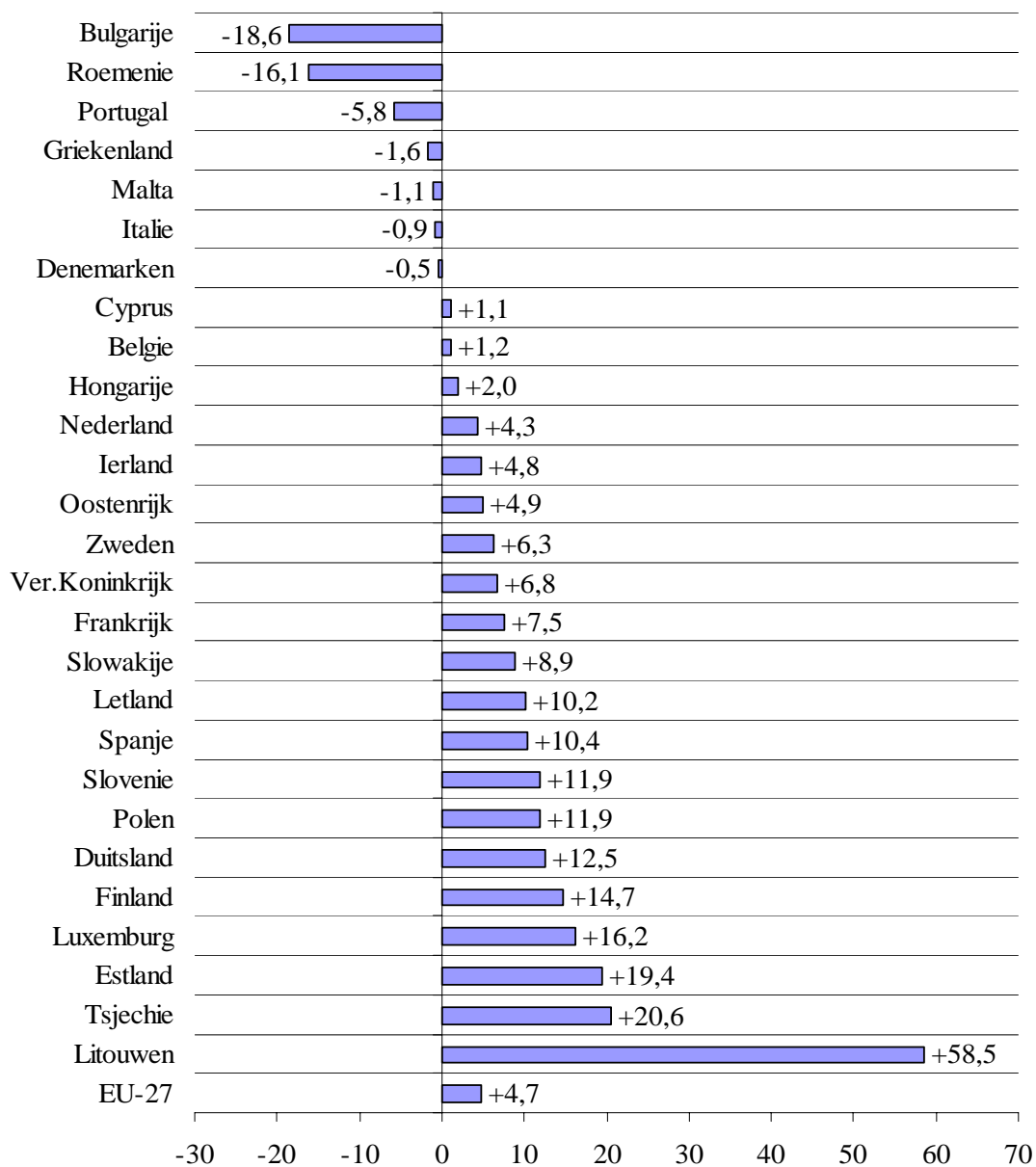
In alle landen van de EU-27 stijgen de kosten in de vorm van de aangekochte goederen en diensten. Dat is vooral het gevolg van de gestegen prijzen van veevoer. Het volume van de door de agrarische sector verbruikte goederen is in vrijwel alle landen gedaald. De prijsverhouding tussen de productie en de aangekochte goederen lijkt iets in het voordeel van de productie uit te pakken. Dat geldt echter niet voor die landen waar de productie van granen en oliezaden een relatief klein aandeel in de totale productiewaarde heeft, zoals in Nederland.

Het totale subsidiebedrag dat aan de Europese landbouw wordt uitgekeerd en dat niet direct aan producten gekoppeld is neemt verder toe (+ 4%), maar de daling van de productgebonden subsidies is vrijwel even groot qua omvang. Uiteindelijk blijft het totale subsidiebedrag in de EU-27 in 2007 met ruim 51 miljard euro vrijwel gelijk.

De toegevoegde waarde van de agrarische sector in de EU-27 neemt met bijna 6% toe. In reële termen, rekening houdend met de inflatie, is de stijging ongeveer 3%. Opvallend hierbij is het grote verschil in inflatie binnen de Europese Unie. Waar Nederland met 1,2% de laagste inflatie heeft wordt in de Baltische staten een inflatie gemeld van circa 8%, met zelfs een uitschieter van ruim 15% voor Letland. Dit volgt op een zelfde ontwikkeling uit 2006, toen de inflatie in Letland met bijna 9% ook al het hoogste was in de EU.

De hoeveelheid arbeid in de landbouw van de de EU-27 daalt in 2007 opnieuw. Dit keer is de gemiddelde daling ruim 2%. Opvallend is dat de werkgelegenheid in de Poolse landbouw in 2007 toeneemt, terwijl een deel

van de Poolse werknemers werkzaam is in de agrarische sector buiten de Poolse landgrenzen. Net als in 2006 was de daling van de arbeid het grootst (9%) in Litouwen.

Figuur 8.2 Ontwikkeling van de reële netto toegevoegde waarde per arbeidskracht in 2007 vergeleken met 2006 (procentuele mutatie)

Bron: Eurostat.

Literatuur

Berkhout, P. en C. van Bruchem (red.), *Landbouw-Economisch Bericht 2007*. Periodieke Rapportage 07.01. LEI, Den Haag, 2007.

Bont, C.J.A.M. de, S. van Berkum, J.H. Jager en J.F.M. Helming, *Suikerbeleid; Gevolgen van de Europese besluiten voor de Nederlandse akkerbouw en de Europese suikermarkt*. Rapport 6.06.06. LEI, Den Haag, 2006.

Bont, C.J.A.M. de, J. Bolhuis en W.H. van Everdingen, *Ontwikkeling landbouwprijzen en enkele gevolgen*. Notitie. LEI, Den Haag, oktober 2007.

Everdingen, W.H. van en J.P.P.J. Welten, *Berekening en toepassing van Nederlands grootte-eenheden en standaardbedrijfseenheden (nge 1994 en sbe 1997)*. Periodieke Rapportage 63-94. LEI, Den Haag, 1998.

Everdingen, W.H. van en C.J.A.M. de Bont, 'Aanpassing normen voor bedrijfsgrootte en typologie bedrijven'. In: *Agrimonitor* (2007).

EIM, *Kleinschalig ondernemen 2007*. EIM, Zoetermeer, 2007.

EIM, *Prognoses voor het Nederlandse mkb over de jaren 2007 en 2008*. EIM, Zoetermeer, 2007.

Eurostat, *Statistics in focus*. Diverse edities. Eurostat, Luxemburg, 2007.

Ham, A. van den en D.W. de Hoop, *Varkens- en pluimveerechten voor 2015 afschaffen of niet?; Studie het kader van de Evaluatie Meststoffen 2007*. Rapport 3.07.06. LEI, Den Haag, 2007.

Poppe, K.J. (red.), *Het Bedrijven-Informatienet A tot Z*. Rapport 1.03.06. LEI, Den Haag, 2003.

Velden, N.J.A. van der en P.X. Smit, *Energiemonitor van de Nederlandse glastuinbouw 2000 – 2006*. Rapport 2.07.15. LEI, Den Haag, 2007.

Vrolijk, H.C.J., H.B. van der Veen en J.P.M. van Dijk, *Sample of Dutch FADN 2005; Design principles and quality of the sample of agricultural and horticultural holdings*. LEI, Den Haag, binnenkort te verschijnen.

Aanvullend kan naast de in deze publicatie opgenomen informatie over bedrijfsuitkomsten, informatie worden verschaft door de per hoofdstuk genoemde auteurs.

Regelmatig verschijnt er actuele informatie van het LEI over bedrijfsontwikkelingen en prijzen in land- en in tuinbouw in *Agrimonitor* en op de website van het LEI (www.lei.wag-ur.nl).

Bijlage 1. Toelichting op indicatoren

Deze bijlage geeft een kort overzicht van de in dit rapport gehanteerde indicatoren en kengetallen. Hierbij gaat het (1) om de indicatoren die zijn toegepast bij het weergeven van de resultaten van de bedrijven, per bedrijfstype en (2) om de indicatoren aangaande de resultaten van de gehele land- en tuinbouw, de sectorrekening.

De indicatoren voor de resultaten per bedrijf zijn met ingang van 2001 aangepast bij de introductie van de gewijzigde methoden en begrippen in het Bedrijven-Informatienet van het LEI (het Informatienet). Een uitgebreide toelichting is opgenomen in Poppe, 2003.

(1) Indicatoren per bedrijf

Opbrengsten

De opbrengsten betreffen de verkoop van gewassen, dieren en veehouderijproducten (melk, eieren en dergelijke) en de verandering van de balanswaarde van biologische activa (vee en producten in bewerking per balansdatum). Bij de veehouderijbedrijven kan deze verandering van de balanswaarde een grote invloed hebben op de opbrengsten en dus op het inkomen. Er is echter geen directe geldstroom aan gebonden, waardoor boeren dit niet in de portemonnee voelen. Daarnaast worden ook de inkomsten uit toeslagen (zoals de bedrijfs-toeslagen en vergoedingen voor natuurbeheer), werk voor derden en andere opbrengsten van het bedrijf (zoals opbrengsten uit verbreding) meegerekend. Hierbij wordt uitgegaan van de werkelijke btw-situatie van het bedrijf.

Betaalde kosten en afschrijvingen

Onder de betaalde kosten worden naast de kosten voor de in de productie aangewende goederen, bijvoorbeeld brandstof en veevoer, en diensten, bijvoorbeeld voor diergezondheid, ook de betaalde lonen, rente en pacht meegenomen.

Voorts worden afschrijvingen in rekening gebracht, maar niet op verhandelbare productierechten, zoals melkquota. Er wordt degressief afgeschreven van de nieuwwaarde, zodanig dat op de helft van de verwachte economische levensduur tweederde is afgeschreven.

Bedrijfswinst uit normale bedrijfsvoering

De bedrijfswinst uit normale bedrijfsvoering wordt berekend door de opbrengsten te verminderen met de betaalde kosten en afschrijvingen. Het geeft een beeld van het gezinsinkomen dat vanuit de gewone bedrijfsvoering behaald is.

Buitengewone baten en lasten

Dit betreft onder meer de boekverschillen die gerealiseerd worden bij verkoop van activa, incidentele schade-uitkeringen en verrekening van terugontvangen of te betalen btw. Deze post heeft per bedrijf per jaar een vrij incidenteel karakter en wordt daarom buiten het inkomen uit normale bedrijfsvoering gehouden.

Gezinsinkomen uit bedrijf

Het gezinsinkomen uit bedrijf resulteert uit de bedrijfswinst uit normale bedrijfsvoering en de buitengewone baten en lasten. Het geeft weer welk bedrag op jaarbasis als inkomen voor het gezin resteert vanuit de bedrijfsactiviteiten.

Berekende kosten arbeid en vermogen

Voor de ingezette arbeid van de ondernemer(s) en gezinsleden worden kosten op basis van cao-uurlonen (inclusief werkgeverslasten) in rekening gebracht. Voor het vermogen wordt per bedrijf een vermogenskostenvoet (rentepercentage) berekend, gebaseerd op de werkelijk betaalde rente over het vreemde vermogen en het rendement van staatsobligaties vermeerderd met een risicoopslag over het eigen vermogen. Deze vermogenskostenvoet wordt rechtstreeks toegepast op de gemiddelde balanswaarde van biologische en monetaire activa. Voor de andere activa (behalve grond) wordt deze vermogenskostenvoet gecorrigeerd met de inflatie. Voor grond wordt bovendien 2 procentpunten extra in mindering gebracht, wat overeen komt met het langjarige verschil tussen inflatie en grondprijsontwikkeling. Als minimum-rentepercentage voor een individueel bedrijf is 0,5% aangehouden.

Totale kosten

De totale kosten van het bedrijf bestaan uit de betaalde kosten (exclusief betaalde rente), afschrijvingen en de berekende kosten voor arbeid en vermogen. Een beloning voor bedrijfsleiding is niet in de kosten opgenomen.

Opbrengsten-kostenverhouding (rentabiliteit)

Het totaal van de opbrengsten die per 100 euro kosten wordt gerealiseerd. De kosten zijn inclusief berekende kosten voor de inzet van gezinsarbeid en eigen vermogen. Wanneer de totale kosten niet volledig door de opbrengsten worden goed gemaakt resulteert een cijfer beneden 100. Zijn de opbrengsten hoger dan de kosten dan is de rentabiliteit meer dan 100.

Nettobedrijfsresultaat

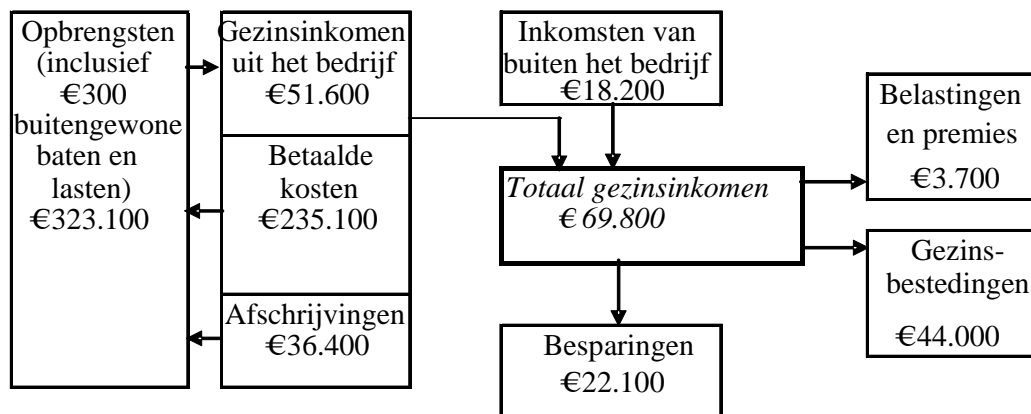
Het verschil tussen de opbrengsten en de totale kosten van het bedrijf. De kosten zijn inclusief berekende kosten voor arbeid, grond en vermogen van de ondernemer(s). Het nettobedrijfsresultaat is in veel gevallen negatief. Dat betekent dat de berekende kosten niet of niet volledig worden vergoed.

Totaal gezinsinkomen

Gezinsinkomen uit bedrijf plus het inkomen van buiten het bedrijf van de ondernemer en zijn echtgenote. Tot het inkomen van buiten het bedrijf behoren vergoedingen voor arbeid buiten het bedrijf, uitkeringen sociale verzekeringen en opbrengsten van vermogen buiten het bedrijf.

Besparingen

Het deel van het inkomen dat niet in het huishouden is besteed en aan het eigen vermogen kan worden toegevoegd. Bij negatieve bedragen: de onttrekking aan het eigen vermogen voor het doen van gezinsbestedingen en/of het dekken van tekorten in de bedrijfsexploitatie.

Figuur B1.1 Inkomensvorming van het gemiddelde land- en tuinbouwbedrijf, 2006 (v)

Bron: Informatienet.

(2) Indicatoren sectorrekening

Brutoproductiewaarde

De opbrengstwaarde van de producten, inclusief bijproducten en de aan het product verbonden subsidies, zoals de EU premies per dier en per hectare.

Factorkosten

Kosten (beloningsaanspraken) van de productiefactoren arbeid en vermogen. In deze kosten is geen vergoeding begrepen voor bedrijfsleiding.

Non-factorkosten

Kosten van grondstoffen en diensten betrokken van andere sectoren, die in het productieproces zijn aangewend (inclusief afschrijvingen).

Netto toegevoegde waarde (sectorinkomen)

De opbrengstwaarde van de productie minus de non-factorkosten.

Resterend inkomen

Inkomen uit de land- en tuinbouw voor de niet- betaalde ondernemers en gezinsleden, dat bestaat uit de nettotoegevoegde waarde minus de betaalde lonen, rente en pacht.

Bijlage 2. Aanvullende gegevens akkerbouw- en veehouderijbedrijven

Tabel B2.1 Prijzen (indices) van producten en productiemiddelen in 2007 en de invloed van 1 procent prijswijziging op inkomen uit bedrijf per ondernemer, naar bedrijfstype

	Aangehouden prijs (euro) of index	Eenheid	Invloed van 1% prijswijziging naar bedrijfstype		
			melkvee-bedrijven	akkerbouw-bedrijven	zetmeel-aardappel-bedrijven
Inkomen uit bedrijf		euro	83.500	44.000	50.000
Producten					
Melk	37,25	100 kg	2.057	5	0
Nuchtere kalveren	140	stuk	52	0	0
Slachtkoeien	2,05	kg	81	0	0
Tarwe	21,00	100 kg	2	253	78
Pootaardappelen	24,00	100 kg	0	412	5
Consumptieaardappelen	9,15	100 kg	5	279	20
Zetmeelaardappelen	5,20	100 kg	1	121	704
Suikerbieten	37,50	100 kg	6	185	270
Zaaiuien	8,75	100 kg	0	101	0
Productiemiddelen					
Arbeid (betaald)	22,20	uur	28	40	17
Materiële activa (excl. rente)	101,8	index	609	663	657
Betaalde rente	107,5	index	255	157	202
Electriciteit	103,5	index	48	28	17
Krachtvoer rundvee	20,05	100 kg	320	3	0
Krachtvoer overig vee				2	71
Zaaizaad en pootgoed	133,3	index	24	152	126
Meststoffen	106,5	index	59	95	94
Gewasbeschermingsmiddelen	105,6	index	20	204	239

Tabel B2.2 Prijzen (indices) van producten en productiemiddelen in 2007 en de invloed van 1% prijswijziging op inkomen uit bedrijf op varkens- en pluimveebedrijven

	Aangehouden prijs (euro) of index	Eenheid	Invloed van 1% prijswijziging naar bedrijfstype				
			fok- varkens- bedrijven	vlees- varkens- bedrijven	gesloten varkens- bedrijven	leghennen bedrijven	vlees- kuiken- bedrijven
Inkomen uit bedrijf		euro	-97.000	-3.000	-53.000	15.000	70.000
Producten:							
Biggen	36	stuk	2.933	1.356	448		
Vleesvarkens	1,27	kg	569	4.111	5.362		
Eieren	5,60	100 stuks				6.668	
Vleeskuikens	0,84	kg					11.017
Productiemiddelen:							
Arbeid (betaald)		index	292	16	119	133	300
Materiële activa (exclusief rente)		index	669	386	842	814	724
Betaalde rente		index	247	153	258	246	223
Elektriciteit		index	121	75	145	150	125
Krachtvoer varkens	a)	100 kg	2.383	1.899	3.918		
Krachtvoer pluimvee	a)	100 kg				3.778	6.832

a) Zie hoofdstuk 3 voor de specifieke prijzen per diersoort.

Bijlage 3. Ontwikkeling van prijzen en productiviteit

Tabel B3.1 Ontwikkeling van prijzen en productiviteit in 2007 (r) ten opzichte van voorgaand jaar (%), per bedrijfstype

	Opbrengst- prijzen per eenheid product	Prijzen productie- middelen	Bruto- producti- viteit	Productie- kosten per eenheid product	Opbrengsten/ kosten- verhouding
Melkveebedrijven	19,8	0,3	-0,7	1,0	18,6
Biologische melkveebedrijven	19,0	0,9	-1,8	2,7	15,8
Fokvarkensbedrijven	-29,0	9,0	1,0	7,5	-34,0
Vleesvarkensbedrijven	-1,0	13,0	2,0	10,5	-10,5
Gesloten varkensbedrijven	-15,5	12,0	3,0	8,5	-22,0
Leghennenbedrijven	19,0	14,0	0,5	13,5	5,0
Vleeskuikenbedrijven	29,0	17,5	-0,5	17,5	9,5
Akkerbouwbedrijven	-9,1	4,0	2,0	2,0	-10,9
w.v.zetmeelaardappelbedrijven	5,4	3,8	2,9	0,9	4,5

Bijlage 4. Betrouwbaarheid van de steekproefresultaten

Aangezien het Informatienet van het LEI een steekproef is, is de kans aanwezig dat de steekproefresultaten afwijken van de werkelijkheid. Hoe groot de kans op afwijkingen is, hangt af van de spreiding in de resultaten tussen de bedrijven en van het aantal waarnemingen in de steekproef. Tabel B4.1 geeft voor het gezinsinkomen uit bedrijf, dat in deze publicatie het centrale inkomenskengetal is, inzicht in de betrouwbaarheid (precisie).

De tabel kan aan de hand van bijvoorbeeld de melkveebedrijven als volgt worden geïnterpreteerd: Het gezinsinkomen uit bedrijf voor de groep melkveebedrijven wordt voor 2006 berekend op 51.700 euro per bedrijf met een standaardfout van 2.600 euro. Dit betekent dat het gezinsinkomen uit bedrijf voor een bedrijf in de populatie naar schatting met 95% betrouwbaarheid zal liggen tussen plus of min 2 keer de standaardfout, dus tussen 46.500 en 56.900 euro. De standaardfout is het grootst bij de pot- en perkplantenbedrijven. Het gepresenteerde gemiddelde inkomen is daar dus het meest onzeker. Bij de pluimveebedrijven is de standaardfout niet uitgedrukt in een percentage van het inkomen, omdat het inkomen daar in 2006 zeer laag is en het percentage dus een vertekend beeld geeft.

Tabel B4.1 Betrouwbaarheid van het gezinsinkomen uit bedrijf naar bedrijfstype, 2006 (v)

Bedrijfstype	Aantal bedrijven		Gezinsinkomen uit het bedrijf (x 1.000 euro)	Standaardfout inkomen	
	steekproef- populatie	steekproef		1.000 euro	%
Melkveebedrijven	19.520	262	51,7	2,6	5,0
Varkensbedrijven	3.890	105	80,5	6,0	7,4
w.v. fokvarkensbedrijven	1.450	37	102,7	11,9	11,6
vleesvarkensbedrijven	1.440	23	36,6	7,3	19,8
gesloten varkensbedrijven	1.000	45	110,5	11,3	10,3
Leghennenbedrijven	540	28	1,2	12,2	.
Vleeskuikenbedrijven	350	24	-3,3	7,5	.
Akkerbouwbedrijven	8.130	155	65,7	5,0	7,7
Glastuinbouwbedrijven	5.290	232	68,4	9,0	13,2
w.v. glasgroentebedrijven	1.750	105	58,3	15,9	27,2
snijbloemenbedrijven	2.410	96	72,9	12,6	17,3
pot- en perkplantenbedrijven	1.130	31	75,0	21,3	28,5

Bron: Informatienet.

Bijlage 5 Translation of table and figure headings

- Figure 1 Family farm income on dairy farms, arable farms, pig farms and glasshouse holdings (x 1,000 euro)
- Table 1 Profitability and family farm income on dairy farms, arable farms, intensive livestock farms, glasshouse and mushroom holdings (x 1,000 euro)
- Table 2 Development of number of specialized farms per type of farm (dairy, pigs, poultry, arable, glasshouse, mushroom and other, open field horticulture holdings)
- Table 2.1 Development of number of dairy farms and dairy cows
- Table 2.2 Development of costs of concentrates per cow and of fertiliser per ha grassland, kg milk per cow, dairy cows and kg milk per ha feed crops and grassland on milk production farms
- Table 2.3 Development of prices of milk, concentrates and cattle on dairy farms
- Table 2.4 Farm results and family farm income on dairy farms (1,000 euro per farm)
- Table 2.5 Economic results of dairy farms per farm (returns, costs, returns/costs relation)
- Table 2.6 Income spending and savings on dairy farms
- Table 2.7 Farm results and family farm income on organic dairy farms
- Table 2.8 Income spending and savings on organic dairy farms
- Table 2.9 Development of number of beef cattle and farms with beef cattle (steers, suckler cows and other female beef cattle)
- Table 2.10 Development of returns and margins on farms with beef cattle
- Table 2.11 Development of number of sheep and farms with sheep
- Table 2.12 Returns, direct costs and margins per ewe on farms with more than 25 ewes
- Table 2.13 Development of number of fattening calves and farms with fattening calves
- Table 2.14 Development of prices of fattened calves, young calves and milk powder
- Table 2.15 Farm results and family farm income on farms with fattening calves
- Table 2.16 Results and costs of farms with fattening calves
- Figure 2.1 Development of milk price (inclusive VAT)
- Figure 2.2 Results on dairy farms: output/costs relation, family farm income (x 1,000 euro)
- Figure 2.3 Dispersion of family farm income on dairy farms
- Table 3.1 Development of number of pigs and farms with pigs
- Table 3.2 Indicators of developments on farms with sows (per sow per year: returns, direct costs, margin, number of litters; price of concentrate, price per piglet)
- Table 3.3 Indicators of developments on farms with fattening pigs (per fattening pig per year: returns, direct costs, margins; kg of concentrate per kg growth, price of concentrate, output price per kg slaughtered weight)
- Table 3.4 Farm results and farm income on pig farms with sows (see table 2.4)
- Table 3.5 Economic results on pig farms with sows per farm (see table 2.5)

- Table 3.6 Farm results and farm income on pig farms with fattening pigs (see table 2.4)
- Table 3.7 Economic results on pig farms with fattening pigs per farm (see table 2.5)
- Table 3.8 Development of number of poultry farms, laying hens and broilers
- Table 3.9 Indicators of developments on farms with laying hens (per laying hen per year: returns, direct costs, margins; price of concentrates, eggs per laying hen, egg price)
- Table 3.10 Indicators of developments on farms with broilers (per 1,000 kg live weight: returns, direct costs, margins; price of concentrate, live weight (kg), kg concentrate per kg live weight)
- Table 3.11 Farm results and farm income on poultry farms (see table 2.4)
- Table 3.12 Economic results on poultry farms per farm (see table 2.5)
-
- Figure 3.1 Development of prices per kg pig meat
- Figure 3.2 Development of prices of piglets
- Figure 3.3 Development of results on pig farms: family farm income (x 1,000 euro)
- Figure 3.4 Dispersion of family farm income on pig farms
- Figure 3.5 Development of prices of eggs
- Figure 3.6 Development of prices of poultry meat
- Figure 3.7 Development of results on poultry farms: family farm income (x 1,000 euro)
-
- Table 4.1 Development of the acreage of arable crops and the number of arable farms
- Table 4.2 Development of the yields (1,000 kg/ha) and prices (euro per 100 kg) of some important crops on arable farms (wheat, barley, ware potatoes, seed potatoes, starch potatoes, sugar beets, spring-sown onions)
- Table 4.3 Farm results and farm income on arable farms (see table 2.4)
- Table 4.4 Economic results on arable farms per farm (see table 2.5)
- Table 4.5 Income spending and savings on arable farms
-
- Figure 4.1 Dispersion of family farm income on arable farms
- Figure 4.2 Results on arable farms (see figure 2.2)
-
- Table 5.1 Development of the acreage of glasshouse crops and the number of glasshouse holdings
- Table 5.2 Development of exports of some main vegetables (x 1.000 kg)
- Table 5.3 Returns and costs in euro per m² area of glass of glasshouse holdings with mainly vegetables (output, costs: interest and depreciation, fuel, labour, other costs, total costs; net result)
- Table 5.4 Results and income on glasshouse holdings with mainly vegetables
- Table 5.5 Development of returns, sales and prices of some cut flowers
- Table 5.6 Development of exports of ornamental crops (x mln. euro)
- Table 5.7 Returns and costs in euro per m² area of glass of glasshouse holdings with mainly cut flowers (see table 5.3)
- Table 5.8 Results and income on glasshouse holdings with mainly cut flowers
- Table 5.9 Development of purchased volumes and prices on auctions of main indoor plants

- Table 5.10 Development of purchased volumes and prices on auctions of main garden plants
- Table 5.11 Returns and costs in euro per m² area of glass of glasshouse holdings with mainly pot plants (see table 5.3)
- Table 5.12 Results and income on glasshouse holdings with mainly pot plants
- Table 5.13 Economic results on glasshouse holdings
- Figure 5.1 Dispersion of family farm incomes in the glasshouse sector
- Figure 5.2 Returns/costs relation on glasshouse holdings with vegetables, cut flowers and pot plants
- Figure 5.3 Family farm income on glasshouse holdings with vegetables, cut flowers and pot plants
- Table 6.1 Development of acreage and the number of mushroom growers
- Table 6.2 Economic results of mushroom growers per farm (see table 2.5)
- Figure 6.1 Results and income on mushroom farms
- Table 7.1 Development of acreage of crops and the number of farms specialised on outdoor vegetable production
- Table 7.2 Farm results and farm income of outdoor vegetable growers
- Table 7.3 Development of acreage of crops and the number of farms specialised on bulb production
- Table 7.4 Farm results and farm income of bulb growers
- Table 7.5 Development of acreage of crops and the number of farms specialised on fruit production
- Table 7.6 Farm results and farm income of fruit growers
- Table 7.7 Development of acreage of crops and the number of farms specialised on nursery tree production
- Table 7.8 Farm results and farm income of nursery tree growers
- Table 8.1 Gross production value of the agriculture and horticulture sector (mln. euro) (arable products: cereals, potatoes, sugar beets, onions, forage; horticultural products: fresh vegetables, fresh fruit, flowers and plants, bulbs, tree nursery; cattle: meat, milk; intensive livestock: calves, pigs, broilers, eggs; other agricultural products and services)
- Table 8.2 Estimate of net value added in the agriculture and horticulture (mln. euro: gross production value; inputs as seeds, feed, energy, fertiliser; gross value added; depreciation, taxes, subsidies, net value added)
- Table 8.3 Development of net value added and income (mln. euro: net value added, wages paid, interest paid, remaining income; indexes: net value added, net value added per labourer, remaining income, remaining income per holding)
- Figure 8.1 Development of income in agriculture compared with small and medium-size holdings outside agriculture
- Figure 8.2 Development of net value added per labour unit

Figure B1.1 Composition of income, spending and savings per farm

Table B2.1 Prices for some products (milk, calves, cows, piglets, pigs, eggs, broilers, wheat, plant potatoes, ware potatoes, starch potatoes and onions) and inputs (labour, machinery, interest, feed, seeds, fertiliser, pesticides) and the influence on farm incomes of dairy and arable farmers of 1% change in price

Table B2.2 Prices for some products (piglets, pigs, eggs, broilers) and inputs (labour, machinery, interest, electricity, and feed) and the influence on farm incomes of pig and poultry farmers of 1% change in price

Table B3.1 Development of prices, productivity and profitability of dairy farms, pig and poultry farms, arable farms, glasshouse holdings and mushroom farms

Table B4.1 Reliability of farm income results (number of farms in population and in sample per type of farm, income per type of farm, standard error per type of farm in absolute terms and in %)